MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
POLITIKOS IR VADYBOS FAKULTETAS
VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO KATEDRA

ŽIVILĖ PUKANASYTĖ

Studijų kreditavimo sistema Lietuvoje ir jos prielaidos aukštojo mokslo prieinamumui

Magistro baigiamasis darbas

Vadovė:
doc. dr. Jolanta Urbanovič

VILNIUS, 2012

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
POLITIKOS IR VADYBOS FAKULTETAS
VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO KATEDRA

Studijų kreditavimo sistema Lietuvoje ir jos prielaidos aukštojo mokslo prieinamumui

Viešojo administravimo magistro baigiamasis darbas
Studijų programa 62603S204

Vadovė:
doc. dr. Jolanta Urbanovič
2012 03

Recenzentas
_____
2012 03

Atliko
Vamis0-04 gr. stud.
Živilė Pukanasytė
2012 03 14

VILNIUS, 2012

MYKOLAS ROMERIS UNIVERSITY
FACULTY OF POLITICS AND MANAGEMENT
DEPARTMENT OF PUBLIC ADMINISTRATION

ŽIVILĖ PUKANASYTĖ

Studies' funding system in Lithuania and its effect for higher education accessibility

Master's Work

Supervisor:
Accos. doc. dr. Jolanta Urbanovič

VILNIUS, 2012

TURINYS

ĮVADAS 7

1. AUKŠTOJO MOKSLO PRIEINAMUMO TYRIMO TEORINIAI PAGRINDAI 10

1.1 Paslaugos prieinamumo dimensija 10
1.2. Švietimo paslaugų prieinamumo charakteristika 12
1.3. Aukštojo mokslo paslaugų prieinamumas ir jo skatinimas 16

2. AUKŠTOJO MOKSLO FINANSAVIMO PILITIKA IR STUDIJŲ KREDITAVIMO SISTEMA LIETUVOJE 24

2.1 Aukštojo mokslo finansavimo politikos formavimas ir įgyvendinimas 24
2.2. Studijų kreditavimo sistema 27
2.2.1. „Studijų krepšelis“ ir valstybės remiamos paskolos 28
2.2.2. Valstybės remiamos paskolos ir aukštojo mokslo prieinamumas 33

3. UŽSIENIO ŠALIŲ STUDIJŲ KREDITAVIMO PATIRTIES ANALIZĖ 37

3.1. Studijų kreditavimo sistema Danijoje 37
3.2. Studijų kreditavimo sistema Vokietijoje 40
3.3. Studijų kreditavimo sistema Jungtinėje Karalystėje 42

4. PASKOLŲ STUDENTAMS SISTEMOS PRIELAIDŲ AUKŠTOJO MOKSLO PRIEINAMUMUI TYRIMAS 47

4.1. Ekonominių aukštojo mokslo veiksnių koreliacinė regresinė analizė 48
4.2. Studijų kreditavimo sistemos Lietuvoje empirinis tyrimas 55
4.2.1. Studijų apmokestinimo sistema 57
4.2.2. Studijų paskolų sistema 62
4.2.3. Studentų, turinčių studijų paskolas, studijų paskolų vertinimas 66
4.3. Studijų kreditavimo sistemos prielaidų aukštojo mokslo prieinamumui SSGG analizė 70

IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS 74

LITERATŪRA 77

ANOTACIJA 81

ANOTATION 82

SANTRAUKA 83

SUMMARY 84

PRIEDAI 85

LENTELĖS

1 lentelė. Paslaugos prieinamumo kriterijai.....11
2 lentelė. Aukštojo mokslo prieinamumas Bolonijos procese.....18
3 lentelė. Prieinamumo samprata teisiniuose dokumentuose.....21
4 lentelė. Lietuvos, Danijos, Vokietijos ir Jungtinės Karalystės studijų kreditavimo sistemų palyginimas.....45
5 lentelė. Koreliacinio ryšio interpretacija.....49
6 lentelė. Pradiniai tyrimo duomenys.....51
7 lentelė. Studentų skaičiaus koreliacijos koeficientas su kiekvienu X_1 - X_7.....52
8 lentelė. T reikšmių statistika kiekvienam X_1 - X_7.....52
9. lentelė. Stochastinio ryšio egzistavimas.....53
10 lentelė. Regresinių lygčių koeficientų reikšmės.....53
11 lentelė. Regresijos, dispersijos, likutinės dispersijos, F statistinė ir F kritinė reikšmės.....54
12 lentelė. Rekomenduojamas imties dydis.....56
13. lentelė. Respondentų demografinė charakteristika.....56
14 lentelė. „Studijų krepšelių“ pasiskirstymas tarp valstybinių ir privačių aukštųjų mokyklų.....60
15. lentelė. Priežasčių, dėl kurių studentai pasirenkta studijas užsienyje, reitingavimas.....64
16 lentelė. Patraukliausios šalys studijuoti.....65
17 lentelė. Valstybės remiamų paskolų portfelis.....66
18 lentelė. Studijų kreditavimo sistemos prielaidų aukštojo mokslo prieinamumui SSGG analizės matrica.....70

PAVEIKSLAI

1 pav. Švietimo paslaugų klasifikacija....14
2 pav. Švietimo paslaugų prieinamumo problemos....15
3 pav. Studijų kreditavimo politikos formavimas ir įgyvendinimas....25
4 pav. Mokslo ir studijų institucijos....26
5 pav. Aukštojo mokslo institucijų ir studentų kaita 2003 – 2010 m. 26
6 pav. Paskolų studentams rūšys....30
7 pav. Studijų kreditavimo procesas....31
8 pav. Išlaidos aukštojo mokslo studijoms lyginant su BVP, proc. 33
9 pav. Lietuvos valstybės biudžeto lėšos, skirtos studentų studijų išlaidoms universitetuose, institutuose ir kolegijose apmokėti 2008–2011 m. 34
10 pav. Studentų ir gyventojų skaičiaus kaita 2005 – 2010 m. 35
11 pav. Valstybinio studijų fondo paskolos, suteiktos studentams valstybės lėšomis....35
12 pav. Valstybės remiamos paskolos, teikiamos kredito įstaigų lėšomis....35
13 pav. Suteiktų paskolų portfelis....36
14 pav. Aukštojo mokslo finansavimo politikos formavimas ir įgyvendinimas Danijoje....38
15 pav. Mokslo ir studijų kreditavimo politikos formavimas ir įgyvendinimas Jungtinėje Karalystėje....43
16 pav. Tyrimo metodika....47
17 pav. Aukštojo mokslo sistemos vertinimas....57
18 pav. Vienam studentui tenkančios lėšos, tūkst. Lt....58
19 pav. Dabartinė aukštojo mokslo finansavimo sistema nemotyvuoja mokytis....58
20 pav. Studijų kainos vertinimas....59
21 pav. Studentų, priimtų į valstybinius ir nevalstybiniu universitetus ir kolegijas, skaičius 2000 – 2011 studijų metais....60
22 pav. Studijų apmokestinimo vertinimas....61
23 pav. Respondentų pateikti pasiūlymai....63
24 pav. Respondentų nuomonė apie studijų pratęsimą užsienyje....65
25 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal turimų paskolų rūšis....67
26 pav. Palūkanų normos vertinimas....68
27 pav. Galimybių grąžinti studijų paskolas įvertinimas....69
28 pav. Respondentų užimtumas....69

ĮVADAS

Temos aktualumas. Lietuvai tapus Europos Sąjungos nare, didelę reikšmę įgauna Europos patirtis ir strategijos švietimo srityje. Lietuva, atsižvelgdama į Europos Sąjungos švietimo politiką, reformuoja savo aukštojo mokslo sistemą ir prisideda prie bendro tikslo įgyvendinimo – bendros akademinės erdvės Europoje kūrimo.

Aukštojo mokslo sistema tampa valstybiniu prioritetu, nes ji skatina ekonominę ir socialinę plėtrą. Žinių kūrimas ir jų tinkamas naudojimas lavinant visuomenę, modernizuojant technologijas turi tiesioginės įtakos šiai plėtrai.

Norint lavinti visuomenę ir skatinti ekonominę bei socialinę plėtrą, svarbus veiksnys yra aukštojo mokslo prieinamumas. Tam, kad būtų užtikrintos visiems lygios aukštojo mokslo prieinamumo sąlygos, svarbu pašalinti socialines kliūtis, užtikrinant specialias finansinės paramos priemones – paskolas. Veiksnys, sąlygojantis aukštojo mokslo prieinamumą Lietuvoje, yra studijų kreditavimo sistema. Tiek valstybės, tiek visuomenės išlaidos studijoms yra investicijos į žmonių ir šalies gerovę.

Temos ištirtumas. Švietimo paslaugas nagrinėję Webster (2006), Guščinskienė, Čiburienė (2008) švietimo paslaugas apibūdina kaip paslaugas, kurių neteikia rinka ir kurios tenkina vartotojų poreikius. Aukštojo mokslo paslaugos yra švietimo paslaugos. Tos pačios mokslininkės Guščinskienė, Čiburienė (2008) aukštojo mokslo paslaugas skirsto į pagrindines paslaugas ir papildomas paslaugas. Aukštojo mokslo prieinamumo klausimą nagrinėję Kačiorytė (2008), Fulton (1992) išskiria įvairius prieinamumo kriterijus, tačiau pabrėžia, kad aukštojo mokslo prieinamumas - tai procedūrų visuma, nuo kurios priklauso galimybė įgyti aukštąjį išsilavinimą. Aukštojo mokslo prieinamumas akcentuojamas ir komunikate „Bolonijos procesas 2020 – Europos aukštojo mokslo erdvė naujame dešimtmetyje“, Bergeno komunikate, „Sutartyje dėl konstitucijos Europai“. Reformuojant Lietuvos aukštojo mokslo sistemą, 2009 m. buvo priimtas Aukštojo mokslo ir studijų įstatymas. Jis pakeitė iki tol galiojusį Aukštojo mokslo įstatymą (2000). Įgyvendinant Mokslo ir studijų įstatymą, iki 2009 m. pabaigos priimti 84 poįstatyminiai teisės aktai. Aukštojo mokslo ir studijų įstatyme aptartas studijų kreditavimo klausimas, o vyriausybės nutarime „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. gegužės 27 d. nutarimo Nr. 480 „Dėl valstybės paskolų ir valstybės remiamų paskolų studentams suteikimo, administravimo ir grąžinimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ smulkiai aptarta paskolų studentams politika.

Darbo naujumas. Studijų kreditavimo problema yra plačiai diskutuojama įvairiose informacijos priemonėse, bet nėra plačiai analizuotas esamos kreditavimo sistemos efektyvumas, pasigendama

mokslinių tyrimų, kurie leistų atsakyti į klausimą, kaip aukštojo mokslo prieinamumą sąlygoja esama paskolų studentams sistema. Pasigendama informacijos apie kitų šalių praktiką bei kitų šalių praktikos panaudojimą mūsų šalyje.

Remiantis šiais argumentais galima formuluoti **probleminį klausimą:**

- ar Lietuvoje susiformavusi paskolų studentams sistema sudaro sąlygas aukštojo mokslo prieinamumui?

Darbo hipotezė – studijų kreditavimo sistema Lietuvoje yra efektyvi ir užtikrina aukštojo mokslo prieinamumą.

Tyrimo objektas – studijų kreditavimo sistema Lietuvoje.

Šio darbo **tikslas** yra išanalizuoti studijų kreditavimo sistemą ir įvertinti jos prielaidas aukštojo mokslo prieinamumui.

Tikslui pasiekti yra keliami šie **uždaviniai**:

1. Išnagrinėti aukštojo mokslo prieinamumo tyrimo teorinius pagrindus.
2. Išanalizuoti studijų kreditavimo sistemos struktūrinius elementus.
3. Apžvelgti užsienio šalių studijų kreditavimo patirtį.
4. Nustatyti veiksnius, sąlygojančius aukštojo mokslo prieinamumą.
5. Įvertinti studijų kreditavimo sistemos prielaidas aukštojo mokslo prieinamumui.

Tyrimo metodai. Siekiant įvertinti problemą, darbe taikomi mokslinės literatūros ir teisės aktų analizės metodai. Empirinio tyrimo dalyje taikomi kiekybinio tyrimo metodai, kurie statistiškai pagrindžia tyrimo objekto esminius požymius, atskleidžia problemos reikšmę ir svarbumą. Empirinio tyrimo dalyje, siekiant atskleisti aukštojo mokslo prieinamumą lemiančius ekonominius veiksnius, taikoma koreliacinė regresinė analizė. Siekiant mažiausiomis laiko ir finansų sąnaudomis apklausti didelį kiekį respondentų, taikoma anketinė apklausa. SSGG analizė taikoma siekiant atskleisti studijų kreditavimo stipriąsiais ir silpnąsiais puses ir iš to kylančias grėsmes ir galimybes. Tyrimo duomenų pateikimui buvo taikoma statistinės analizės ir grafinio vaizdavimo metodai. Kiekybinio tyrimo metu surinktos informacijos analizei taikomas interpretavimo metodas. Visi tyrimo metodai pasirinkti atsižvelgiant į darbo problematiką, tikslą bei uždavinius.

Tyrimo etapai:

- Išanalizuota mokslinė ir teisinė literatūra aukštojo mokslo paslaugų tematika.
- Atskleista aukštojo mokslo prieinamumo samprata.
- Išanalizuotos ir palygintos Lietuvos, Danijos, Vokietijos ir Jungtinės Karalystės studijų kreditavimo sistemos.

- Remiantis mokslinės ir teisinės literatūros analizės duomenimis buvo sukurta anketa.
- Nustatyti ekonominiai veiksniai, sąlygojantys aukštojo mokslo prieinamumą.
- Išanalizuoti empirinio tyrimo metu gauti duomenys.
- Remiantis moksline ir teisine literatūra bei tyrimo duomenimis, įvertinta studijų kreditavimo sistema Lietuvoje, pateiktos išvados ir rekomendacijos.

Darbo struktūra. Darbas yra sudarytas iš keturių pagrindinių dalių, įvado, išvadų bei rekomendacijų. Darbo apimtis – 85 puslapiai. Darbe pateikiami 28 paveikslai, 18 lentelių ir 2 priedai.

1. AUKŠTOJO MOKSLO PRIEINAMUMO TYRIMO TEORINIAI PAGRINDAI

Nuo aukštojo mokslo sistemos funkcionalumo priklauso visos šalies ekonominė, socialinė plėtra, todėl aukštojo mokslo prieinamumas tampa prioritetine sistemos tobulinimo sritimi. Atliekant aukštojo mokslo prieinamumo tyrimą, verta remtis paslaugos prieinamumo koncepto turiniu, kadangi pagrindinė aukštojo mokslo sistemos, aukštojo mokslo institucijų veikla yra aukštojo mokslo paslaugų teikimas.

1.1 Paslaugos prieinamumo dimensija

Paslaugos sąvoka plati, todėl skirtingų autorių darbuose randama įvairių apibrėžimų. Paslaugų įvairovė yra didelė, nuolat gali atsirasti reiškinių, kurie gali būti pavadinti paslaugomis, todėl sunku rasti vieną bendrą paslaugos dimensiją, kuri tiktų visoms paslaugų rūšims apibrėžti.

Ketler, Bloom (1984) nuomone, paslauga – tai tokia veikla, kurios pagrindinis bruožas neapčiuopiamumas ir nuosavybės rezultato nebuvimas.

Lehtinen (1983) teigė, kad paslauga – tai veiksmai, kurie atsiranda asmenims kontaktuojant su įrengimais ir kurie teikia naudą paslaugą vartojančiam asmeniui.

„Paslauga - veiksmas ar serija veiksmų, kurie, būdami neapčiuopiamos prigimties, pasireiškia sąveika tarp vartotojo ir paslaugų darbuotojo, pastarajam pasiūlius fizinių išteklių, prekių ar sistemų vartotojo problemoms spręsti“ (Gronroos, 1989). Šis mokslininkas pabrėžė, kad paslauga neturi mainomosios vertės, o jos funkcija yra patenkinti vartotojo norus.

Nollet ir Haywood-Farmes (1992) nuomone, paslauga – tai derinys, kuris susideda iš aiškios nuomonės, neapibrėžtos naudos ir prekių.

Panašiai kaip ir daugelis autorių paslaugos sąvoką apibrėžia ir Vitkienė (2008). Jos nuomone, paslauga – tai procesas, kuris vyksta sandėrio tarp vartotojo ir paslaugos teikėjo metu, kuris yra neapčiuopiamos prigimties ir kurio tikslas vartotojo lūkesčių patenkinimas.[1]

Bagdonienė ir Hopenienė (2009) cit. Albrecht ir Zenke, teigia, kad paslauga – tai veikla, kurios funkcijos - pagalba vartotojui, vartojimo prekių taisymas.[2]

[1] Vitkienė E. Paslaugų marketingas. - Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2008.- 20 p. - ISBN 978-9955-18-280-1
[2] Bagdonienė L., Hopenienė R. Paslaugų marketingas ir vadyba. – Kaunas: Technologija, 2009. – 47 p. - ISBN 978-9955-25-656-4

Amerikos marketingo asociacija paslaugą apibūdina kaip veiklą, kuri atsiranda, kai paslaugos tiekėjas ir vartotojas sąveikauja tarpusavyje ir kurios pagrindinis tikslas patenkinti vartotojo poreikius.[3] Paslaugos vartotojas visada tikisi gauti kokybišką paslaugą.

Vienas iš veiksnių, kuris lemia paslaugos vartojimą, yra **paslaugos prieinamumas.** Asmens noras ir toliau vartoti paslaugą priklauso nuo to, kokios sąlygos jam buvo sudarytos gauti paslaugą.

Bagdonienė ir Hopenienė (2009) prieinamumą išskiria kaip paslaugos kokybės kriterijų. Jų nuomone, prieinamumas – tai „kontaktų užmezgimą trukdančių kliūčių nebuvimas“. Paslaugos prieinamumas didėja, jei paslaugos teikimo vieta yra patogi, nesunku prisiskambinti paslaugos teikėjui, vartotojas nėra verčiamas laukti nei kalbant telefonu su paslaugos teikėju, nei laukiant, kol bus suteikta paslauga.[4]

Vengrienė (2006) mano, kad paslaugos prieinamumo (angl. - a*ccessibility)* „sąvoka apima tai, kaip paslauga pasiekiama, telefono, transporto ryšio su įmone būklę. Vartotojas vertina darbo laiko patogumą, trumpą laukimo laiką, patogią paslaugos atlikimo vietą“. Analizuojant prieinamumo sąvoką, Vengrienė siūlo išskirti kriterijus, kurie apibūdina prieinamumą (žr. 1 lent.):[5]

1 lentelė. Paslaugos prieinamumo kriterijai

Prieinamumo kriterijus	Prieinamumo apibūdinimas
Vieta	Geografinis artumas, lengvas privažiavimas, erdvios automobilių stovėjimo aikštelės, nesunkiai randama paslaugą teikiančios įmonės/asmens buveinės vieta, galimybė derinti paslaugos teikimo laiką, lankstus darbo laikas.
Kontakto zonos pritaikymas	Galimybė greitai gauti atsakymą, atgalinį ryšį, geri paslaugos teikėjų įgūdžiai/kvalifikacija, pakankamas darbuotojų skaičius, patogūs atsiskaitymo už paslaugą būdai.
Ištekliai	Neslegianti vizualinė paslaugos teikimo vieta, nauja ir kokybiška naudojama įranga.
Kliento dalyvavimo galimybė	Aiškios ir suprantamos vartotojui procedūros, galimybė gauti papildomus dokumentus, dalyvauti atliekant paslaugą.

Šaltinis: B. Vengrienė (2006)

[3] Amerikos marketingo asociacija// http://www.marketingpower.com/_layouts/Dictionary.aspx?dLetter=S [žiūrėta 2011 09 02]
[4] Bagdonienė L., Hopenienė R. Paslaugų marketingas ir vadyba. – Kaunas: Technologija, 2009. – 139 p. - ISBN 978-9955-25-656-4
[5] Vengrienė B. Paslaugų vadyba. – Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2006. – 26 p.

Socialinės apsaugos terminų žodynas apibrėžia prieinamumą kaip „galimybę naudotis paslaugomis, kurias dažniausiai sudaro valstybė“.[6]

Paslaugos prieinamumo suvokimas susijęs su fizinėmis paslaugos prieinamumo sąvybėmis ir su paslaugos teikėjų sąveika su vartotoju. *Fizinis paslaugos prieinamumas* asocijuojasi su patogioje geografinėje vietoje esančiu paslaugos teikėju, paslaugos teikėjo galimybėmis prisitaikyti prie vartotojo interesų ir poreikių, galimybėmis gauti geros kokybės ir kvalifikuotų specialistų atliekamas paslaugas. Sąveika su vartotoju – tai komunikacija tarp kliento ir paslaugos teikėjo. Vartotojui svarbu darbuotojo išvaizda, bendravimo stilius, patogumas gaunat paslaugą, įvairios atsiskaitymo už paslaugą galimybės.

Remiantis įvairių autorių darbuose vartojamas paslaugos sąvokas, galima suformuoti bendrą paslaugos apibrėžimą: tai neapčiuopiama veikla, kuri vyksta tarp paslaugos teikėjo ir vartotojo ir kurios tikslas vartotojo lūkesčių patenkinimas. Tai santykiai tarp asmenų, iš kurių vienas atlieka veiksmą, o kitas asmuo patenkina savo poreikius. Sąlygos, kurios lemia paslaugos vartojimą, mokslinėje literatūroje yra įvardijamos kaip paslaugos prieinamumas.

1.2. Švietimo paslaugų prieinamumo charakteristika

Priklausomai nuo to, kokią vietą vartotojas užima paslaugos gamybos procese, paslaugos skirstomos į gamybines, privačias, vartotojiškos paskirties ir viešąsias.[7] Kadangi švietimo paslaugos yra priskiriamos viešųjų paslaugų grupei, tikslinga išanalizuoti ir *viešųjų paslaugų sampratą*.

Webster (2006) viešąsias paslaugas apibūdina kaip paslaugas, kurių neteikia rinka ir už kurias moka vyriausybė, kadangi sunku rasti būdus, kaip priversti visuomenę už jas mokėti.[8]

Guščinskienė ir Čiburienė, cit. D. Pirs, teigia, kad viešosios paslaugos – tai paslaugos, kurios yra teikiamos didžiajai visuomenės daliai. Tai ypatinga paslaugų grupė, kuri bando patenkinti ir atskirų individų, ir visos visuomenės poreikius. Šiomis paslaugomis besinaudojantys asmenys netrukdo vieni kitiems, bandantiems jomis pasinaudoti.[9] Paslaugos vartotojų skaičiaus augimas neturi įtakos vartotojams teikiamų paslaugų naudingumui. Praktiškai nėra galimybės vartotojams riboti viešųjų paslaugų vartojimą.

---

[6] Socialinės apsaugos terminų žodynas // http://sec.lt/pages/zodynas/index_.html [žiūrėta 2011 11 07]
[7] Langvinienė N., Vengrienė B. Paslaugų teorija ir praktika. – Kaunas: Technologija, 2005. – 56 p. - ISBN 9789955099246
[8] Webster F. Informacinės visuomenės teorijos. - Kaunas: UAB Poligrafija ir informatika, 2006. - ISBN 9986-850-56-8
[9] Guščinskienė J., Čiburienė J. Lietuvos aukštojo mokslo paslaugos informacinėje visuomenėje // Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai: 2008.48, 2008. - ISNN 1392-1142 // URL: http://www.minfolit.lt/arch/16501/16586.pdf [žiūrėta 2011 09 02]

Vengrienė ir Langvinienė (2005) išskiria nekomercinių paslaugų rūšį, kurių „teikimo tikslas nėra pelnas, o visuomenės poreikių tenkinimas“. Tokias paslaugas galima vadinti viešosiomis paslaugomis, kadangi jų tikslas nėra komercija.

Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatyme apibrėžta, kad „*viešoji paslauga* – valstybės ar savivaldybių kontroliuojamų juridinių asmenų veikla teikiant asmenims socialines, švietimo, mokslo, kultūros, sporto ir kitas įstatymų numatytas paslaugas“[10]. Tai paslaugos, kurios teikiamos norit patenkinti socialinės visuomenės interesus. Šių paslaugų pagrindinis bruožas tas, kad jos yra vartojamos jų teikimo vietoje. Už viešąsias paslaugas yra apmokama iš surinktų mokesčių.

Viešųjų paslaugų teikimo administravimas yra viešojo administravimo funkcija. Atliekant šią funkciją viešojo administravimo institucija, atsižvelgdama ir įvertindama visuomenės poreikius ir interesus, suteikia socialines, švietimo ir kultūros paslaugas. Valstybė yra atsakinga už viešųjų paslaugų formavimo politiką. Viešųjų paslaugų įgyvendinimui yra steigiamas viešosios įstaigos arba išduodami leidimai fiziniams asmenims, kad jie galėtų teikti viešąsias paslaugas.

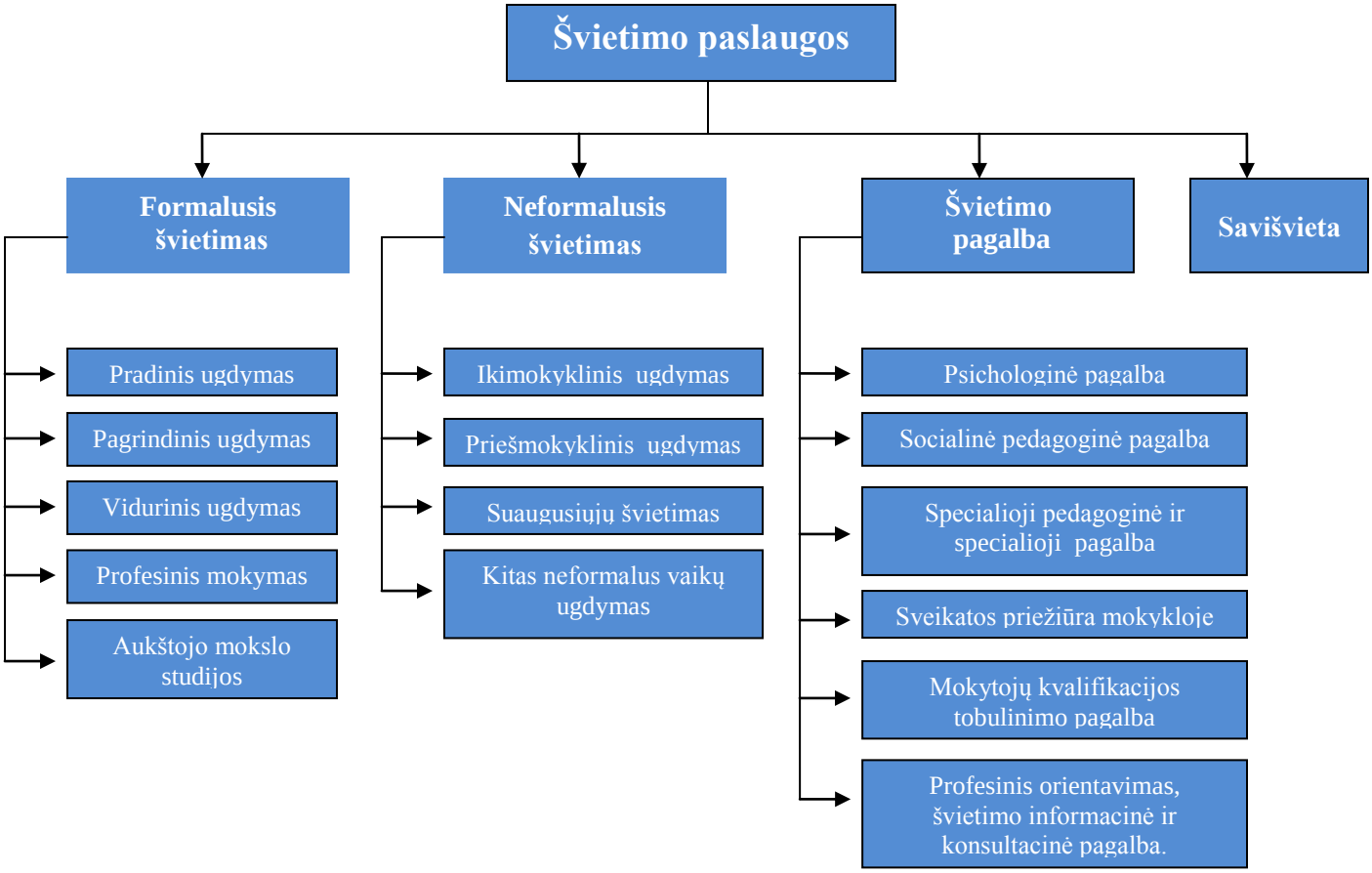
Jan Erik Lane (2001) viešąsias paslaugas skirsto į dvi grupes: [11]

- tiesiogines viešąsias paslaugas;
- universalias viešąsias paslaugas.

Guščinskienė, Čiburienė (2008) viešąsias paslaugas išskiria į grynąsias ir ribotas viešąsias paslaugas. Grynosios viešosios paslaugos – tai tokios paslaugos, kurias teikia šalies nacionalinis saugumas. Šių paslaugų teikimo išlaidas apmoka valstybė. Ribotoms viešosioms paslaugoms priskiriamas švietimas, teismai, policijos veikla, medicininis aptarnavimas. [12]

Kaip jau buvo minėta, viešųjų paslaugų grupei yra priskiriamos švietimo paslaugos. Švietimo įstatymas apibrėžia švietimo paslaugas kaip formalaus ir neformalaus švietimo institucijų teikiamas paslaugas, savišvietos paslaugas ir švietimo pagalbos paslaugas (žr. 1 pav.).[13] Švietimo paslaugų misija yra padėti visuomenei įgyti kultūrinę ir socialinę kompetenciją, įgyti profesinę kvalifikaciją, didinti tarptautinę ir vidinę ūkio konkurenciją, puoselėti kultūros atvirumą ir dialogiškumą.

[10] Lietuvos Respublikos Viešojo administravimo įstatymas // Valstybės žinios. 2010 06 22, Nr. 81-4228
[11] Lane J.E. Viešasis sektorius. - Vilnius, 2001. – 11 p.
[12] Guščinskienė J., Čiburienė J. Lietuvos aukštojo mokslo paslaugos informacinėje visuomenėje. – ISNN 1392-1142 // http://www.minfolit.lt/arch/16501/16586.pdf [žiūrėta 2011 09 02]
[13] Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 2011 03 31, Nr. 38-1804

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis LR švietimo įstatymo pakeitimo įstatymu

1 pav. **Švietimo paslaugų klasifikacija**

Formalusis švietimas – tai tikslingas, hierarchinis mokymas(is), po kurio yra išduodamas dokumentas, liudijantis išsilavinimo lygį.[14]

Neformalusis švietimas – tai tikslingas mokymas(is), tačiau neturintis hierarchinės struktūros, apibrėžtos mokymo(si) trukmės. Pabaigus mokytis, gali būti išduodami pažymėjimai, kuriuose nurodoma įgyta kvalifikacija ar konkrečios kompetencijos.[15]

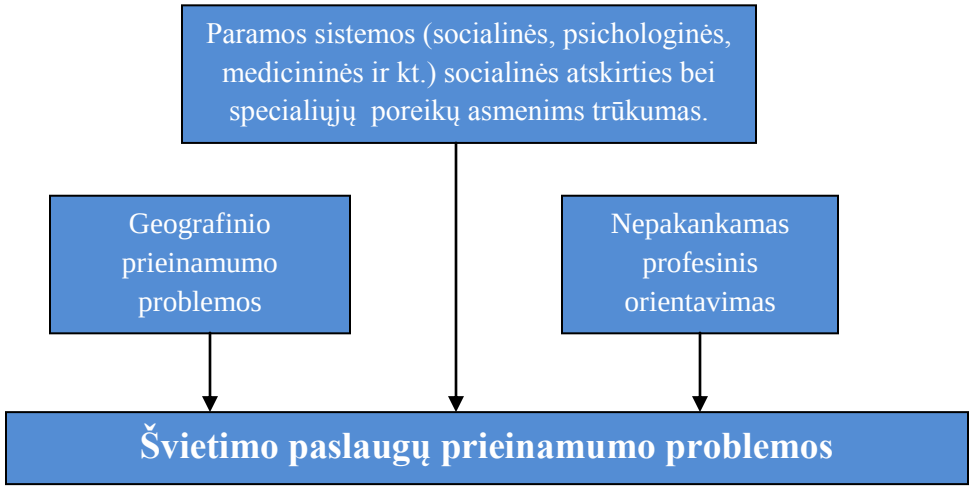
Švietimo pagalba – tai speciali pagalba, kuri gali būti teikiama mokiniams, tėvams (įskaitant globėjus ir rūpintojus), mokytojams, švietimo teikėjams. Šios pagalbos tikslas - didinti švietimo veiksmingumą.[16]

Savišvieta – tai natūralus mokymasis. Dažniausiai jis pasirenkamas tam, kad įgyti kompetencijas, kurių reikia šeimoje, darbe ar leidžiant laisvalaikį. Toks mokymasis gali būti tiek tikslinis, tiek atsitiktinis.[17]

[14 - 17] Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 2011 03 31, Nr. 38-1804

Europos komisijos gairėse „Daugiau ir geresnių darbo vietų“ įtvirtintas principas, kad reikia didinti investicijas į žmogiškąjį kapitalą per geresnį švietimą. Šiame principe išreiškiama mintis, kad reikia užtikrinti patrauklias ir visiems prieinamas švietimo paslaugas.[18]

Švietimo ir mokslo ministerijos tyrime „Švietimo ir mokslo srities esamos būklės ir tendencijų analizė“ (2007) yra išskiriamos ***švietimo paslaugų prieinamumo problemos***: geografinio prieinamumo problemos, nepakankamas profesinis orientavimas, paramos sistemos socialinės atskirties bei specialiųjų poreikių asmenims trūkumas[19] (žr. 2 pav.).

Šaltinis: Švietimo ir mokslo ministerijos tyrimas „Švietimo ir mokslo srities esamos būklės ir tendencijų analizė“ (2007 m.)

2 pav. **Švietimo paslaugų prieinamumo problemos**

Šios prieinamumo problemos yra išskirtos pagal švietimo paslaugų vartotojus. Gyventojai, gyvenantys kaimo vietovėse, daugiausia susiduria su geografinio prieinamumo problemomis (ypač ši problema išryškėja suaugusių tęstinio mokymosi srityje). Vyresnio amžiaus žmonės susiduria su informacinio prieinamumo problemomis, nes profesinio orientavimo sistema neužtikrina, kad ši tikslinė grupė gautų išsamią informaciją apie kvalifikacijos kėlimo galimybes. O socialinių poreikių turintys asmenys susiduria su prieinamumo problemomis visuose švietimo lygiuose.

Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatose teigiama, kad švietimo paslaugos turi

[18] More and better jobs: Patterns of employment expansion in Europe // http://www.eurofound.europa.eu/publications/htmlfiles/ef0850.htm [žiūrėta 2011 11 06]
[19] Švietimo ir mokslo srities esamos būklės ir tendencijų analizės ataskaita, 2007 // http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/tyrimai/es/Svietimo_mokslo%20esamos%20bukles%20ir%20tendenciju%20analize.pdf

užtikrinti nuolatinio mokymosi pasiūlą ir švietimo sistema turi būti pertvarkyti taip, kad būtų išplėstas švietimo paslaugų prieinamumas, būtų užtikrintos palankios sąlygos tęstiniam mokymuisi ir užtikrinta tokia švietimo kokybė, kad ji atitiktų europinius standartus.[20] Norima pasiekti, kad „kiekvienas Lietuvos pilietis turėtų galimybę studijuoti aukštojoje mokykloje pasirinktu būdu (nuotolinės, neakivaizdinės ir kitos studijos) ir daugiau kaip 60 procentų Lietuvos gyventojų įgytų aukštąjį universitetinį arba neuniversitetinį išsilavinimą“. Tam, kad pasiekti strategijoje užsibrėžtus tikslus, imamasi šių priemonių:

- Sustiprinama savivaldybių atsakomybė už švietimo prieinamumą;
- Švietimo ir mokslo ministerija atsako už švietimo paslaugų prieinamumo užtikrinimą;
- Didinama aukštųjų mokyklų atskaitomybė visuomenei;
- **Švietimo finansavimas reformuojamas taip, kad užtikrintų geresnį švietimo paslaugų prieinamumą;**
- Sukuriamas prieinamumo reikalavimus atitinkantis mokyklų tinklas;
- Užtikrinamas mokinių vežiojimas į artimiausią mokyklą;

Siekiant užtikrinti švietimo plėtotės prieinamumą ir jo tęstinumą, strategijoje įtvirtinti šie veiksmai:[21]

- Lygios galimybės pradėti mokymosi procesą;
- Įsteigiama pedagoginio informavimo ir konsultavimo sistema;
- Plečiamos ikimokyklinio, priešmokyklinio ugdymo paslaugos;
- Socialinės rizikos šeimos, auginančios vaikus, turi teisę gauti pedagoginę ir kultūrinę paramą;
- Įtvirtinamos socialiai teisingos mokymosi ir studijų sąlygos;
- Sudaromos sąlygos mokytis visą gyvenimą.

Galima daryti išvadas, kad švietimo paslaugos – tai tokia viešųjų paslaugų rūšis, kurios tikslas ugdyti socialinę visuomenės kompetenciją ir padėti įgyti profesinę kvalifikaciją, taip užtikrinant socialinius visuomenės interesus. Didinant švietimo paslaugų prieinamumą turi būti užtikrinamos kokybiškos ir visiems prieinamos švietimo paslaugos.

1.3. Aukštojo mokslo paslaugų prieinamumas ir jo skatinimas

Viena iš švietimo teikiamų paslaugų yra aukštasis mokslas. Aukštojo mokslo paslaugos padeda plėtoti šalies kultūrą, stiprina ekonomiką, ugdo šalies civilizacinę tapatybę. Aukštasis mokslas turi didelę

[20-21] Valstybinės švietimo strategijos 2003 – 2012 metų nuostatos. Lietuvos Respublikos Seimo 2003 m. liepos 4 d. nutarimas Nr. IX-1700 // Valstybės žinios. 2003 07 18, Nr. 71-3216

reikšmę visuomenei, kuriant naujas žinias, perduodant jas studentams ir skatinant inovacijas. Tai jėga, kuri skatina vystymąsi.[22]

Aukštojo mokslo paslaugos teikiamos šiomis kryptimis:

- studijos – žinių ir gebėjimų perdavimas;
- mokslas – žinių kūrimas;
- mokslas ir studijos – žinių taikymo paslaugos.

Guščinskienė ir Čiburienė (2008) aukštojo mokslo paslaugas skirsto į dvi rūšis: pagrindines paslaugas ir papildomas paslaugas. Pagrindinė aukštojo mokslo paslauga – visas mokymo(si) procesas. Papildomas aukštojo mokslo paslaugas klasifikuoja dar smulkiau: į susijusias su studijomis paslaugas, nesusijusias su studijomis paslaugas ir mišrias paslaugas.[23]

Aukštojo mokslo prieinamumo sąvoka nėra vienareikšmiška. Skirtinguose šaltiniuose galima aptikti skirtingus apibrėžimus. Studentų poreikių ir interesų pasitenkinimui įtakos turi ne tik aukštojo mokslo institucijos pasirinkimas, bet ten dirbančių dėstytojų profesionalumas, sugebėjimas perteikti žinias.

Kačiorytė (2008) teigia, kad į aukštojo mokslo paslaugų prieinamumo sąvoka įeina įvairūs aspektai. Jos nuomone, aukštojo mokslo prieinamumas – tai procedūrų sistema, nuo kurios priklauso galimybė studijuoti aukštojoje mokykloje arba kuri „skatina aukštojo mokslo, kaip visuomeninės institucijos, atvirumą įvairiems socialiniams sluoksniams"[24].

Fulton (1992) išskiria tris **aukštojo mokslo prieinamumo tipus**: konkurencinis prieinamumas, kvalifikacinis prieinamumas ir atviras prieinamumas.[25]

Konkurencinis prieinamumas - tai kriterijus, kuriuo remiantis universitetai ir kolegijos skiria ribotas studijų vietas, į kurias studentai atrenkami pagal išlaikytų egzaminų rezultatus. Kartais šis prieinamumo kriterijus įtvirtina „elitinę studentų sistemą".

Kvalifikacinis prieinamumas – tai priešingybė konkurenciniam prieinamumui, nes visi studentai, kurie atitinka minimalius patvirtintus reikalavimus, turi teisę būti priimti studijuoti. Jei aukštojoje mokykloje vyrauja šis prieinamumo tipas, tai galima teigti, kad joje formuojasi masinė studijų sistema.

---

[22] Higher education in Europe // http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-policy/doc62_en.htm [žiūrėta 2011 11 07]

[23] Guščinskienė J., Čiburienė J. Lietuvos aukštojo mokslo paslaugos informacinėje visuomenėje // Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai: 2008.48, 2008. - ISNN 1392-1142 // URL: http://www.minfolit.lt/arch/16501/16586.pdf [žiūrėta 2011 11 06]

[24] Keciorytė V. Aukštojo mokslo principai // Santalka. Filologija. Edukologija.-2008, Nr. 4. – 40 p. - ISSN 1822-430X

[25] Fulton, O. Higher Education studies, in The Encyclopedia of Higher Education. Oxford. New York, Seul, Tokyo: Pergaman Press,1992.

Atviras prieinamumas – visi, norintys studijuoti, turi teisę būti priimti mokytis, nepriklausomai nuo jų anksčiau įgytų žinių.

Fulton pateikti prieinamumo tipai turėtų būti derinami vienas su kitu. Siekiant išvengti socialinės atskirties ir įtvirtinti vienodas galimybes studijuoti, turi vyrauti mišrus prieinamumo tipas. Vyraujant tik konkurentiškajam kriterijui, bus pažeidžiamas socialinės lygybės principas, o vyraujant kvalifikaciniam ir atviram tipui, gali atsirasti akademinių ir finansinių problemų.

Aukštojo mokslo prieinamumas akcentuojamas ir pagrindiniuose Europos aukštojo mokslo politikos dokumentuose.

2005 m. Bergeno komunikate aukštojo mokslo prieinamumas yra apibūdinama kaip tinkamų studijų ir gyvenimo sąlygų užtikrinimas tam, kad studentai nesusidurtų su ekonominėmis ir socialinėmis kliūtimis.[26]

Europos Sąjungos pagrindiniame dokumente „Sutartyje dėl Konstitucijos Europai“ nėra tiesiogiai apibrėžiamas aukštojo mokslo prieinamumas, tačiau šiame dokumente prieinamumas suprantamas kaip lygios galimybės siekti aukštojo mokslo: „Kiekvienas turi teisę į mokslą: profesinis ir tęstinis mokymas turi būti prieinamas visiems.“[27]

Aukštojo mokslo prieinamumo sąvoka komunikate **„Bolonijos procesas 2020 – Europos aukštojo mokslo erdvė naujame dešimtmetyje“ įnterpretuojama visapusiškai – „tai ir socialiai, ekonomiškai atskirtos grupės, taip pat lyties, rasės, įgalumo, geografinės ar kultūrinės atskirties požiūriu ribotų galimybių potencialūs studentai”.** Vienodas studijų prieinamumas (angl. - *equitable access*) – pamatinė Bolonijos proceso vertybė, todėl, norint įgyvendinti Bolonijos proceso gaires, reikia didinti studijų prieinamumą (žr. 2 lent.).[28]

2 lentelė. Aukštojo mokslo prieinamumas Bolonijos procese

Kriterijus	Veiksmai prieinamumui didinti
Studentų mobilumas	„Mobilumo langų“ įdiegimas. Siekiama iki 2020 m. į tarptautinį mobilumą įtraukti 20 proc. Europos studentų.

2 lentelės tęsinys kitame puslapyje

[26] The European Higher Education Area – Achieving the Goals. Communique of the Conference of European Ministers Responsible for Higher Education, 2005 // http://www.smm.lt/t_bendradarbiavimas/docs/bp/Bergen%20communique.pdf [žiūrėta 2011 11 10]

[27] Sutartis dėl konstitucijos Europai. Valstybinių narių atstovų konferencija. – Briuselis, 2004 // http://www3.lrs.lt/owa-bin/owarepl/inter/owa/U0126148.PDF [žiūrėta 2011 11 06]

[28] Bolonijos procesas 2020 – Europos aukštojo mokslo erdvė naujame dešimtmetyje. // http://www.smm.lt/t_bendradarbiavimas/docs/bp/2009.05.11%20Bolonijos%20ministru%20konferencija_Leuven_2009_4.pdf [žiūrėta 2011 11 06]

2 lentelės tęsinys

Kriterijus	Veiksmai prieinamumui didinti
Finansavimo šaltinių įvairovė	**Papildomi finansavimo šaltiniai – verslas ir privatūs fondai. Nesiekiama pakelti studentų mokesčius už mokslą. Valstybinės finansavimo schemos turi būti orientuotos į aukščiausio lygio pasiekimus.**
Mokymasis visą gyvenimą	Ši koncepcija turi tapti aukštojo mokslo norma.

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis komunikatu „Bolonijos procesas 2020 – Europos aukštojo mokslo erdvė naujame dešimtmetyje“.

Teisė įgyti aukštąjį išsilavinimą turi būti suteikta kiekvienam piliečiui, neatsižvelgiant į jo socialinę padėtį, politines pažiūras ir kitus veiksnius. „Aukštosios mokyklos turėtų užtikrinti, kad kiekvienos studijų programos **studentų mokymuisi reikalingi ištekliai būtų tinkami ir pakankami**“.[29]

Jungtinėse Amerikos valstijose įkurtas Švietimo politikos institutas (angl. - Educational Policy Institute) aukštojo mokslo prieinamumą apibūdina kaip vienodas galimybes žmonėms iš skirtingų socialinių sluoksnių siekti aukštojo mokslo.[30] Institutas atlikdamas tyrimą „Aukštojo mokslo reitingai. Įperkamumas ir prieinamumas” (angl. - Global Higher Education Rankings. Affordability and Accessibility in Comparative Perspective) išskyrė 4 **švietimo prieinamumo kriterijus**: studentų skaičius (angl. - participation Rates), pasiekimai (angl. - attainment Rates), švietimo indeksas (angl. - the Educational Equity Index), lyčių lygybės indeksas (angl. - Gender Parity Index).

Studentų skaičius – tai vienas iš geriausiai prieinamumą apibūdinančių rodiklių. Rodiklis parodo, koks procentas jaunų žmonių renkasi aukštąjį mokslą.

Pasiekimai – tai rodiklis, kuris išreiškia studentų, kurie pabaigia studijas, skaičių.

Švietimo indeksas – tai indeksas, kuris kiekybiškai atspindi nelygybę tarp studentų iš skirtingų socialinių sluoksnių, t.y. jei asmuo kilęs iš šeimos, kurioje tėvas yra įgijęs aukštąjį išsilavinimą, tai yra didelė tikimybė, kad ir pats vaikas sieks aukštojo mokslo. Šis indeksas apskaičiuojamas lyginant 45 - 65 m. amžiaus vyrus, turinčius aukštąjį išsilavinimą, su visais studentais, kurių tėvas irgi turi aukštąjį išsilavinimą. Aukštas švietimo indeksas reiškia, kad studentai atspindi visuomenę kaip išsilavinusią

[29] The European Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area // http://www.enqa.eu/files/ESG_3edition%20%282%29.pdf [žiūrėta 2011 11 06]
[30] The Educational Policy Institute. Global Higher Education Rankings. Affordability and Accessibility in Comparative Perspective // http://www.educationalpolicy.org/pdf/global2005.pdf [žiūrėta 2011 11 06]

visuomenę, o žemas indeksas reiškia, kad aukštąjį išsilavinimą visuomenėje gali gauti tik priviligijuotosios šeimos.

Lyčių lygybės indeksas parodo, kaip prieinamumą sąlygoja lyčių diskriminacija.

Aukštojo mokslo prieinamumą reikia didinti visoms socialinėms grupėms. Taip pat „mokymosi visą gyvenimą dimensija turėtų tapti visų aukštojo mokslo sistemų norma“. Skatinant mokymosi visą gyvenimą prieinamumą, svarbu rasti įvairių mokymosi būdų, kad tai netaptu priežastimi, dėl ko visuomenė vyresniame amžiuje negalėtų siekti žinių.

Taip pat svarbu įtvirtinti tokią sistemą, kuri pripažintų anksčiau įgytą išsilavinimą mokymosi rezultatų principu ir nebūtų atsižvelgiama, kokiu būdu tie įgūdžiai įgyti. Prieinamumo skatinimas apima ir aplinkos gerinimą, įskaitant ir įvairių kliūčių, trukdančių studijuoti, pašalinimą bei tinkamų ekonominių sąlygų užtikrinimą visiems studentams. Aukštos kvalifikacijos dėstytojų ir tyrėjų pritraukimas į aukštąsias mokyklas taip pat prisidėtų prie šio tikslo įgyvendinimo. Žvelgiant į šią sritį **finansavimo aspektu, svarbu, kad išliktų valstybės remiamas aukštojo mokslo finansavimas. Dėmesys turėtų būti skiriamas naujų finansavimo metodų paieškai.**[31]

Europos bendradarbiavimo švietimo ir mokymo srityje strateginės programos (Et2020) nacionalinėje ataskaitoje numatyta, kad Lietuva turi skatinti aukštojo mokslo prieinamumą. Yra užsibrėžtas tikslas, kad 2020 m. būtų apie 40 proc. 30-34 metų gyventojų, turinčių aukštąjį išsilavinimą. Šiam tikslui pasiekti bus skatinamos suaugusiųjų studijos ir tęstinis mokymasis aukštosiose mokyklose, bandoma įtraukti ir tas socialines grupes, kurios yra mažai atstovaujamos.[32]

Europos bendrijų komisijos komunikate „Europos intelektinių gebėjimų sutelkimas: sudaryti universitetams sąlygas visapusiškai prisidėti prie Lisabonos strategijos įgyvendinimo“ apibrėžta, kad, norint padidinti studijų prieinamumą, jaunimui prieš pradedant studijuoti, juos reikia konsultuoti, skatinti lanksčią studentų priėmimo politiką, individualizuoti mokymosi kursus. Atsižvelgus į šiuos veiksnius pagerės studijų prieinamumas: bus priimta daugiau studentų, studentai jaus didesnę pareigą mokytis, pagerės studijų produktyvumas. Kiti ne mažiau svarbūs **veiksniai, sąlygojantys studijų prieinamumą, yra paskolų/dotacijų sistema**, prieinami būstai ir galimybė dirbti ne pilną darbo dieną.[33]

---

[31] Bolonijos procesas 2020 – Europos aukštojo mokslo erdvė naujame dešimtmetyje. // http://www.smm.lt/t_bendradarbiavimas/docs/bp/2009.05.11%20Bolonijos%20ministru%20konferencija_Leuven_2009_4.pdf [žiūrėta 2011 11 06]

[32] Europos bendradarbiavimo švietimo ir mokymo srityje strateginės programos (Et2020) nacionalinė ataskaita. http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/EK_raportas_2011_final_plius.pdf [žiūrėta 2011 11 06]

[33] Europos bendrijų komisijos komunikatas. Europos intelektinių gebėjimų sutelkimas: sudaryti universitetams sąlygas visapusiškai prisidėti prie Lisabonos strategijos įgyvendinimo // http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-policy/policy-higer_en.htm [žiūrėta 2011 11 06]

Pagrindinis dokumentas, kuriame yra įtvirtintos Lietuvos aukštojo mokslo prieinamumo nuostatos yra 2009 m. Mokslo ir studijų įstatymas. „Lietuvos mokslo ir studijų politika laiduoja mokslo ir studijų kokybę, visų šalies piliečių lygias teises įgyti aukštąjį išsilavinimą ir sąlygas geriausiems dirbti mokslinį darbą, siekti mokslinio ir kūrybinio tobulėjimo, <...>.“ Įstatyme apibrėžti aukštojo mokslo **prieinamumo aspektai**:

- **Finansuojama studijų vieta priklauso nuo mokymosi rezultatų ir atrenkama konkurso būdu**.
- Studentai turi teisę gauti socialines ir skatinamąsias stipendijas. Socialinės stipendijos teikiamos per Valstybinį studijų fondą, o skatinamosios skiriamos iš valstybės biudžeto lėšų, kurias gauna aukštosios mokyklos.
- **Įtvirtinta valstybės remiamų paskolų sistema.**
- Pedagoginių studijų studentai turi galimybę gauti tikslines stipendijas.
- Neįgaliems studentams valstybė teikia finansinę paramą.
- Studentai turi galimybę pasinaudoti gyventojų pajamų mokesčio, transporto, privalomojo sveikatos draudimo lengvatomis.

Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo pakeitimo įstatyme aukštojo mokslo prieinamumas yra sulyginamas su lygiomis galimybėmis įsigyti aukštąjį išsilavinimą. Vienodos galimybės įgyti aukštąjį mokslą yra didesnės socialinės lygybės ir vieningesnės pilietinės visuomenės pamatas, lemiantis Europos kultūrinį bei intelektinį lygį ir būtinos tolesnei Europos plėtrai.[34]

3 lentelė. Prieinamumo samprata teisiniuose dokumentuose

Teisės aktas	Sąvoka
Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo pakeitimo įstatymas (2011 m.)	*Aukštojo mokslo prieinamumas:* ➢ teisė gauti informaciją apie mokymosi galimybes pagal aukštojo mokslo studijų programas; ➢ teisė rinktis studijų institucijas; ➢ teisė rinktis aukštojo mokslo studijų programas; ➢ teisė mokytis įvairiomis mokymosi formomis. ➢ teisė gauti transporto lengvatas.

3 lentelės tęsinys kitame puslapyje

[34] Lietuvos aukštasis mokslas. Baltoji knyga. – Vilnius, 1999. - ISBN 9986034329

3 lentelės tęsinys

Teisės aktas	Sąvoka
Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymas (2009 m.)	*Aukštojo mokslo prieinamumas:* ➢ lygios teisės įgyti aukštąjį išsilavinimą; ➢ **teisė studijuoti valstybės finansuojamose studijų vietose**; ➢ **teisė į valstybės remiamas paskolas ir stipendijas**.
Valstybinės švietimo strategijos 2003 – 2012 m. nuostatos	*Aukštojo mokslo prieinamumas:* ➢ išplėtota informavimo ir konsultavimo apie studijas sistema; ➢ palankios studijų sąlygos; ➢ galimybė įgyti naujas kompetencijas ir kvalifikacijas; ➢ lygios galimybės siekti išsimokslinimo; ➢ **teisė gauti finansinę paramą: studijų kreditavimas, diferencijuotų stipendijų skyrimas,** mokesčių už bendrabutį diferencijavimas.

Šaltinis: sudaryta autorės

Apžvelgus Lietuvos teisiniuose dokumentuose minimą prieinamumo savoką (žr. 3 lent.), ryški tendenciją, kad aukštojo **mokslo prieinamumas priklauso nuo** geografinių aplinkybių, gaunamos informacijos apie studijas, studijų programų aktualumo, **finansinių galimybių ir finansinės paramos.**

Informacinis kriterijus. Universitetai ir kolegijos turi užtikrinti teisingos ir išsamios informacijos apie studijų programas, priėmimo taisykles, studijų kainą sklaidą. Taip pat pirminė informacija apie studijas turi būti aiški ir konkreti, kad būsimieji studentai turėtų galimybes susidaryti teisingą nuomonę apie visą mokymosi procesą. Taip pat studentai, norėdami pasirinkti tinkamas studijas, turėtų gauti informaciją apie įsidarbinimo galimybes, busimas pajamas, baigus konkrečias studijas. Universitetuose ir kolegijose kasmet vykdomos „atvirų durų dienos“, kur būsimieji studentai gali gauti visą aktualią informaciją apie studijas.

Studijų programų kriterijus. Visos studijų programos turi būti orientuotos į studentus. Visos studijų formos turi būti prieinamos, o studijų programos turi būti derinamos su būsimais darbdaviais, kad programos padėtų parengti kompetetingus ir kvalifikuotus specialistus, kad būtų užtikrintas sklandus studentų įsiliejimas į darbo pasaulį. Turi būti panaikintos teisinės kliūtys mokslo programoms kurti.

Geografinis kriterijus. Vienas iš kriterijų, į kurį atsižvelgiama norit studijuoti aukštojoje mokykloje – mokymo įstaigos geografinė padėtis. Vertinant šią prieinamumo rūšį, reikia įvertinti atstumą iki aukštojo mokslo institucijos, viešojo transporto prieinamumą. Ypač šis kriterijus aktualus socialinėms grupėms, kurios gyvena vargingiau. Siekiant, kad šis kriterijus netaptų kliūtimi priimant sprendimą studijuoti toli nuo gyvenamosios vietos, Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo pakeitimo įstatyme yra įtvirtintas principas, kad studentai turi teisę gauti transporto lengvatas. Taip pat vis labiau populiarėja nuotolinis mokymasis, kuris padeda išvengti geografinių kliūčių.

Finansavimo kriterijus. Šį aspektą apibūdina būsimų studentų finansinės galimybės. Vertinant finansinį prieinamumą, svarbu atsižvelgti, kiek studentams kainuoja aukštojo mokslo paslaugos. Turėti įstatymuose įtvirtintas teises dėl aukštojo mokslo prieinamumo, tai dar ne tas pats, kas turėti galimybes. Turi būti atsižvelgiama į socialines visuomenės grupes, jų specifiškumą. **Siekiant pašalinti socialines kliūtis, reikia užtikrinti specialias paramos priemones (paskolas, stipendijas), kad būtų užtikrintos visiems lygios aukštojo mokslo prieinamumo sąlygos.** Taip pat turi būti užtikrintos tinkamos studijų ir gyvenimo sąlygos, kad studijuojantys galėtų baigti studijas ir nesusidurtų su socialinėmis ir ekonominėmis kliūtimis.

Remiantis moksline literatūra apie aukštojo mokslo paslaugų prieinamumą, galima daryti išvadą, kad aukštojo mokslo paslaugos turi būti prieinamos kiekvienam piliečiui. Prieinamumas reiškia, kad norit įgyti aukštąjį išsilavinimą, neturi būti sudaryta jokių kliūčių dėl rasės, tautybės, kalbos, tikėjimo, politinių pažiūrų, socialinės ar ekonominės padėties. Siekiant pašalinti barjerus, trukdančius siekti aukštojo mokslo, svarbiausia reikia užtikrinti specialias paramos priemones, tokias kaip paskolos, stipendijos. Užtikrinus šias priemones, bus užtikrintos visiems piliečiams lygios aukštojo mokslo paslaugų prieinamumo sąlygos.

2. AUKŠTOJO MOKSLO FINANSAVIMO POLITIKA IR STUDIJŲ KREDITAVIMO SISTEMA LIETUVOJE

2.1 Aukštojo mokslo finansavimo politikos formavimas ir įgyvendinimas

Mokslo ir studijų politika padeda užtikrinti šalies ir visuomenės vystymąsį, socialinę ir ekonominę gerovę, laiduoja mokslo kokybę, užtikrina lygias teises įsigyti aukštąjį išsilavinimą ir rūpinasi aukštojo mokslo sistemos atitiktimi visuomenės poreikiams.[35] **Aukštojo mokslo finansavimas –** tai valstybės lėšos mokslo ir studijų institucijoms moksliniams tyrimams, eksperimentinei plėtrai, mano veiklai plėtoti, administravimui ir ūkiui bei finansinė parama studentams, teikiama stipendijų, „studijų krepšelių“, paskolų ir įvairių lengvatų pavidalu.

Lietuvoje Respublikos „Mokslo ir studijų įstatyme“ (2009) įtvirtintos gairės, kad Lietuvos mokslo ir studijų politiką formuoja Seimas (žr. 3 pav.). Šios institucijos priimtais teisės aktais vadovaujasi visos tą politiką įgyvendinančios institucijos. Seimas yra atsakingas už „švietimo sistemos pagrindų kūrimą <...> įvairių švietimo sričių **finansavimo klausimų sprendimą**“.[36] Vienas iš vykdymo organų yra Vyriausybė. **Vyriausybė daro didelę įtaką skirstant finansavimą studijų sritims**. Atliekant šią funkciją, Vyriausybė atsižvelgia į valstybės poreikius ir finansines galimybes.

Švietimo ir mokslo ministerija yra atsakinga už aukštojo mokslo kreditavimo kriterijų ir būdų apibrėžimą. Ji tvirtina preliminarų valstybės finansuojamų vietų skaičių.

Švietimo ir mokslo ministerijos patarėjas strateginiais klausimais - Aukštojo mokslo taryba. Taryba yra atskaitinga Seimui ir Vyriausybei. Šis valdymo organas taip pat pataria Vyriausybei mokslo ir mokslininkų rengimo klausimais.

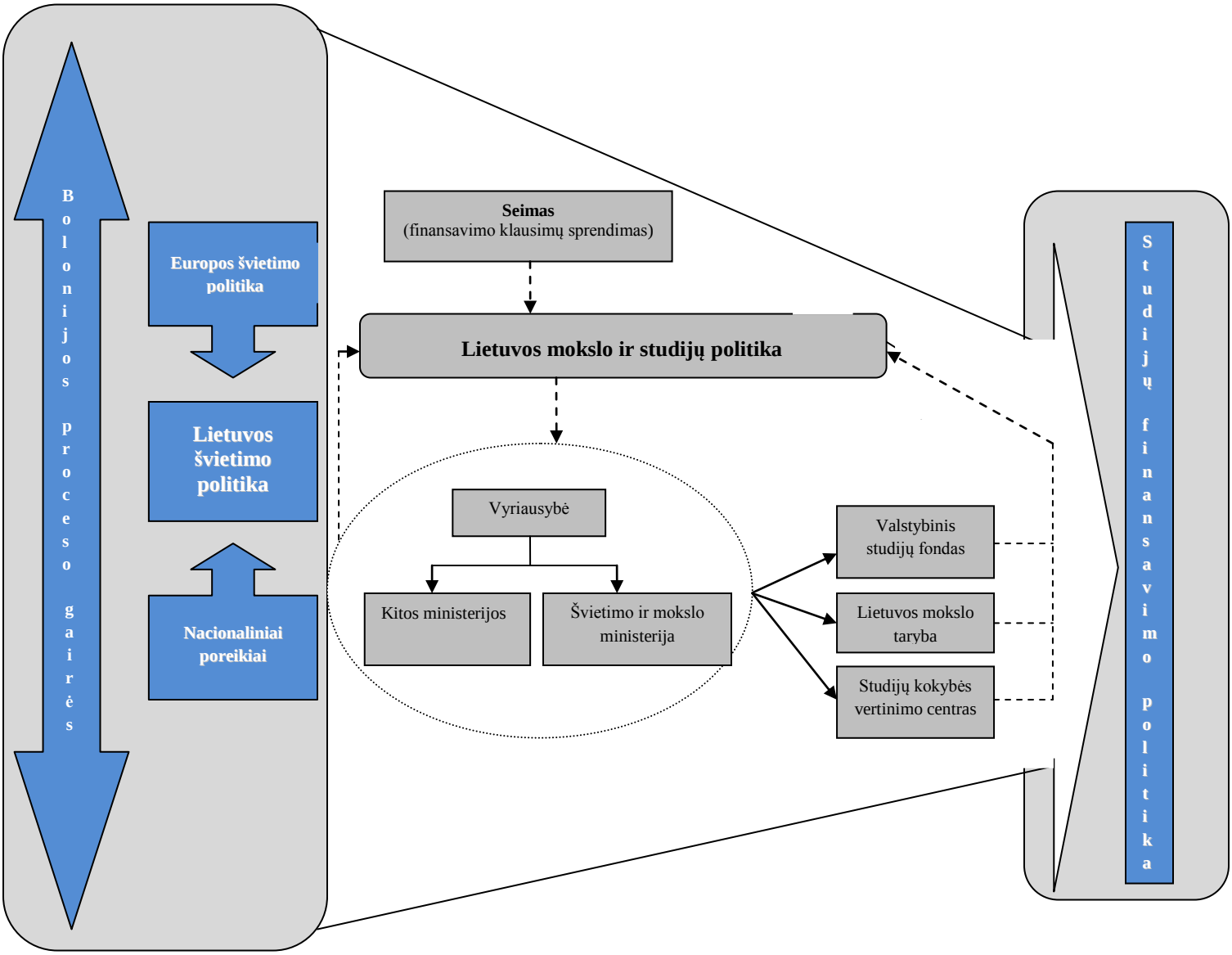
Valstybinis studijų fondas – Vyriausybės įsteigta biudžetinė įstaiga, kuri administruoja finansinę paramą studentams.

Studijų kokybei vertinti Švietimo ir mokslo ministerija yra įsteigusi Studijų kokybės vertinimo centrą.[37]

---

[35] [35] Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymas // Valstybės žinios. 2009, Nr. 54-2140

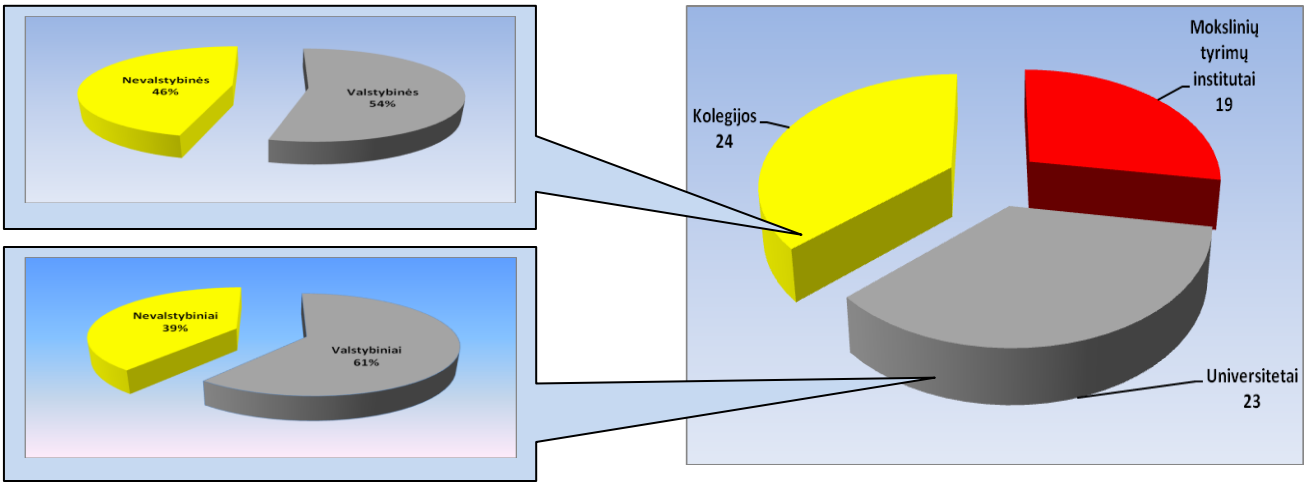
[36] Lietuvos švietimo sistema 2009/2010 // http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/eurybase/eurybase_full_reports/LT_LT.pdf [žiūrėta 2011 11 10]

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Lietuvos Respublikos Mokslo ir studijų įstatymu

3 pav. **Studijų kreditavimo politikos formavimas ir įgyvendinimas**

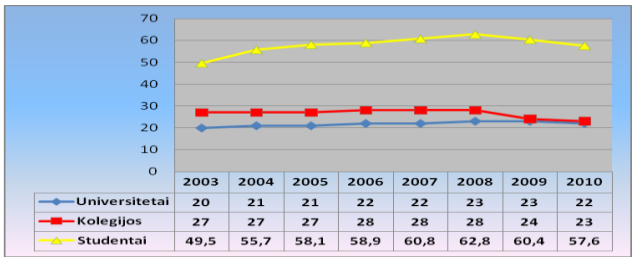
Remiantis Lietuvos Respublikos „Mokslo ir studijų įstatymu“ (2009), Lietuvoje aukštąjį išsilavinimą galima įgyti 2 rūšių aukštosiose mokyklose: universitetuose ir kolegijose. Lietuvoje aukštosios mokyklos yra išskiriamos į valstybines ir nevalstybines. Šiuo metu aukštųjų mokyklų tinklas yra labai platus: veikia 14 valstybinių ir 9 privatūs universitetai bei 13 valstybinių ir 11 privačių kolegijų (žr. 4 pav.).

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos departamento duomenimis

4 pav. **Mokslo ir studijų institucijos**

Atviro koordinavimo metodo mišriosios politikos ekspertų grupės pateiktoje ataskaitoje apie Lietuvą yra pateiktos išvados, kad Lietuvoje aukštojo mokslo institucijų yra per daug, lyginant su gyventojų skaičiumi. Dėl šios priežasties jos nėra pastebimo tarptautiniu mastu.[38] Universitetų skaičius nuo 2003 m. kito labai neženkliai, tačiau kolegijų skaičius 2010 m. lyginant su 2003 m. sumažėjo net 14,81 proc. Pastaraisiais metais privačių aukštųjų mokyklų skaičius didėja. Privatūs universitetai sudaro 39 proc. visų universitetų, o privačios kolegijos sudaro 46 proc. visų kolegijų (žr. 5 pav.). [39]

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Universitetai	20	21	21	22	22	23	23	22
Kolegijos	27	27	27	28	28	28	24	23
Studentai	49,5	55,7	58,1	58,9	60,8	62,8	60,4	57,6

Šaltinis: sudaryta autores, remiantis Statistikos departamento duomenimis

5 pav. **Aukštojo mokslo institucijų ir studentų kaita 2003 – 2010 m.**

Lietuva, remdamasi Europos Sąjungos gairėmis, skatina aukštojo mokslo prieinamumą specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems asmenims. Nors studentų, turinčių negalią, skaičius sudaro nežymią dalį

[38] Atviro koordinavimo metodo mišriosios politikos ekspertų grupės (CREST sudaryta grupė) įvertinimo išvados. Ataskaita apie šalį: Lietuva, 2007 m. OMC Policy Mix Review Report : Country Report – Lithuania, June 2007 // http://www.smm.lt/smt/docs/eksp_stud/OMC_LT_review_report%20final%20June%2028.pdf [žiūrėta 2011 11 10]

[39] AIKOS. Atvira informavimo konsultavimo orientavimo sistema // http://www.aikos.smm.lt/aikos/svietimo_ir_mokslo_institucijos.htm [žiūrėta 2012 01 03]

lyginant su visos šalies studentų skaičiumi, tačiau aukštosios mokyklos vis labiau pradeda rūpintis tokių studentų galimybėmis siekti aukštojo mokslo. **Aukštojo mokslo paslaugų prieinamumas negalią turintiems studentams didinamas** pritaikant mokymosi patalpas ir mokymosi formas neįgaliesiams bei **teikiant finansinę paramą**.[40]

Taigi už aukštojo mokslo finansavimo politikos formavimą ir įgyvendinimą atsakingi yra: Seimas, Vyriausybė su Švietimo ir mokslo ministerija, Valstybinis studijų fondas, Lietuvos mokslo taryba ir Studijų kokybės vertinimo centras. Aukštojo mokslo politika siekia didinti aukštojo mokslo prieinamumą ir sveikiems, ir negalią turintiems studentams.

2.2. Studijų kreditavimo sistema

Aukštojo mokslo sistema turi būti taip ištobulinta, kad užtikrintų vienodą aukštojo mokslo prieinamumą. Didelę reikšmę **didinant aukštojo mokslo paslaugų prieinamumą turi valstybės parama – paskolos ir socialinės stipendijos - studijuojantiems.**

Per pastarąjį dešimtmetį aukštąjį išsilavinimą pasiekusių asmenų skaičius Europoje sparčiai auga. Strategijoje „Europa 2020“ iškeltas tikslas - pasiekti, kad iki 2020 m. aukštąjį arba lygiavertį išsilavinimą įgytų 40 proc. jaunuolių. **Didėjant studentų skaičiui, turi daugėti ir sisteminių pokyčių, ypač aukštojo mokslo finansavimo srityje.** Pagrindinis aukštojo mokslo institucijų vaidmuo – „tikslingiau naudojant išteklius užtikrinti, kad finansinė parama pasiektų potencialius studentus iš mažas pajamas gaunančių šeimų.”[41]

Mokslo ir studijų įstatymas pakeitė iki tol galiojusį Aukštojo mokslo įstatymą. Šis įvykis kitaip dar vadinamas Lietuvos aukštojo mokslo sistemos reformos pradžia. Mokslo ir studijų įstatyme įtvirtintas principas, kad aukštojo mokslo finansavimas turi būti skiriamas asmeniui, o ne institucijai. Atsirado „studijų krepšelis“, kurį studentas gali nešti į tą aukštąją mokyklą, kurioje nori studijuoti. Studentai, pradėję studijas 2009-2010 metais, finansavimą gavo „studijų krepšelio“ pavidalu. Būtent ši politika yra tiesioginė investicija į Lietuvos piliečių ateitį.[42]

Tokios reformos tikslas pagerinti aukštojo mokslo prieinamumą, studijų kreditavimo sistemą, aukštųjų mokyklų autonomiją. **Studijų kreditavimo sistema – tai paskolų studentams teikimo sistema.**

[40] Lietuvos švietimas. Tik faktai. Metinis pranešimas 2010. // http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/apzvalgos/Lietuvos%20svietimas%202010.pdf [žiūrėta 2012 01 03]
[41] Strategija “Europa 2020” // http://ec.europa.eu/europe2020/index_lt.htm [žiūrėta 2011 11 06]
[42] Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymas // Valstybės žinios. 2009, Nr. 54-2140

Gerinant studijų kreditavimo sistemą, sukurta valstybės remiamų paskolų sistema, pertvarkytas valstybinis mokslo ir studijų fondas į valstybinį studijų fondą (VSF), nustatytos paskolų su valstybės garantija sąlygos ir palūkanų kompensavimo tvarka. Įtvirtinus palankias sąlygas gauti paskolas pragyvenimui, stipendijas, socialinę paramą, tikimasi, kad pagerės aukštojo mokslo prieinamumas visiems studentams iš visų socialinių sluoksnių.

Įgyvendinant Mokslo ir studijų įstatymo gaires, iškart buvo imtasi aktyvių veiksmų: iki 2009 m. pabaigos buvo priimti 84 poįstatyminiai teisės aktai, koreguojamos Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšos, didinamos biudžeto lėšos, siekiant kuo efektyviau jas panaudoti reformos tikslams.

2.2.1. „Studijų krepšelis“ ir valstybės remiamos paskolos

Mokslo ir studijų įstatymas Lietuvoje įtvirtino principą „pinigai paskui mokinį“ („studijų krepšelio“ metodas). **„Studijų krepšelis“ – tai valstybės lėšos, kuriomis padengiamos studentų studijų išlaidos**. Šias lėšas gauna studentai, kurie mokyklas baigė geriausiais rezultatais. Taip įtvirtintas principas, kad finansavimas skiriamas asmeniui, o ne institucijai. „Studijų krepšelis“ nukeliauja į tas aukštąsias mokyklas, kurias pasirinko „studijų krepšelį“ gavę studentai. Iki šios reformos įvedimo buvo priešingai – lėšos būdavo skirstomos pagal nustatytas proporcijas tiesiogiai aukštosioms mokykloms, neatsižvelgiant į studentų pasirinkimą. Įgyvendinus šią reformą, „studijų krepšelį“ gali gauti ir į privačias aukštąsias mokyklas stojantys studentai.[43]

Iki Konstitucinio teismo nutarimo dėl aukštojo mokslo įstatymo (2011 12 22) studijų finansavimas valstybės lėšomis buvo užtikrinamas dvejiems studijų metams. Tolesnis „studijų krepšelio“ išlaikymas buvo galimas tik tada, jei studento pažymių vidurkis ne mažiau kaip 20 proc. žemesnis nei jo bendrakursių vidurkis. Jei vidurkis žemesnis, „studijų krepšelio“ jis netenka, jo „krepšelis“ atitenka geriausiai besimokančiam iki tol mokėjusiam už studijas bendrakursiui.[44] 2012 01 26 buvo priimtos Mokslo ir studijų įstatymo pataisos, kurios įtvirtino nuostatą, kad aukštojo mokslo institucijos gali nuspręsti, kaip dažnai vykdyti studentų rotaciją. Nustatyta, kad šis laikotarpis negali būti ilgesnis negu vieneri studijų metai. „Studijų krepšelio“ išlaikymo principas nepasikeitė.[45]

---

[43] Steponavičius G. „Studijų krepšelio“ pasiskirstymą tarp universitetų lėmė studento balsas // http://www.smm.lt/naujienos/pranesimai.htm?id=2612 [žiūrėta 2011 11 06]

[44] Stundytė V. Vieneri mokslo ir studijų reformos metai // Apžvalga. – Vilnius, 2010, Nr. 7 – 8 (11 - 12) (492 - 493), p. 3

[45] Lietuvos Respublikos Seimas. Priimtos Mokslo ir studijų įstatymo pataisos, kuriomis pakeistos Konstitucijai prieštaraujančios normos // http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=4445&p_d=120137&p_k=1 [žiūrėta 2012 02 06]

Studentai, kurie negavo valstybės finansavimo studijoms, studijų kainai sumokėti gali gauti valstybės remiamą paskolą. Švietimo reforma padėjo pamatus valstybės remiamų paskolų studentams sistemos kūrimui. **Valstybės remiamos paskolos** - tai lengvatinės, mažesnių nei rinkos kaina palūkanų, paskolos, už kurias laiduoja valstybė. Valstybės remiamas paskolas teikia kredito įstaigos. Valstybės remiamos paskolos yra skirtos aukštųjų mokyklų studentams. Valstybė prisiima visus garantinius įsipareigojimus, todėl studentai gauna galimybę gauti paskolą be jos grąžinimą užtikrinančių priemonių. Valstybė teikia garantiją visai paskolos sumai.

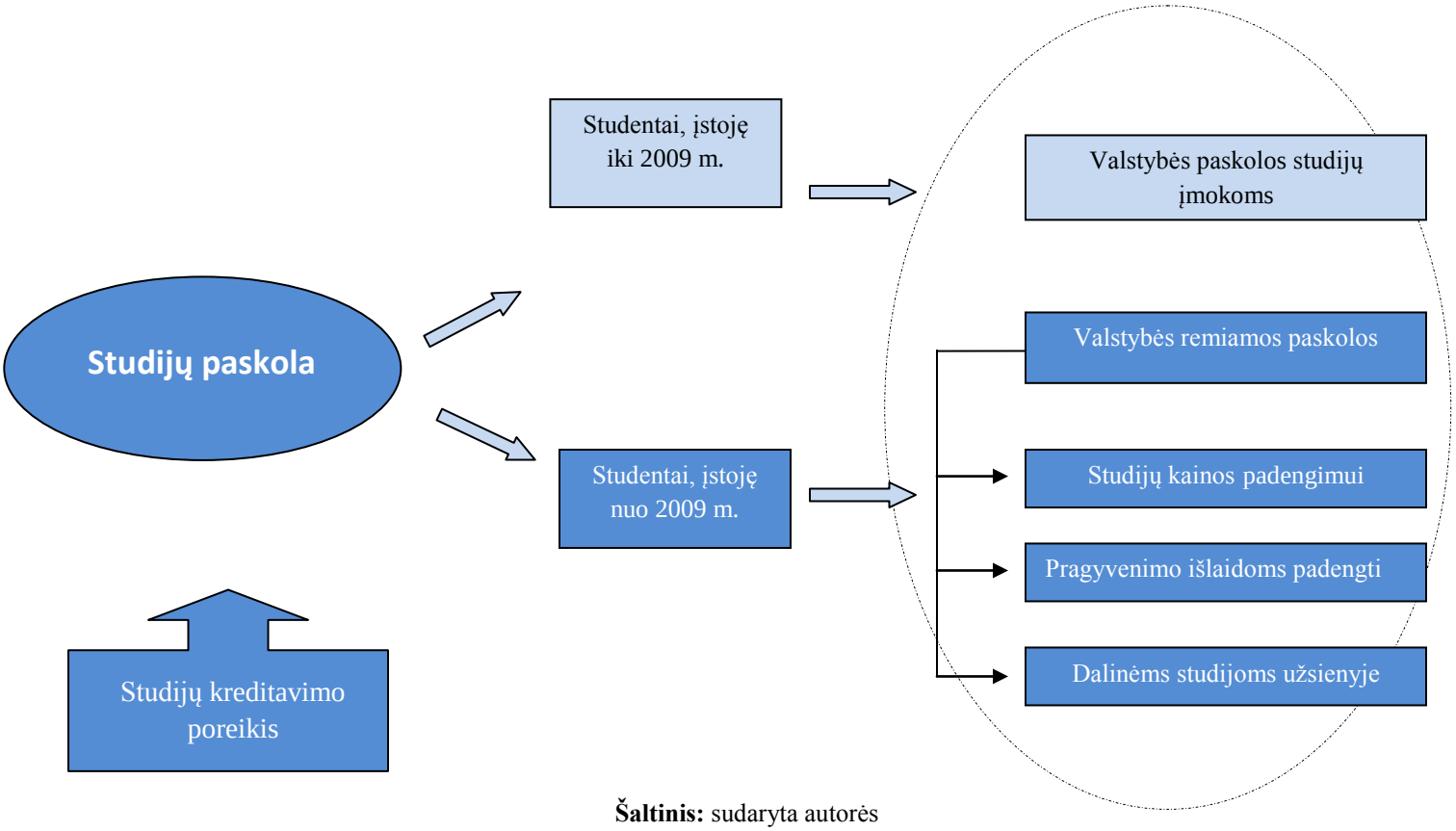
Kaip buvo paminėta, valstybės remiamas paskolas teikia kredito įstaigos. Valstybinio studijų fondo duomenimis, 2009 m. valstybės remiamas paskolas teikė keturi bankai, o 2011 m. šių paskolų teikimui buvo atrinkti jau 6 komerciniai Lietuvos bankai („Swedbank“, AB, AB bankas „Snoras“, „Nordea bank Finland“, AB “DnB bankas”, AB „Šiaulių bankas”, AB „Ūkio bankas”).[46] **Kai valstybės remiamas paskolas teikia daug kredito įstaigų, tai susidaro didesnė konkurencija ir studentai turi didesnes galimybes gauti paskolas palankesnėmis sąlygomis**.

Mosklo ir studijų įstatymas įtvirtino šias valstybės remiamų paskolų rūšis (žr. 6 pav.):

- *Studijų kainos padengimui.* Paskolos suma per vienerius studijų metus negali viršyti studento už einamuosius studijų metus mokamos studijų kainos ar jos dalies. Paskola išmokama 2 kartus per metus (rudens ir pavasario semestre).
- *Pragyvenimo išlaidoms padengti*. Paskolos suma per vienerius studijų metus negali viršyti teisės aktų nustatytos bazinės socialinės išmokos (BSI)[47] 50 dydžių (6 500 Lt). Pavasario semestrą papildomai teikiamų paskolų gyvenimo išlaidoms dydis negali viršyti 25 BSI dydžių (3 250 Lt). Paskola išmokama kiekvieną mėnesį.
- *Dalinėms studijoms užsienyje padengti.* Paskolos suma per vienerius studijų metus negali viršyti 60 BSI (7 800 Lt). Paskola išmokama visa iškart.

Nors „Mosklo ir studijų įstatymas“ įtvirtino naują valstybės remiamų paskolų studentams sistemą, tačiau studentai, įstoję mokytis iki 2009 m. ir studijuojantys valstybės iš dalies finansuojamose vietose, vis dar gali gauti valstybės paskolas studijų kainai sumokėti. Paskolos suma – 4 BSI dydžiai (520 Lt) semestrui.

[46] Valstybinis studijų fondas // https://www.vsf.lt/lt/valstybes-remiamos-paskolos [žiūrėta 2011 11 06]
[47] Šiuo metu BSI = 130 Lt.

Šaltinis: sudaryta autorės

6 pav. **Paskolų studentams rūšys**

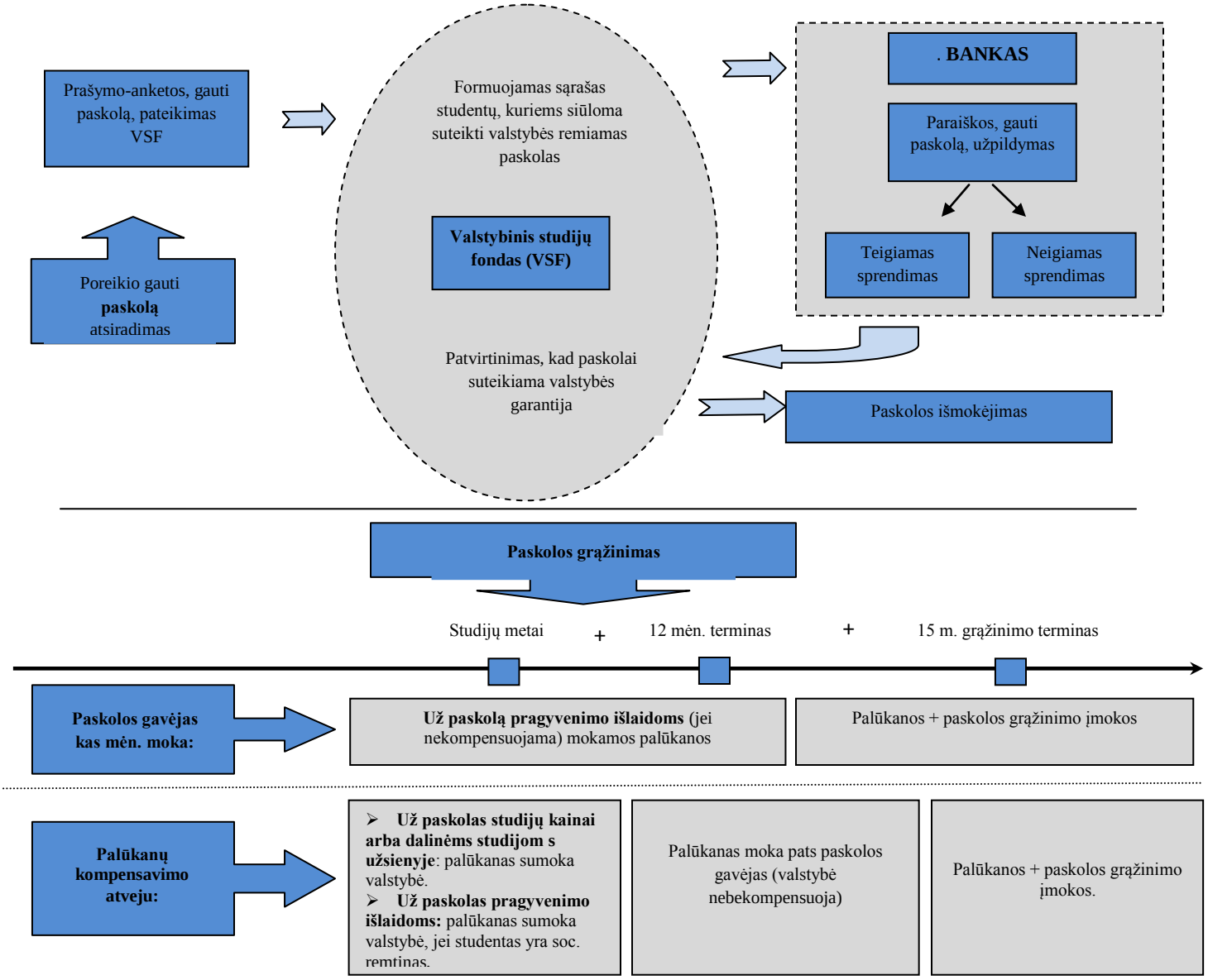
Paskolas studijų įmokai mokėti gauna visi studentai, kurie pateikia prašymus. Paskolas gyvenimo išlaidoms gali gauti ir tie studentai, kurie studijuoja nevalstybinėse aukštosiose mokyklose. Ši paskolų rūšis yra suteikiama konkurso būdu, tačiau pirmenybę gauti šią paskolos rūšį turi neįgalieji, našlaičiai ir studentai iš nepasiturinčių šeimų. Studentai turi galimybę gauti vienu metu ir paskolas studijų įmokoms mokėti, ir pragyvenimo išlaidoms.[48]

Valstybės remiamos paskolos maksimali suma priklauso nuo paskolos rūšies. Paskolos sumą nustato ir patvirtina Valstybinis studijų fondas, įtraukdamas studentą į paskolos gavėjų sąrašą. Maksimali bendra gautų valstybės paskolų studijų įmokai ir valstybės remiamų paskolų suma per visą studijų laikotarpį negali būti didesnė nei 385 BSI (50 050 Lt). Valstybinis studijų fondas, gavęs studento paraišką paskolai, patikrina, kiek studentas jau yra pasiskolinęs.

Studentas, norėdamas gauti paskolą, pirmiausia turi užpildyti prašymą-anketą, esančią Valstybinio studijų fondo internetinėje svetainėje. Valstybinis studijų fondas suformuoja sąrašą studentų, kuriems

[48] Lietuvos švietimo sistema 2009/2010 // http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/eurybase/eurybase_full_reports/LT_LT.pdf [žiūrėta 2011 11 10]

siūloma suteikti valstybės remiamas paskolas. Tada studentams pasirenka banką, kuriame nori gauti paskolą, ir užpildo paraišką paskolai gauti. Jei studentas atitinka visus banko keliamus reikalavimus, bankas priima teigiamą sprendimą dėl paskolos suteikimo ir kreipiasi į Valstybinį studijų fondą, kad gautų patvirtinimą, kad sutarčiai teikiama valstybės garantija (žr. 7 pav).[49]

Šaltinis: sudaryta autorės

7 pav. **Studijų kreditavimo procesas**

[49] Valstybinis studijų fondas // https://www.vsf.lt [žiūrėta 2011 11 06]

Paskola pragyvenimo išlaidoms ir dalinėms studijoms užsienyje yra pervedama studentui į jo asmeninę sąskaitą, o paskola, skirta studijų kainos padengimui, perveda į aukštosios mokyklos, kurioje mokosi paskolą gavęs studentas, sąskaitą[50]

Už paskolas studentai kredito įstaigoms turi mokėti palūkanas. Palūkanų norma yra kintama, sudaryta iš dviejų dalių: banko maržos ir kintamos palūkanų dalies. Banko marža svyruoja nuo 1,9 iki 2,5 proc., o kintama palūkanų dalis priklauso to, kokia valiuta buvo imta paskola. Jei paskola buvo imta litais, tai kintama palūkanų norma sudarys 3 mėnesių VILIBOR, o jei paskolos valiuta eurais – 3 mėnesių EURIBOR. Kiekvienais metais paskolų sąlygos gali skirtis, įskaitant ir palūkanų normos pasikeitimą.[51]

Nuo 2011 08 01 studijų metu už visas paskolas studijų kainai padengti arba dalinėms studijoms užsienyje palūkanas apmoka valstybė. Valstybė kompensuoja visas palūkanas tik studijų laikotarpiu. Palūkanos nėra kompensuojamos sustabdžius studijas ar esant akademinėse atostogose. Jei studentas Valstybiniam studijų fondui raštu nurodo, kad atsisako palūkanų apmokėjimo iš valstybės lėšų, palūkanos taip pat nėra kompensuojamos. Studentas atsisakyti palūkanų apmokėjimo iš dalies negali. Po studijų baigimo, palūkanas moka pats studentas. Valstybės remiamą paskolą ir palūkanas gali apmokėti įvairios įstaigos, organizacijos arba fiziniai asmenys, taip pat gali būti sumokėta iš valstybės ar savivaldybių lėšų. Paskolų grąžinimas prasideda po metų, baigus studijas.[52]

Už paskolas pragyvenimo išlaidoms palūkanos nėra kompensuojamos iš valstybės lėšų, net ir studijų metu jas turi susimokėti patys studentai. Daliai studentų, kurie nuo 2011 m. rudens ėmė paskolas pragyvenimo išlaidoms, konkurso tvarka gali būti skiriamas palūkanų apmokėjimas iš valstybės lėšų, tačiau tik studijų laikotarpiui.[53]

Paskolos yra išduodamos ne ilgesniam kaip 15 m. terminui, o pradėti paskolą grąžinti studentas privalo per 12 mėnesių po studijų baigimo arba nutraukimo. Studentams, susidūrus su finansinėmis problemomis, yra galimybė atidėti paskolos grąžinimą. „Paskolos grąžinimo laikotarpiu paskolos grąžinimas gali būti atidėtas paskolos gavėjui, kurio šeimos pajamos per mėnesį vienam šeimos nariui paskutinius 6 mėnesius buvo ne daugiau kaip 50 procentų didesnės už valstybės remiamų pajamų dydį (šiuo metu tai yra 525 Lt)“[54] Atidėjimo laikotarpiu yra atidedamas paskolos grąžinimas, o palūkanas reikia mokėti. Palūkanų mokėjimas gali būti atidėtas tik bedarbiams arba tiems, kurie augina mažametį vaiką iki

[50] Studentų paskolas galės grąžinti ir darbdaviai // http://www.mokslas.lt/lt/mokslo_ir_studiju_sistemos_per/naujienos/studentu_paskolas_gales_grazin/ [žiūrėta 2011 11 06]
[51] -[49] Valstybinis studijų fondas // https://www.vsf.lt/index.php?id=1255 [žiūrėta 2011 11 06]
[52] Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. gegužės 27 d. nutarimo Nr. 480 „Dėl valstybės paskolų ir valstybės remiamų paskolų studentams suteikimo, administravimo ir grąžinimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ pakeitimo. // Valstybės žinios. 2011, Nr. 89-4257
[54] Lietuvos švietimas. Tik faktai. Metinis pranešimas 2010. // http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/apzvalgos/Lietuvos%20svietimas%202010.pdf [žiūrėta 2012 01 03]

3 metų. Iš vis atleidžiami nuo paskolos grąžinimo (arba jos dalies) gali būti tie asmenys, kurie negali paskolos grąžinti dėl ligos, neįgalumo, sužeidimo, arba tie, kurie yra pripažinti nedarbingais.

Apibendrinant galima teigti, kad tam, kad būtų išvengta ekonominių kliūčių siekti aukštojo mokslo, valstybės finansinė parama yra būtina. Įtvirtintas „studijų krepšelio“ principas padeda įgyvendinti aukštojo mokslo paslaugų prieinamumo didinimo siekį. Negavus „studijų krepšelio“, studentai turi galimybę gauti valstybės remiamas paskolas. Valstybės remiamų paskolų suteikimo sąlygos palankesnės už rinkos sąlygas. Esant tokiai sistemai, valstybė prisideda prie studentų, imančių paskolas, finansinės investicijos. Palūkanų padengimas iš valstybės lėšų taip pat yra vienas iš valstybės paramos būdų. Valstybės finansinė parama studentams prisideda prie aukštojo mokslo paslaugų prieinamumo didinimo.

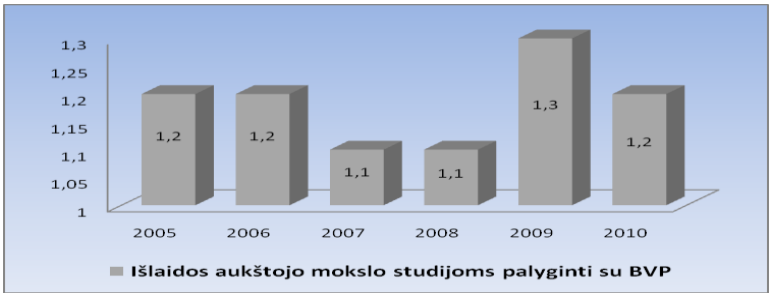
2.2.2. Valstybės remiamos paskolos ir studijų prieinamumas

Norint išlaikyti aukštojo mokslo sistemą efektyvią, svarbiausia yra viešosios investicijos, tačiau šių investicijų nepakanka, reikia papildomo investavimo – tiek valstybės, tiek privataus sektoriaus. Daugelis Europos valstybių dabar siekia įvairinti aukštojo mokslo finansavimą, pritraukti ir privačių lėšų.

Strategijoje „Europa 2020“ Europos valstybėms siūloma skirstyti viešąsias išlaidas taip, kad didžioji dalis šių išlaidų būtų skiriama ekonomikos pažangą skatinančioms aukštojo mokslo ir mokslinių tyrimų sritims. Europos Sąjungos šalių išlaidos švietimui svyruoja nuo 5,0 proc. iki 5,1 proc. nuo BVP, o Lietuvoje 2005-2009 m. didėjo nuo 5,4 proc. iki 6,8 proc. Europos valstybių investicijos į aukštąjį mokslą yra nevienodos, tačiau vidutiškai skiriama 1,3 proc. nuo BVP. Tik Danijoje ir Norvegijoje išlaidos aukštojo mokslo paslaugoms siekia 2 proc. nuo BVP.[55] Lietuvoje išlaidos aukštojo mokslo studijoms palyginti su BVP 2005 – 2010 m. svyravo nuo 1,1 proc. iki 1,2 proc. nuo BVP (žr. 8 pav.).[56]

[55] Švietimo finansavimo bendrosios tendencijos ir ekonominės krizės pamokos Europoje, 2010 12, Nr. 10 (50), ISSN 1822-4156
// http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/Sv_prob_10_Svietimo%20finansavimas_krizes%20pamokos.pdf [žiūrėta 2011 11 06]

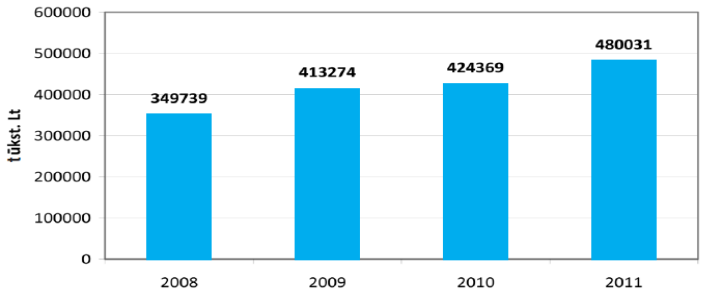
[56] Lietuvos statistikos departamentas // http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1280 [žiūrėta 2011 11 06]

Šaltinis: sudaryta autores, remiantis Lietuvos Statistikos departamento duomenimis

8 pav. **Išlaidos aukštojo mokslo studijoms lyginant su BVP, proc.**

Lietuva, vadovaudamasi strategija „Europa 2020“, kiekvienais metais investicijas į aukštąjį mokslą vis didina. Iki švietimo reformos Lietuva iš valstybės biudžeto studijų išlaidoms skirdavo ~350 mln. Lt, po švietimo reformos (2010 m.) jos siekė 480 mln. Lt (žr. 9 pav.).[57]

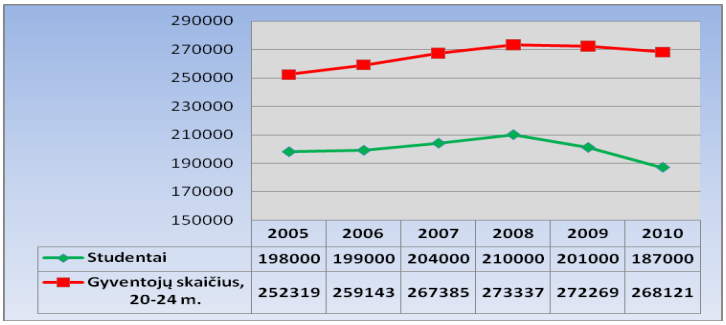
Šaltinis: Lietuvos švietimas skaičiais 2010

9 pav. **Lietuvos valstybės biudžeto lėšos, skirtos studentų studijų išlaidoms universitetuose, institutuose ir kolegijose apmokėti 2008–2011 m.**

Labiausiai aukštojo mokslo prieinamumui turi įtakos finansavimo kriterijus. Kaip buvo minėta, studentai, pradėję studijas 2009-2010 metais, finansavimą gavo „studijų krepšelio“ principu. O tie studentai, kurie negavo valstybės finansavimo studijoms, studijoms apmokėti galėjo gauti valstybės remiamas paskolas. Įsigaliojus naujai valstybės remiamų paskolų sistemai studentų skaičius universitetuose ir kolegijose pradėjo mažėti (žr. 10 pav.). 2008 -2009 studijų metais, kai studentai buvo priimami pagal seną studijų tvarką, studentų, priimtų į valstybinius ir nevalstybinius universitetus ir kolegijas, buvo net 68 proc. daugiau nei 2010-2011 studijų metais.[58] Eurostato duomenimis Lietuvos piliečių studentų skaičius Europos valstybėse priešingai - nuolat auga. 2009 m. Europos šalyse studijavo 8,8 tūkst. studentų iš Lietuvos. Lyginant su 2005 m., šis skaičius išaugo 3,7 tūkst. (žr. 1 priedas). Remiantis šiais duomenimis, galima daryti prielaidą, kad įvedus mokestį už studijas, dalis studentų

[57] Lietuvos švietimas skaičiais 2010. Studijos. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija, 2011 , p. 31. – ISSN 2029-1531.
[58] Lietuvos Statistikos departamentas // http://www.stat.gov.lt/lt/ [žiūrėta 2011 11 06]

atsisakė studijų arba išvyko studijuoti į užsienį. Studentai renkasi emigraciją, nes išaugo studijų kaina ir pragyvenimo lygis Lietuvoje. Tuo tarpu užsienio šalyse šios kainos tokios pat kaip Lietuvoje, todėl studentai linkę geriau studijuoti užsienio universitetuose. Tačiau reikia neatmesti prielaidos, kad mažesniam studentų skaičiui turi įtakos ne tik studentų emigracija, bet ir sumažėjęs atitinkamo amžiaus (20-24 m.) gyventojų skaičius (žr. 10 pav.).

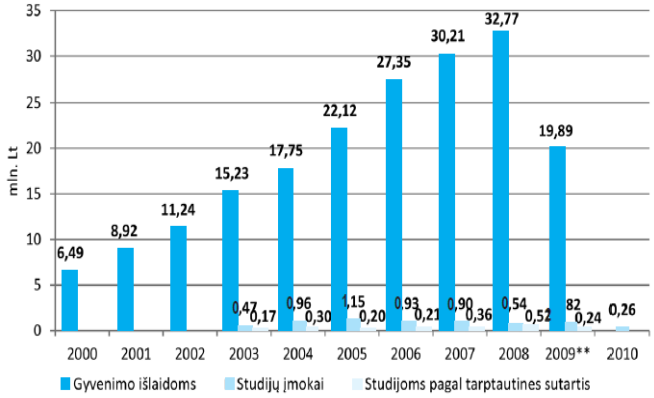

	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Studentai	198000	199000	204000	210000	201000	187000
Gyventojų skaičius, 20-24 m.	252319	259143	267385	273337	272269	268121

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Lietuvos Statistikos departamento duomenimis

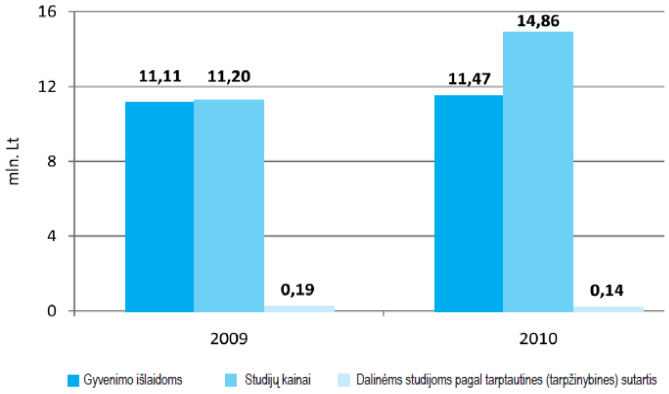
10 pav. **Studentų ir gyventojų skaičiaus kaita 2005 – 2010 m.**

Studijų kreditavimą galima išskirti į dvi dalis (valstybės remiamos paskolos ir valstybės paskolos studijų įmokai), todėl išlieka ir skirtingi kreditavimo šaltiniai. Valstybės lėšomis teikiamos paskolos studijų įmokai sumokėti teikiamos iš Valstybinio studijų fondo lėšų, o valstybės remiamos paskolos teikiamos iš kredito įstaigų lėšų. Kreditavimas Valstybinio studijų fondo lėšomis iki 2009 m. ženkliai augo. Lyginant 2008 m. kreditavimą su 2003 m., valstybės teikiama parama studentams buvo išaugusi daugiau nei dvigubai (žr. 11 pav.).

Šaltinis: Lietuvos švietimas skaičiais 2010[59]

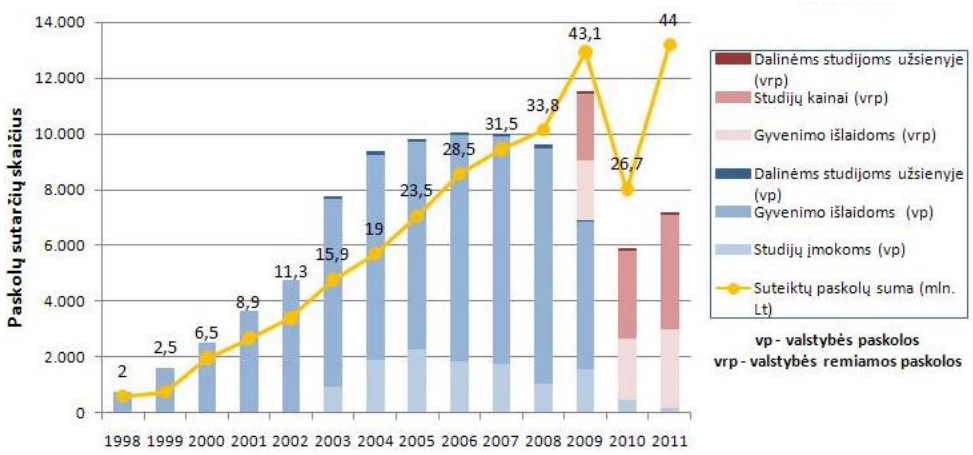
11 pav. **Valstybinio studijų fondo paskolos, suteiktos studentams valstybės lėšomis**

12 pav. **Valstybės remiamos paskolos, teikiamos kredito įstaigų lėšomis**

[59] Lietuvos švietimas skaičiais 2010. Studijos. - Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija, 2011 , 31 p. – ISSN 2029-1531.

Nuo 2009 m., įvedus valstybės remiamų paskolų, teikiamų iš kredito įstaigų lėšų su valstybės garantija, sistemą, kreditavimas Valstybinio studijų fondo lėšomis beveik išnyko, kadangi šio fondo lėšos skiriamos tik studijų įmokai sumokėti ir tik tiems studentams, kurie įstojo iki 2009 m. (žr. 12 pav.).

Šaltinis: Valstybinis studijų fondas

13 pav. **Suteiktų paskolų portfelis**

Remiantis Valstybinio studijų fondo duomenimis, kiekvienais metais vis labiau auga pasitikėjimas studijų kreditavimo sistema, nes valstybės remiamų paskolų skaičius kiekvienais metais didėja. 2009 m. buvo pasirašytos 4583 valstybės remiamų paskolų sutartys, 2010 m. 5378 sutartys, o 2011 m. 6440 sutartys (žr. 13 pav.). Suteiktų paskolų suma 2011 m. siekė 44 mln. Lt. Didžioji dauguma studentų teikia prioritetą paskoloms, kurių valiuta litas. „Paskolų suma eurais nesiekia 5 procentų visų pasirašytų paskolų sutarčių vertės“.[60]

Apibendrinant galima padaryti išvadą, kad Lietuvos išlaidos aukštojo mokslo studijoms yra pastovios ir siekia 1,2 proc. nuo BVP. Po aukštojo mokslo reformos valstybės paskolos studijų įmokai sumokėti teikiamos iš Valstybinio studijų fondo lėšų, o valstybės remiamos paskolos teikiamos iš kredito įstaigų lėšų. Didėjantis išduodamų valstybės remiamų paskolų skaičius rodo, kad pasitikėjimas studijų kreditavimo sistema auga.

[60] Valstybinis studijų fondas // https://www.vsf.lt/index.php?id=1473[žiūrėta 2011 11 06]

3. UŽSIENIO ŠALIŲ STUDIJŲ KREDITAVIMO PATIRTIES ANALIZĖ

Patikimas studijų kreditavimo sistemos Lietuvoje vertinimas yra galimas tik tada, kai situacija Lietuvoje yra palyginama su kitose šalyse vyraujančiomis tendencijomis. Kaip matyti iš 1 priede pateiktos informacijos, Lietuvos jaunimas daugiausia išvyksta studijuoti į Jungtinę Karalystę, Vokietiją ir Daniją. Todėl šiame darbe ir bus nagnėjamos šių valstybių studijų kreditavimo sistemos.[61]

3.1. Studijų kreditavimo sistema Danijoje

Danijos švietimo sistemoje pagrindinį vaidmenį atlieka Danijos parlamentas ir vyriausybė (žr. 14 pav.). Šios institucijos priima sprendimus dėl aukštojo mokslo finansavimo. Globalizacijos taryba ir Rektorių konferencija yra patariamojo pobūdžio institucijos. Rektorių konferenciją sudaro koledžų, universitetų ir meno institucijų rektoriai. Dėl pagrindinių aukštojo mokslo strateginių sprendimų Danijos valdymo organai konsultuojasi su Globalizacijos taryba. Aukštojo mokslo institucijos yra koordinuojamos kelių ministerijų: Švietimo ministerijos (angl. - The Ministry of Science), Mokslo, technologijų ir inovacijų ministerijos (angl. - The Ministry of Technology and Innovation) bei Kultūros ministerijos (angl. - The Ministry of Culture).[62]

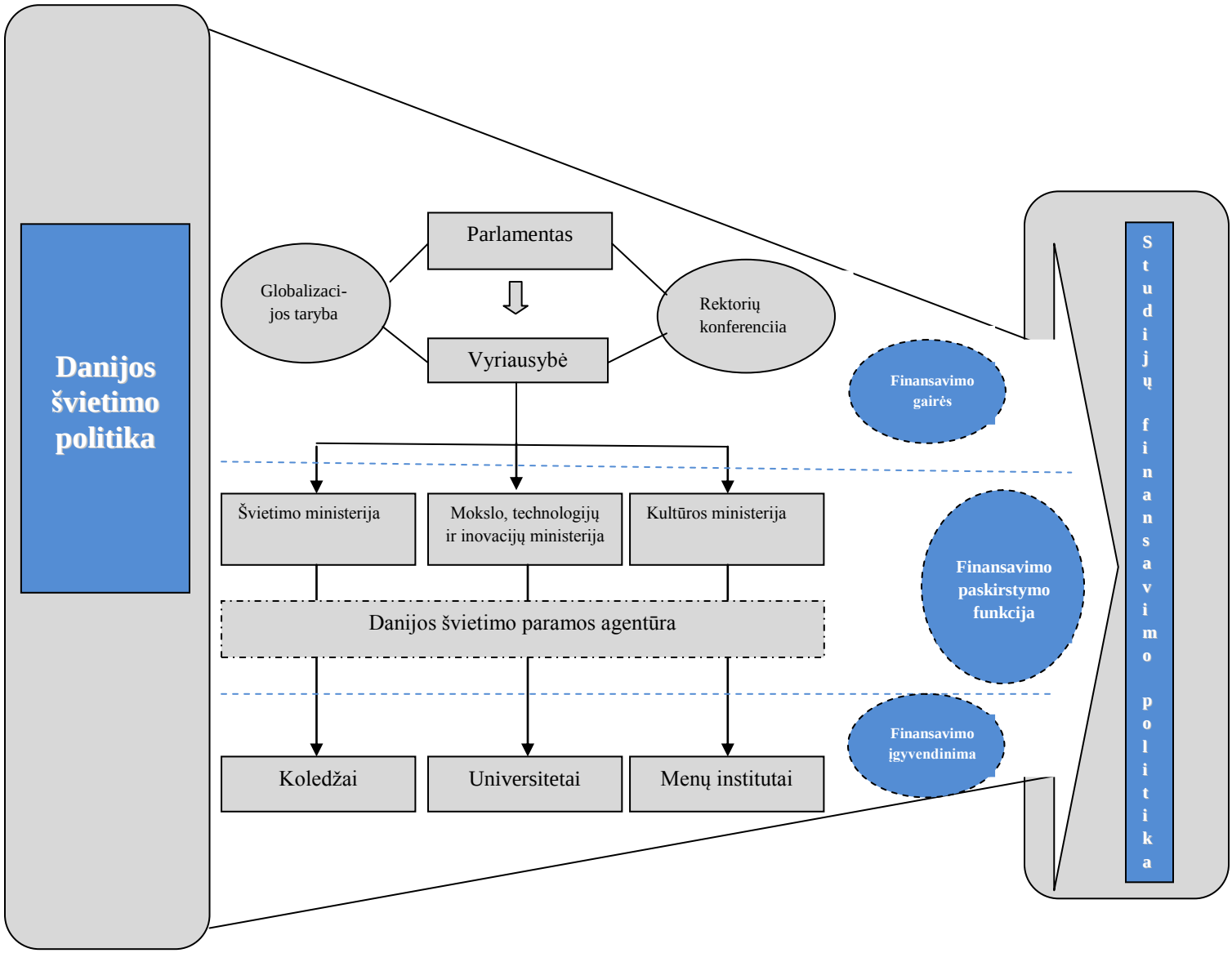
Danijos aukštojo mokslo sistema yra skirstoma į 3 lygius:[63]

- Trumpos trukmės studijų programos (neuniversitetinio lygio programos);
- Vidutinės trukmės studijų programos (bakalauro programos);
- Ilgos trukmės studijų programos;
- Menų studijos.

Aukštojo mokslo institucijos yra skirstomos į:

- Universitetus;
- Koledžus;
- Menų institutus.

[61] European Encyclopedia on National Education systems // https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/mwikis/eurydice/index.php/Denmark:Overview [žiūrėta 2011 11 06]
[62] Progress in higher education reform across Europe. Governance and Funding Reform // http://ec.europa.eu/education/higher-education/doc/funding/vol2_en.pdf [žiūrėta 2011 11 06]
[63] Nacionalinės plėtros institutas. Sistemiško viešojo sektoriaus mokslinių tyrimų ir studijų instiytucijų tinklo pertvarkymo galimybių analizė, 2007 // http://lms.lt/?q=lt/node/1399 [žiūrėta 2011 11 06]

Šaltinis: adaptuota pagal Nacionalinės plėtros instituto „Sistemiško viešojo sektoriaus mokslinių tyrimų ir studijų institucijų tinklo pertvarkymo galimybių analizę“.

14 pav. **Aukštojo mokslo finansavimo politikos formavimas ir įgyvendinimas Danijoje**

Universitetai. Universitetuose vykdomos įvairios studijų programos bei yra įsikūrę mokslinių tyrimų centrai. Danijos universitetuose galima įgyti bakalauro, magistro ir daktaro laipsnius. Universitetai finansuojami iš valstybės biudžeto lėšų, o finansavimas yra patvirtinamas sutartimis. Tokiose sutartyse yra išdėstoma universiteto, kuris gauna finansinę paramą, strategija ir tikslai, kuriuos turi pasiekti universitetas per nustatytą laikotarpį. 2006 m. buvo pradėta įgyvendinti „Danijos strategija pasaulio

ekonomikoje“, to posekoje prasidėjo universitetų mažinimo procesas. Šalies pagrindinis prioritetas aukštojo mokslo srityje yra sukurti tokius universitetus, kurie atitiktų pasaulinį universitetų lygį.

Koledžai. Koledžuose galima įgyti profesinio bakalauro išsilavinimą. Jie yra pavaldūs tiesiogiai Danijos švietimo ministerijai. Studijos šioje mokslo įstaigoje trunka 2-4 metus.

Menų institutai. Kultūros ministerija tiesiogiai atsakinga už menų institutus, kuriuose organizuojamos menų studijos.

Privačių aukštojo mokslo instutucijų šioje šalyje nėra. Šalyje vyrauja tradicinė studijų kultūra, kur aukštasis mokslas yra siejama su asmens teise. Studijuojančių skaičius yra labai didelis – apie 71 proc. visų jaunuolių.

Kaip buvo minėta, Danijos švietimo sistema yra finansuojama iš valstybės lėšų. Aukštojo mokslo finansavimas turi du šaltinius: asignavimai iš biudžeto ir kitos lėšos, tokios kaip Europos Sąjungos parama, investuotojų lėšos. Finansavimas, kaip ir Lietuvoje, pagrįstas „krepšelio principu“, tačiau šioje šalyje „krepšelis keliauja ne paskui studentą“, o tik paskui tuos studentus, kurie išlaiko egzaminus, t.y. aukštojo mokslo institucija praranda finansavimą, jeigu studentas neatvyksta į egzaminą arba jo neišlaiko. Studentui skiriama finansavimo suma priklauso nuo studijų srities.[64]

Aukštasis mokslas Danijoje patiems danams ir studentams iš Europos Sąjungos šalių bei studentams, atvykusiems pagal mainų programas, yra nemokas. Tačiau kai kurie koledžai prašo susimokėti vienkartinį studijų reikmenų mokestį. Šis mokestis renkamas tam, kad būtų galimybė studentus aprūpinti knygomis ir kitomis studijų reikmėmis. Nuo 2006 m. visiems kitiems studentams yra taikomas mokestis už studijas. Danijos studentai studijuodami turi teisę gauti finansinę paramą pragyvenimo išlaidoms nepriklausomai nuo savo socialinės padėties. Vyrauja 2 finansinės paramos studijuojantiems formos: stipendijos ir paskolos. Stipendijos yra derinamos kartu su paskolomis. Įtvirtinta visuotinė studentų paramos sistema, todėl studentų, kurie mokosi aukštojo mokslo institucijose, šeimoms nėra skiriama jokia finansinė parama.[65]

Finansinę paramą turi teisę gauti ne jaunesni kaip 18 metų asmenys. Stipendijos skiriamos „krepšelio principu“.

Studentai, kurie gyvena su tėvais, gauna mažesnes stipendijas nei tie studentai, kurie gyvena atskirai nuo tėvų. Studentai, kurie gauna finansinę paramą, tačiau be šios paramos turi kitų pajamų, kurios viršija nustatytą ribą, jie turi grąžinti dalį stipendijos ir paskolos bei sumokėti 7 proc. palūkanas. Susidarius

[64] Progress in higher education reform across Europe. Governance and Funding Reform // http://ec.europa.eu/education/higher-education/doc/funding/vol2_en.pdf [žiūrėta 2011 12 03]
[65] European Encyclopedia on National Education systems // https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/mwikis/eurydice/index.php/Denmark:Overview [žiūrėta 2011 11 06]

ypatingoms situacijoms, pvz. ligos atveju ar besilaukiant kūdikio, studentai turi teisę gauti papildomą paramą. Jaunosios mamos gali gauti 12 mėn. dydžio stipendiją, o jaunieji tėvai 6 mėn. dydžio stipendiją.[66]

Stipendijų dydžiai:

- Studentams, gyvenantiems su tėvais: 2 728 DKK (~1 260 Lt) per mėnesį;
- Savarankiškai gyvenantiems studentams: 5 486 DKK (~2 540 Lt) per mėnesį.

Kiekvieną mėnesį studentai turi teisę gauti stipendijas. Jei stipendijų neužtenką, paskutiniaisiais studijų metais studentai gali gauti valstybės garantuojamas paskolas. Apie pusė visų studentų pasinaudoja šia galimybe.

2011 m. paskolų dydis siekė 7 240 DKK (~3 350 Lt) per mėnesį. Paskolų palūkanas nustato Danijos Parlamentas. Studijų metų metinės palūkanos siekia 4 proc. Baigus studijas, palūkanos pasikeičia: palūkanas sudaro koreguojama diskonto normą, kurią nustato Danijos centrinis bankas. Tačiau palūkanos negali būti didesnės nei diskonto norma plius 1 procentinis punktas. Valstybės paskolas studentai privalo pradėti grąžinti ne vėliau kaip po vienerių metų po studijų pabaigos. Paskola turi būti grąžinta per 15 metų po studijų baigimo. Jei paskolos nėra galimybės grąžinti dėl socialinių priežasčių arba dėl ligos, tai gali būti taikomas paskolos atidėjimas arba paskola gali būti išvis nurašoma. Jei reikia atidėti paskolos grąžinimą, tai valstybės garantuojamoms paskoloms yra taikomos standartinės vartojamo kredito sąlygos. Danai turi galimybę gauti paskolas ir studijoms užsienyje, tačiau įgytą kvalifikaciją privalo panaudoti Danijoje, o ne kitose šalyse. Kaip buvo minėta, Danijoje mokslas yra nemokamas, todėl paskolų poreikis nėra didelis.[67]

3.2. Studijų kreditavimo sistema Vokietijoje

Valstybės pripažintos ir prižiūrimos aukštojo mokslo institucijos:

- Universitetai ir jiems lygiavertės aukštojo mokslo institucijos;
- Taikomųjų mokslų universitetai;
- Meno ir muzikos kolegijos.

Beveik trys ketvirtadaliai visų Vokietijos studentų studijuoja universitetuose. Universitetai atlieka ir mokslinių tyrimų funkciją. Kolegijos ruošia kvalifikuotus darbuotojus akademiniu lygmeniu. Kaip atskira

[66] Danish Agency for Universities and Internationalisation. Ministry of Science, Inovation and High education. // http://en.iu.dk/grants-and-scholarships/the-cultural-agreements-programme/cultural-agreements [žiūrėta 2011 12 03]
[67] The Danish State Educational Support (SU), Danish Rules // http://www.su.dk/English/Sider/amounts2009.aspx [žiūrėta 2011 12 03]

mokslo institucija yra išskiriama profesinė akademija. Kai kuriose Vokietijos Žemėse (vok. - *Länder)* ši institucija įgijo universiteto statusą.[68]

Aukštojo mokslo institucijos yra tiek valstybinės, tiek privačios, tačiau studentai dažniausiai renkasi valstybinius universitetus. Valstybinės aukštosios mokyklos yra finansuojamos iš Federacinių Žemių lėšų. Finansinė parama iš Žemių biudžeto yra pagrindinis aukštojo mokslo finansavimo šaltinis.[69]

Federacinėse Žemėse vyrauja skirtingos įmokos už studijas.

Finansinė parama už studijas susideda iš stipendijų ir paskolų. Paramos dalis – valstybės paskola - yra privaloma, tačiau valstybės paskolos yra be palūkanų. Finansinę paramą gali gauti Vokietijos studentai, užsienio šalių piliečiai, kurie turi leidimus nuolat gyventi Vokietijoje. Vokietijos studentai, kurie studijuoja arba tęsia studijas Europos Sąjungos šalyse arba Šveicarijoje, taip pat turi teisę gauti finansinę paramą. Aukštųjų mokyklų studentų šeimos gauna šeimos pašalpas. Šeimos pašalpos skiriamos neatsižvelgiant į studentų pasiektus rezultatus ar šeimos pajamas.[70]

Norint gauti finansinę paramą, studijuoti reikia pradėti dar iki 30 m. Finansinė parama priklauso nuo studento pajamų bei jo tėvų ar sutuoktinio pajamų. Finansinė parama savarankiškai gyvenantiems studentams yra 670 EUR (~2 313 Lt) per mėnesį. Stipendijos yra mokamos iš fondų, kurių Vokietijoje yra labai įvairių. Labiausiai paplitę fondai yra politiniai ir bažnytiniai.

Paskolos grąžinimo laikotarpis priklauso nuo socialinės padėties ir uždirbamų pajamų. Kiekvienam studentui, gavusiam paskolą, yra nustatomas pajamų dydis, kurį pasiekus studentas privalo pradėti grąžinti paskolą. Šis dydis nustatomas kiekvienam studentui individualiai ir priklauso nuo studento ir jo šeimos narių uždirbamų pajamų. Jei per 20 m. po studijų baigimo studentas nepasiekia šio nustatyto dydžio, paskola yra nurašoma. Nuo 2001 m. maksimali paskolos suma, kurią reikia grąžinti, yra 10000 EUR (~ 34 528 Lt). Studentai gali gauti paskolas ir pragyvenimo išlaidoms nuo 100 EUR iki 650 EUR (nuo ~345 Lt iki ~2 244 Lt) per mėnesį, nepriklausomai nuo uždirbamų pajamų ar turimo turto. Paskolos, kaip ir stipendijos, yra mokamos iš fondų lėšų. Fondų, kurie teikia paskolas studentams, Vokietijoje yra trys, populiariausias – BafoG.[71]

2010 m. priimta Vokietijos nacionalinė ypač gabių studentų stipendijų parama „Deutschlandstipendium“. Stipendijų dydis siekia 300 EUR (~1 035 Lt) per mėn. Šią stipendiją gali gauti apie 10 tūkst. studentų. Neakivaizdžiai studijuojantiems studentams yra sumažintos privalomojo sveikatos

[68] Federal Ministry of Education and Research // http://www.bmbf.de/en/14389.php [žiūrėta 2011 12 03]
[69] German Academic Exchange Service // http://www.daad.de/en/ [žiūrėta 2011 12 03]
[70,71] European Encyclopedia on National Education systems // https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/mwikis/eurydice/index.php/Germany:Higher_Education_Funding [žiūrėta 2011 11 06]

draudimo įmokos. Visi studentai yra apdrausti nuo nelaimingų atsitikimų, kurie gali įvykti aukštojoje mokykloje ir pakeliui į ar iš jos.[72]

Vokietijoje skiriamos stipendijos yra dviejų rūšių: materialinės ir nematerialios formos stipendijos (angl. - financial and non-monetary scholarships). Materialinės stipendijos kirtos studentų gyvenimo išlaidoms padengti. Studentai gali gauti stipendijas tik iš vieno fondo. Kai kurios institucijos studentams siūlo nematerialios formos stipendijas: studentai kviečiami į įvairius seminarus, paskaitas, mokslines konferencijas.

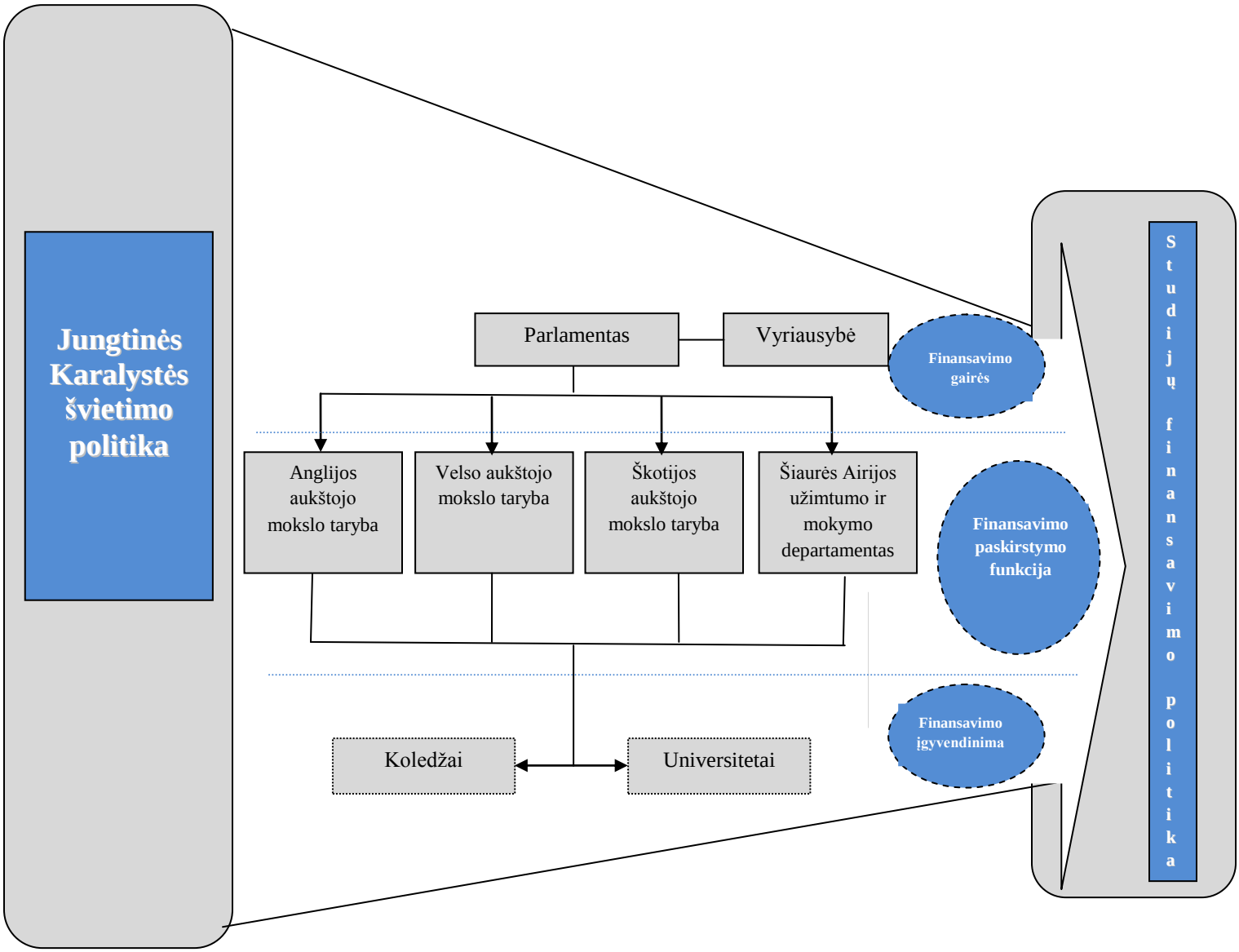
Priėmimas į aukštojo mokslo institucijas priklauso nuo vidurinėje mokykloje pasiektų rezultatų.

Studentai, baigę bakalauro studijas ir tęsiantys mokslus magistratūros studijose, taip pat turi teisę gauti stipendijas.[73]

3.3. Studijų kreditavimo sistema Jungtinėje Karalystėje

Jungtinėje Karalystėje Parlamentas ir Vyriausybė formuoja ir įgyvendina strateginius aukštojo mokslo tikslus (žr. 15 pav.). Šioje šalyje didelę įtaką turi regioninės organizacijos: Anglijos, Velso, Škotijos aukštojo mokslo tarybos bei Šiaurės Airijos užimtumo ir mokymo departamentas. Parlamentas priima teisės aktus ir skiria finansavimo dydį visai aukštojo mokslo sistemai ir regionuose veikiančioms mokslo finansavimo taryboms. Regioninės mokslo finansavimo tarybos paskirsto finansavimą aukštojo mokslo institucijoms. Šis paskirstymas vyksta Tarybų nuožiūra, Parlamentas ir Vyriausybė tam neturi jokios įtakos.[74]

[72] Studienstiftung des deutschen Volkes // http://www.studienstiftung.de/en/start.html [žiūrėta 2011 12 03]
[73] Vokietijos švietimo sistema. Dinamiška internetinė karjeros projektavim priemonė // http://www.dynot.net/index.php?option=com_content&task=view&id=39&Itemid=73&lang=lt [žiūrėta 2011 12 03]
[74] Nacionalinės plėtros institutas. Sistemiško viešojo sektoriaus mokslinių tyrimų ir studijų instiytucijų tinklo pertvarkymo galimybių analizė, 2007 // http://lms.lt/?q=lt/node/1399 [žiūrėta 2011 11 06]

Šaltinis: adaptuota pagal Nacionalinės plėtros instituto „Sistemiško viešojo sektoriaus mokslinių tyrimų ir studijų instiytucijų tinklo pertvarkymo galimybių analizę“.

15 pav. **Mokslo ir studijų kreditavimo politikos formavimas ir įgyvendinimas Jungtinėje Karalystėje**

Aukštojo mokslo institucijos yra skirstomos į:

- Universitetus;
- Aukštojo mokslo koledžus.

Universitetuose vyrauja savivaldos principas. Privačios aukštojo mokslo instutucijos šioje šalyje nėra populiarios. Viena iš to priežasčių ta, kad privatūs universitetai negali gauti finansavimo iš valstybės

biudžeto. Koledžiuose paprastai mokosi mažiau studentų negu universitetuose. Dažniausiai juose nėra specializuojamasi į vieną konkrečią mokslo sritį.[75]

Universitetai turi teisę iš studentų imti mokestį už studijas, tačiau šio mokesčio mokėjimas gali būti atidėtas iki tol, kol studentai baigs studijas ir gaus ne mažesnes kaip 15 000 GBP (~62 tūkst. Lt) metines pajamas. Studijų įmoka taip pat priklauso ir nuo tėvų uždirbamų pajamų. Studentai ne iš Europos Sąjungos šalių turi mokėti didesnes studijų įmokas negu studentai iš Europos Sąjungos.

Studentai Jungtinėje Karalystėje turi teisę gauti finansinę paramą ir stipendijų pavidalu. Stipendijos yra dviejų rūšių: pilnos ir dalinės. Pilnas stipendijas gauna studentai, kurių šeimos pajamos mažesnės nei 30 000 GBP (~125 tūkst. Lt). Pilnos stipendijos suma 1 800 GBP (~7 500 Lt). Dalinę stipendiją gali gauti studentai, kurių šeimos pajamos mažesnės nei 72 000 GBP (~300 000 Lt).[76]

Studijų paskolas šioje šalyje suteikia vyriausybinė organizacija „Student loans Company“. Paskolos suma neviršija šalyje nustatytos aukštojo mokslo kainos. „Student loans Company“ studijų paskolos sumą tiesiogiai perveda universitetui, kuriame studijuos studentas. Paskolos už studijas šioje šalyje dažniausiai yra beprocentinės arba lygios infliacijos dydžiui.

Kaip buvo minėta, paskolos grąžinimas priklauso nuo pajamų kiekio, kurį uždirbs studentas, baigęs studijas. Tol, kol studento pajamos nesiekia 15 000 GBP (~62 000 Lt), paskolos grąžinti nereikia. Kai studento pajamos pasiekia šį dydį, paskolos pradedamos grąžinti mokesčių pagalba. Studijų įmokos paprastai sudaro apie 9 proc. nuo gaunamų pajamų. Studijų įmokos yra labai didelės, tačiau studentų paramos sistema yra labai išvystyta ir vyrauja didelės subsidijos. Jei studento šeimos pajamos nesiekia 60 000 GBP (249 000 tūkst. Lt), tai studentas kiekvienais metais gali gauti valstybės paramą studijų įmokoms. Ši parama gali siekti net iki 80 proc. studijų įmokos dydžio. Paskolos turi būti grąžintos per 25 m., tačiau jei per šį laikotarpį nepavyksta grąžinti paskolos arba paskolos gavėjui sukanka 65 m., tai paskolos likutis yra nurašomas.[77]

Išanalizavus Danijos, Vokietijos ir Jungtinės Karalystės studijų kreditavimo sistemas galima sudaryti šių šalių ir Lietuvos studijų kreditavimo sistemų palyginamąją lentelę (žr. 4 lent.).

[75] Progress in higher education reform across Europe. Governance and Funding Reform // http://ec.europa.eu/education/higher-education/doc/funding/vol2_en.pdf [žiūrėta 2011 11 06]
[76] European Encyclopedia on National Education systems // https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/mwikis/eurydice/index.php/United-Kingdom-England:Overview [žiūrėta 2011 11 06]
[77] Student Loans Company // http://www.slc.co.uk/ [žiūrėta 2011 12 03]

4 lentelė. Lietuvos, Danijos, Vokietijos ir Jungtinės Karalystės studijų kreditavimo sistemų palyginimas

	Danija	Vokietija	Jungtinė Karalystė	Lietuva
Pagrindinės finansinės paramos formos	Paskolos ir stipendijos	Paskolos ir stipendijos	Paskolos ir stipendijos	Paskolos ir stipendijos
Paskolų tipas	Valstybės garantuojamos	Valstybinės	Valstybinės	Valstybės garantuojamos
Palūkanų norma	4 %	0 %	0 %	Studijų laikotarpiu 5 % / vėliau gali didėti
Maksimalus paskolos grąžinimo terminas	15 m.	Nenustatytas	25 m.	15 m.
Paskolos grąžinimas	Paskola pradedama grąžinti po 12 mėn. pabaigus studijas.	Paskola pradedama grąžinti pasiekus kiekvienam studentui asmeniškai apskaičiuotą pajamų dydį (atsižvelgiama į studento šeimos finansines galimybes)	Paskolos nereikia grąžinti, kol studento asmeninės metinės pajamos nesiekia 15 tūkst. GBP (~62 tūkst. LTL)	Paskola pradedama grąžinti po 12 mėn. pabaigus studijas.
Paskolos nurašymas	Ligos atveju arba socialinės paramos gavėjams (sprendžiama individualiai)	Po 20 m. (jei studentas nepasiekia nustatyto pajamų dydžio)	Po 25 m. arba kai studentui sukanka 65 m.	Gali būti nurašyta asmenims, kuriems nustatytas 45% nedarbingumas.

Šaltinis: sudaryta autorės

Taigi matome, kad visose valstybėse vyrauja tokios pačios pagrindinės finansinės paramos formos: stipendijos ir paskolos. Tačiau įvertinus Danijoje, Vokietijoje ir Jungtinėje Karalystėje vyraujančias studijų kreditavimo sistemas ir palyginus jas su Lietuvoje esančia sistema, galima daryti išvadą, kad Lietuvoje kreditavimo sąlygos neužtikrina studijų prieinamumo. Vokietijoje ir Jungtinėje Karalystėje studentai nemoka palūkanų už studijų paskolas, o Lietuvoje studijų metu tenka mokėti 5%, o pabaigus studijas jos gali būti didesnės. Lietuvoje paskolos grąžinimas turi prasidėti praėjus vieneriems metams po studijų baigimo ir nėra atsižvelgiama į studento finansinę padėtį, kaip tai daroma Vokietijoje ir Jungtinėje Karalystėje.

Mokslinės literatūros analizės išvados

Išnagrinėjus aukštojo mokslo prieinamumo sampratą, galima teigti, kad aukštojo **mokslo prieinamumas priklauso nuo** geografinių aplinkybių, gaunamos informacijos apie studijas, studijų programų aktualumo, o svarbiausia nuo **finansinių galimybių ir finansinės paramos. Tam, kad būtų užtikrintos visiems lygios aukštojo mokslo prieinamumo sąlygos, svarbu pašalinti socialines kliūtis ir užtikrinti specialias paramos priemones, tokias kaip stipendijos ir paskolos.**

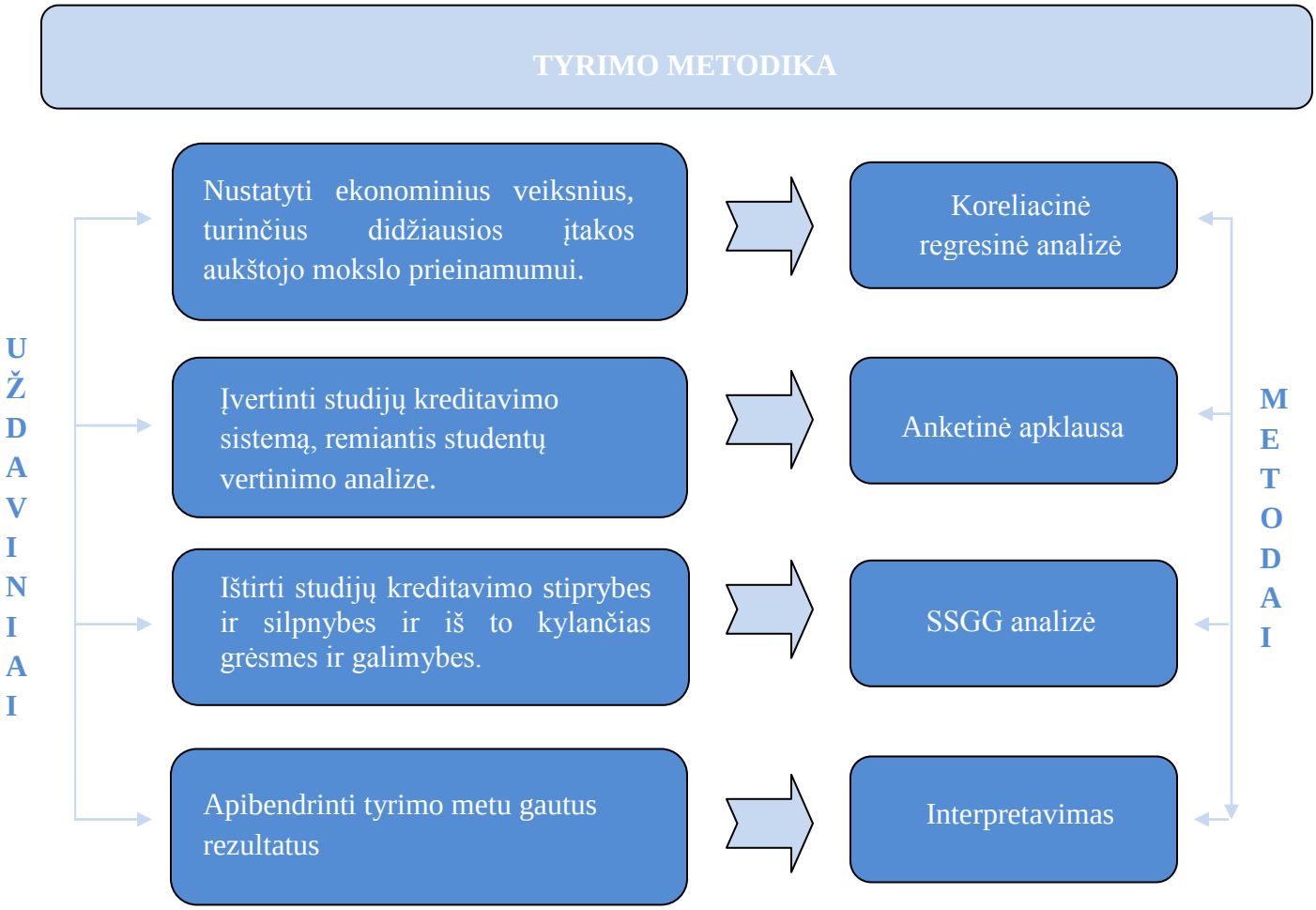
Didinant aukštojo mokslo prieinamumą, valstybė teikia finansinę paramą: yra įtvirtintas „studijų krepšelio" principas ir valstybės remiamų paskolų sistema. *„Studijų krepšelis"* **–** tai valstybės lėšos, kuriomis padengiamos studentų studijų išlaidos. *Valstybės remiamos paskolos* - tai lengvatinės paskolos studentams, už kurias laiduoja valstybė. **Esant tokiai sistemai, valstybė prisideda prie investicijos į visuomenės gerovę.**

Lietuvos jaunimas daugiausia išvyksta studijuoti į Jungtinę Karalystę, Vokietiją ir Daniją. Apžvelgus šiose šalyse teikiamas finansines paramos priemones, didinant aukštojo mokslo prieinamumą, matome, kad šiose šalyse įtvirtintos tokios pačios finansinės paramos priemonės – stipendijos ir paskolos. Tačiau Lietuvoje esanti studijų kreditavimo sistema, lyginant su Jungtineje Karalystėje, Vokietijoje ir Danijoje įtvirtintomis studijų kreditavimo sistemomis, neužtikrina studijų prieinamumo, nes **Lietuvoje studijų kreditavimo sistema dar tik formuojasi.**

4. PASKOLŲ STUDENTAMS SISTEMOS PRIELAIDŲ STUDIJŲ PRIEINAMUMUI TYRIMAS

Empirinio tyrimo tikslas – įvertinti studijų kreditavimo sistemą ir jos įtaką aukštojo mokslo prieinamumui. Iškeltam tyrimo tikslui pasiekti formuluojama tyrimo metodologija, pristatomi tyrimo metu gauti rezultatai ir pateikiamos išvados bei rekomendacijos.

Tyrimo objektas – studijų kreditavimo sistema Lietuvoje.

Šaltinis: sudaryta autorės

16 pav. **Tyrimo metodika**

Tyrimo uždaviniai:

1. nustatyti ekonominius veiksnius, sąlygojančius aukštojo mokslo prieinamumą;
2. apžvelgti studijų kreditavimo sistemą, remiantis studentų vertinimo analize;

3. įvertinti studijų kreditavimo sistemą;
4. pateikti tyrimo išvadas ir praktines rekomendacijas.

Empirinis tyrimas atliktas taikant kiekybinių tyrimų metodus (žr. 16 pav.). Kiekybinių tyrimų metodai pasirinkti todėl, kad kiekybiniai tyrimai statistiškai pagrindžia tyrimo objekto esminius požymius, reiškinių priežastinius ryšius, atskleidžia problemos reikšmę ir svarbumą[78]

Remiantis teorine analize, paskolų studentams sistemos prielaidų aukštojo mokslo prieinamumui vertinimas buvo atliekamas trimis etapais. Pirmasis tyrimo etapas buvo pradedamas nuo veiksnių, turinčių įtakos studijų prieinamumui, vertinimo. Šis vertinimas buvo atliekamas koreliacinės regresinės analizės pagalba. Antrame tyrimo etape, siekiant įvertinti studijų kreditavimo sistemą, buvo atliekama studentų anketinė apklausa. Trečiasis tyrimo etapas - bendras studijų kreditavimo sistemos vertinimas. Šis vertinimas buvo atliekamas naudojant strateginės analizės metodą – SSGG (stiprybės, silpnybės, galimybės, grėsmės) analizę.

4.1. Ekonominių aukštojo mokslo veiksnių koreliacinė regresinė analizė

Siekiant įvertinti, kokį poveikį studentų skaičiui turi ekonominė šalies padėtis, buvo atliktas empirinis aprašomasis kiekybinis tyrimas – daugianarė koreliacinė regresinė analizė.

Koreliacinė analizė – statistinis metodas, leidžiantis nustatyti, ar egzistuoja stochastinis ryšys tarp rezultatinio požymio y ir nagrinėjamų nepriklausomų veiksnių ($X_1...X_n$), išreikštų kiekybiniais rodikliais.

Regresinė analizė – statistinis metodas, kuris naudojamas priklausomybių tarp atsitiktinių (X_n) ir neatsitiktinių dydžių (Y_n) matematinei išraiškai nustatyti ir jos parametrams analizuoti.[79]

Siekiant įvertinti, kaip nepriklausomi kintamieji sąlygoja priklausomąjį kintamąjį, yra sudaroma lygtis. Šios lygties pagalba galima įvertinti, kaip pasikeičia priklausomas kintamasis padidėjus ar sumažėjus nepriklausomam kintamąjam. Tam, kad įvertinti bendrą visų nepriklausomų veiksnių įtaką priklausomam kintamajam, atliekama daugianarė koreliacinė regresinė analizė.

Daugianarės koreliacinės regresinės analizės atlikimo etapai:

1. Porinės koreliacinės analizės atlikimas ir koreliacijos koeficiento apskaičiavimas. Remiantis koreliacijos koeficiento reikšmingumu atrenkami veiksniai, kurie labiausiai turi įtakos priklausomam kintamąjam.

[78] Kardelis K. Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai. - Kaunas, 1997.- 78 p. - ISBN 9986-13-561-3
[79] Kedaitis V. Koreliacinės – regresinės analizės pagrindai. - Vilnius, 2007. – 61 p. - ISBN 9955-665-30-0

2. Porinės regresinės analizės atlikimas.
3. Daugianarės koreliacinės regresinės analizės atlikimas ir bendros regresinės lygties apskaičiavimas.
4. Regresinės lygties determinacijos koeficiento įvertinimas.
5. Gautų rezultatų ir išvadų pateikimas.

Koreliacinei regresinei analizei atlikti bus naudojama „Microsoft Exel“ programa.

Koreliacinės regresinės analizės metu bus pateikiami šie rodikliai:

$$\text{Koreliacijos koeficientas: } r = \frac{n\sum x_i y_i - \sum x_i \sum y_i}{\sqrt{n\sum x_i^2 - (\sum x_i)^2}\sqrt{n\sum y_i^2 - (\sum y_i)^2}}; \quad (1)$$

Čia: n – stebėjimų skaičius, y_i – priklausomas kintamasis, x_i – nepriklausomi kintamieji.

Koreliacijos koeficientas - tai veiksnys, leidžiantis nustatyti ryšio stiprumą tarp rezultatinio požymio Y ir nepriklausomų kintamųjų X_n. Kuo apskaičiuotas koreliacijos koeficientas arčiau ±1, tuo ryšys Y ir atsitiktinių veiksnių $X_1...X_n$ yra stipresnis (žr. 5 lent.).

5 lentelė. Koreliacinio ryšio interpretacija

Koreliacijos koeficiento reikšmė (r)	Ryšio stiprumo charakteristika
0,1-0,3	Silpnas ryšys
0,31-0,5	Vidutinis ryšys
0,51-0,7	Pastebimas ryšys
0,71-0,9	Stiprus ryšys
0,91-1	Labai stiprus ryšys

Šaltinis: V. Kėdaitis, Koreliacinės-regresinės analizės pagrindai, 2007

$$\text{t statistika: } t = r\sqrt{\frac{n-2}{1-r^2}}; \quad (2)$$

Čia: t – statistika, n – stebėjimų skaičius, r – koreliacijos koeficientas.

Šis rodiklis parodo, ar apskaičiuotas koreliacijos koeficientas yra reikšmingas. Jei apskaičiuota t statistika yra didesnė negu t kritinė reikšmė pagal Stjudento t skirstinio lentelę, tai koreliacijos koeficientas reikšmingas ir galima daryti išvadą, kad tarp nagrinėjamų veiksnių egzistuoja stochastinis

ryšys. Stochastinis ryšys – tai priklausomybė, kai kintant nepriklausomiems kintamiesiems X_n, kinta priklausomo kintamojo Y tikimybinis pasiskirstymas.

Porinės regresinės lygties koeficientai: $a_0 = \frac{\sum y_i}{n} - a_1 \frac{\sum x_i}{n}$; $a_1 = \frac{n\sum x_i y_i - \sum x_i \sum y_i}{n\sum x_i^2 - (\sum x_i)^2}$; (3)

Čia: n – stebėjimų skaičius, y_i – priklausomas kintamasis, x_i – nepriklausomi kintamieji.

Koeficientas a_0 parodo požymio dalį, kuri priklauso nuo veiksnių, kurie į regresijos lygtį įtraukti nebuvo. Koeficientas a_1 parodo, kaip pakistų rezultatinis rodiklis, jei veiksnys pakistų vienu vienetu.

Regresijos dispersija: $S^2_{regr} = \frac{\sum(\hat{y}_i - \bar{y})^2}{m}$; (4)

Likutinė dispersija: $S^2_{likut} = \frac{\sum(y - \hat{y}_{xz})^2}{n - m - 1}$; (5)

F statistika: $F = \frac{S^2_{\hat{y}}}{S^2_{lik}}$; (6)

Čia: n – stebėjimų skaičius, m – veiksnių skaičius, x – nepriklausomi kintamieji, $\bar{y}$ - vidutinė priklausomo kintamojo reikšmė (vidurkis),

F statistika – tai kriterijus, kuriuo remiantis nustatoma, ar apskaičiuota regresijos lygtis atitinką tikrovę. Jei apskaičiuota F statistika yra didesnė negu F kritinė reikšmę pagal Fišerio pasiskirstymo lentelę, tai galima daryti išvadą, kad apskaičiuota regresijos lygtis atitinką realią padėtį ir ją galima naudoti praktiniams skaičiavimams bei planavimui.

Determinacijos koeficientas: $R = \frac{S^2_y - S^2_{likut}}{S^2_y}$; (7)

Šis rodiklis parodo, ar egzistuoja ryšys tarp priklausomo kintamojo ir bendrai visų nagrinėjamų kintamųjų. Gautas skaičius parodo, kiek procentų nagrinėjami nepriklausomi kintamieji turi įtakos priklausomam kintamąjam. Jei determinacijos koeficientas didesnis nei 0,6, tai reiškia, kad į regresijos lygtį įtraukti visi įtaką darantys kintamieji.

Regresijos tiesės lygtis: $y = a_0 + a_n x_i$; (8)

Čia: a_0, a_n – nežinomi parametrai, x_i – nepriklausomi kintamieji

Kaip priklausomas kintamasis (Y) pasirinktas studentų skaičius. Nepriklausomi veiksniai, apsprendžiantys rezultatinį požymį, pasirinkti šie:

x_1 - Bedarbių skaičius (tūkst.);

x_2 - Vidutinis metinis gyventojų skaičius (tūkst.)

x_3 - BVP, tenkantis vienam gyventojui (tūkst. Lt.);

x_4 - Ekonomikos atvirumo lygis (eksportas) (mln. Lt.);

x_5 - Vartotojų kainų indeksas (%);

x_6 - Vidutinis mėnesinis neto darbo užmokestis (Lt);

x_7 - Biudžeto išlaidos švietimui (mln. Lt.).

Toliau šiame darbe visi nepriklausomi kintamieji, pažymėti X_1 – X_7, bendrai vadinami nepriklausomais kintamaisiais X. Tyrime naudoti pradiniai duomenys pateikiami 6 lentelėje.

6 lentelė. Pradiniai tyrimo duomenys

Metai	Y	X_1	X_2	X_3	X_4	X_5	X_6	X_7
	Aukštojo mokslo įstaigose studijuojančių studentų skaičius, vnt.	Bedarbių skaičius, tūkst.	Vidutinis metinis gyventojų skaičius, tūkst.	BVP, tenkantis 1 gyventojui, tūkst. Lt.	Eksportas, mln. Lt.	Vartotojų kainų indeksas, %	Vid. mėnesinis neto darbo užmokestis, Lt.	Biudžeto išlaidos švietimui, mln. Lt
2001	115178	284	3481,3	14040,59	17117,16	1,4	699,4	2949,3
2002	143601	224,4	3469,1	15090,67	19117,44	0,3	728,4	3169,1
2003	168386	203,9	3454,2	16568,94	21262,63	-1,1	786,4	3266,2
2004	188203	184,4	3435,6	18336,64	25819,15	1,2	835,5	3642
2005	195158	132,9	3414,3	21205,5	32767,25	2,7	916,7	3918,5
2006	196941	89,3	3394,1	24521,12	38888,33	3,7	1092,9	4469,9
2007	201912	69	3375,6	29396,05	43192,37	5,7	1351,9	5128,9
2008	207805	94,3	3358,1	33377,12	55510,97	10,9	1650,9	6277,5
2009	198455	225,1	3339,4	27524,1	40732	4,5	1602	6221,7
2010	184143	291,1	3286,8	28926,09	54038,84	1,3	1552,4	5912,9

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos departamento duomenimis

Pagal 7 lentelėje pateiktus duomenis skaičiuojamas kiekvieno veiksnio koreliacijos koeficientas. Koreliacijos koeficiantas rodo ryšio stiprumą tarp kintamųjų, šiuo atveju studentų skaičiaus ir bedarbių

skaičiaus, vidutinio metinio gyventojų skaičiaus, BVP, tenkančio vienam gyventojui, vartotojų kainų indekso, vidutinio mėnesinio neto darbo užmokesčio ir biudžeto išlaidų, skirtų švietimui.

Remiantis apskaičiuotais koreliacijos koeficientais (žr. 7 lent.) galima daryti išvadą, kad tarp studentų skaičiaus ir nepriklausomų kintamųjų yra pastebimas ryšys ir kai kuriais atvejais netgi stiprus ryšys.

7 lentelė. Studentų skaičiaus koreliacijos koeficientas su kiekvienu X_1 - X_7

	X_1	X_2	X_3	X_4	X_5	X_6	X_7
	Bedarbių skaičius, tūkst.	**Vidutinis metinis gyventojų skaičius, tūkst.**	**BVP, tenkantis 1 gyventojui, tūkst. Lt.**	**Eksportas, mln. Lt.**	**Vartotojų kainų indeksas, %**	**Vid. mėnesinis neto darbo užmokestis, Lt.**	**Biudžeto išlaidos švietimui, mln. Lt**
Koreliacijos koef. (r)	-0,674048	-0,684334	0,7971589	0,7523096	0,5955266	0,6879861	0,7148656

Šaltinis: sudaryta autorės

Tarp studentų skaičiaus ir bedarbių skaičiaus bei vidutinio metinio gyventojų skaičiaus yra pastebimas neigiamas koreliacinis ryšys. Šis ryšys parodo, kad didėjant bedarbių skaičiui, studentų skaičius mažėja. Tuo tarpu tarp studentų skaičiaus ir BVP, tenkančio vienam gyventojui, eksporto kiekio, išreikšto litais, vidutinio mėnesinio neto darbo užmokesčio ir biudžeto išlaidų švietimui pastebimas tiesioginis stiprus koreliacinis ryšis. Didėjant šių nepriklausomų kintamųjų reikšmei, didėja ir studentų skaičius. Galima daryti išvadą, kad studentų skaičius ir pasirinkti nepriklausomi veiksniai yra koreliuojantys rodikliai.

Norint įvertinti koreliacinių koeficientų statistinį reikšmingumą, apskaičiuojama t statistika ir palyginama su t kritine reikšme (žr. 8 lent.).

8 lentelė. T reikšmių statistika kiekvienam X_1 - X_7

	X_1	X_2	X_3	X_4	X_5	X_6	X_7
	Bedarbių skaičius, tūkst.	**Vidutinis metinis gyventojų skaičius, tūkst.**	**BVP, tenkantis 1 gyventojui, tūkst. Lt.**	**Eksportas, mln. Lt.**	**Vartotojų kainų indeksas, %**	**Vid. Mėnesinis darbo užmokestis, Lt.**	**Biudžeto išlaidos švietimui, mln. Lt**
t (statistika)	2,5809	2,654518	3,7344	3,2298	2,0968	2,6813	2,8915
t (kritinė)	2,306004						
	t (statistika) > t (kritinė)						

Šaltinis: sudaryta autorės

Prie reikšmingumo lygmens 0,05 (α=0,05), t.y. kai klaidos tikimybė lygi 0,05, o laisvės laipsnių skaičius 8 (n-2 → 10-2, n – generalinės aibės imtis) t kritinė reikšmė lygi 2,306 (t^{kr} = 2,306).

Visų nepriklausomų kintamųjų, išskyrus X_5, t statistikos reikšmes palyginus t kritine reikšme, yra didesnės, todėl galima daryti išvadą, kad apskaičiuoti nepriklausomų kintamųjų X_1, X_2, X_3, X_4, X_6, X_7 koreliacijos koeficientai yra reikšmingi ir tinkami regresinei analizei (t_{X1}, t_{X2}, t_{X3}, t_{X4}, t_{X6}, t_{X7} > t^{kr}). Tarp Y ir X_1, X_2, X_3, X_4, X_6, X_7 egzistuoja stochastinis ryšys (žr. 9 lent.). *Stochastinis ryšys* – tai priklausomybė, kai kintant nepriklausomiems kintamiesiems X, kinta priklausomo kintamojo Y tikimybinis pasiskirstymas.

9. lentelė. Stochastinio ryšio egzistavimas

	X_1	X_2	X_3	X_4	X_5	X_6	X_7
	Bedarbių skaičius, tūkst.	**Vidutinis metinis gyventojų skaičius, tūkst.**	**BVP, tenkantis 1 gyventojui, tūkst. Lt.**	**Eksportas, mln. Lt.**	**Vartotojų kainų indeksas, %**	**Vid. Mėnesinis darbo užmokestis, Lt.**	**Biudžeto išlaidos švietimui, mln. Lt**
Stochastinis ryšys	yra	yra	yra	yra	nėra	yra	yra

Šaltinis: sudaryta autorės

Statistinis ryšys tarp studentų skaičiaus ir pasirinktų nepriklausomų kintamųjų X_1, X_2, X_3, X_4, X_6, X_7 yra, todėl šiuos kintamuosius reikia įtraukti į daugianarės tiesinės regresijos modelį. Stochastinio ryšio tarp priklausomo kintamojo (studentų skaičiaus) ir nepriklausomo kintamojo X_5 (vartotojų kaino indekso) nėra, todėl šis kintamasis eliminuojamas. Norint rasti kreivę, kuri geriausiai atspindėtų statistinių taškų visumą, atliekama porinė regresinė analizė. Kiekvienai Y ir X porai bus sudaroma regresijos lygtis.

Bendra regresijos lygtis: $y = a_0 + a_1x$

Kur: a_0 – laisvasis narys, a_1- koeficientas, parodantys ryšio formą, x – nepriklausomas kintamasis

Prieš sudarant regresijos lygtis, pirmiausia apskaičiuojami tiesės koeficientai (žr. 10 lent.).

10 lentelė. Regresinių lygčių koeficientų reikšmės

	X1	X_2	X_3	X_4	X_6	X_7
	Bedarbių skaičius, tūkst.	**Vidutinis metinis gyventojų skaičius, tūkst.**	**BVP, tenkantis 1 gyventojui, tūkst. Lt.**	**Eksportas, mln. Lt.**	**Vid. mėnesinis neto darbo užmokestis, Lt.**	**Biudžeto išlaidos švietimui, mln. Lt**
a_0	224645,4	1288048,93	100606,3	124403,9	120431	107125,5
a_1	-248,372	-325,82	3,466221	1,594918	53,08893	16,20534

Šaltinis: sudaryta autorės

Apskaičiuotos regresijos lygtys:

Y_1=224645,44 - 248,37x_1; Y_4=124403,91 + 1,59x_4;

Y_2=1288048,93 – 325,82x_2; Y_6=120430,99 + 53,09x_6;

Y_3=100606,32 + 3,47x_3; Y_7=107125,47 + 16,21x_7.

Atliekama daugianarė koreliacijos regresijos analizė ir apskaičiuojama bendra daugianarė lygtis. Ši tiesinė regresijos lygtis išreiškia matematinę priklausomybę tarp studentų skaičiaus ir jam įtaką darančių veiksnių (bedarbių skaičiaus, BVP, tenkančio vienam gyventojui, eksporto, vid. mėn. neto darbo užmokesčio, biudžeto išlaidų švietimui).

Bendra daugianarė lygtis: Y=1803503,91-227,00x_1-474,89x_2+2,17x_3-1,50x_4-264,40x_6-264,40x_7

Studentų skaičius = 1803503,91 - 227,00*bedarbių skaičius - 474,89*vid. gyventojų skaičius + 2,17*BVP, tenkantis vienam gyventojui - 1,50*eksportas - 264,40*vid. mėn. neto darbo užmokestis - 264,40*biudžeto išlaidos švietimui.

Siekiant įvertinti lygties patikimumą ir tinkamumą, apskaičiuojama regresijos dispersija ir likutinė dispersija (žr. 11 lent.). Dauginės koreliacijos koeficiento reikšmingumas tikrinamas Fišerio kriterijaus pagalba.

11 lentelė. Regresijos, dispersijos, likutinės dispersijos, F statistinės ir kritinės reikšmės

Koeficientas	Reikšmė
Regresijos dispersija	1219047504
Likutinė dispersija	180810334,5
F statistinė	6,74
F kritinė	3,58

Šaltinis: sudaryta autorės

Prie reikšmingumo lygmens 0,05 (α=0,05), t.y. kai klaidos tikimybė lygi 0,05, o laisvės laipsnių skaičius n = 10, m = 6, F kritinė reikšmė lygi 3,58 (F^{kr} = 3,58).

F statistinė > F kritinę (žr. 11 lent.), vadinasi, pasirinktų veiksnių $\mathbf{X_1}$, $\mathbf{X_2}$, $\mathbf{X_3}$, $\mathbf{X_4}$, $\mathbf{X_6}$, $\mathbf{X_7}$ variacija nulemia studentų skaičiaus variaciją, t.y. studentų skaičius priklauso nuo bedarbių skaičiaus, vidutinio metinio gyventojų skaičiaus, BVP, tenkančio vienam gyventojui, eksporto, vidutinio mėnesinio neto darbo užmokesčio ir biudžeto išlaidų, skirtų švietimui, ir ši priklausomybė ryški. Regresijos lygtį galima naudoti tolimesniuose planavimuose ir praktiniuose skaičiavimuose.

Apskaičiuotas determinacijos koeficientas yra 0,93 (R=0,93). Vadinasi galima daryti išvadą, kad ~93% studentų skaičiaus pokytį galima paaiškinti šiuo modeliu, t.y. studentų skaičiaus pokytį paaiškina bedarbių skaičius, vid. metinis gyventojų skaičius, BVP, tenkantis vienam gyventojui, eksportas, vid. mėnesio neto darbo užmokestis ir biudžeto išlaidos, skirtos švietimui.

Remiantis analizės duomenimis, daryti išvadą, kad tarp studentų skaičiaus ir bedarbių skaičiaus, BVP, tenkančio vienam gyventojui, eksporto kiekio, išreikšto litais, vidutinio mėnesinio neto darbo užmokesčio ir biudžeto išlaidų švietimui pastebimas koreliacinis ryšis. Kintant šių nepriklausomų kintamųjų reikšmei, kinta ir studentų skaičius. Vadinasi šie veiksniai lemia aukštojo mokslo prieinamumą.

4.2. Studijų kreditavimo sistemos Lietuvoje empirinis tyrimas

Remiantis moksline literatūra, aukštąjį mokslą ir studijų kreditavimo tvarką reguliuojančius įstatymus ir teisės aktus, buvo sudaryta struktūrizuota anketa Lietuvos aukštųjų mokyklų studentams (2 priedas). Anketa buvo patalpinta internetiniame puslapyje www.apklausa.lt, kuris skirtas kurti ir atlikti apklausas. Anketa buvo sudaryta iš 18 klausimų, kuriuos galima suskirstyti į 4 dalis. Pirmoji klausimų dalis buvo skirta išanalizuoti studentų dabartinės studijų apmokestinimo sistemos ir „studijų krepšelio“ įvedimo vertinimą. Antroji klausimų grupė skirta ištirti studentų vertinimą apie studijų paskolas ir ištirti, kokių turi pasiūlymų studijų kreditavimo sistemai tobulinti. Trečioji klausimų grupė skirta įvertinti studentų, kurie pasiėmė studijų paskolas, patirtį. Ketvirtoji grupė skirta demografiniams klausimams. Daugelį teiginių, esančių anketoje, tyrimo dalyviai turėjo įvertinti pagal Likerto skalę.

Tyrimo etapai:

1. Anketos parengimas.
2. Duomenų surinkimas.
3. Duomenų statistinis apdorojimas.
4. Tyrimo rezultatų pristatymas.

Tyrimo imtis: Apklausos imties planavimui buvo naudojama Kasnauskienės (2010) pateikta imties dydžio nustatymo lentelė (žr. 12 lent.).[80] Imties paklaida pasirinkta 5%, o populiacijos dydis yra didesnis nei 100000, vadinasi rekomenduojamas imties dydis – 383 respondentai.

[80] Kasnauskienė G. Statistika verslo sprendimams. – Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2010. – 300 p. ISBN 978-9955-33-613-6

Buvo taikomas „gniūžties“ principas. Pasak K. Kardelio, „gniūžties“ principas – tai toks grupės formavimo principas, kai yra parenkami keli asmenys, atitinkantys tyrimo reikalavimus, o paskui šie asmenys nurodo kitus asmenis, o šie – dar kitus. Ir taip tyriamųjų grupė didėja. [81]

12 lentelė. Rekomenduojamas imties dydis

Populiacijos dydis	Imties paklaida 3%	Imties paklaida 5%	Imties paklaida 10%
100	92	80	49
250	203	152	70
500	341	217	81
750	441	254	85
1000	516	278	88
2500	748	333	93
5000	880	357	94
10000	964	370	95
25000	1023	378	96
50000	1045	381	96
100000	1056	383	96
1000000	1066	384	96
100000000	1067	384	96

Šaltinis: Kasnauskienė (2010)

Tyrime dalyvavo 358 respondentai, iš jų 61,45% bakalauro studijų studentų, 31,84% magistrantūros studijų studentų ir 6,71% doktorantūros studijų studentų. Tyrimo dalyvių, pasirinkusių nuolatines studijas buvo 70,40%, pasirinkusių ištęstines studijas 20,67% ir tik 8,93% buvo respondentų, kurie mokėsi nuotoliniu būdu (žr. 13 lent.).

13. lentelė. Respondentų demografinė charakteristika

	Nuolatinės studijos	Ištęstinės studijos	Nuotolinės studijos
Bakalauro studijos	166	32	22
Magistrantūros studijos	72	38	4
Doktarantūros studijos	14	4	6

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis tyrimo duomenimis

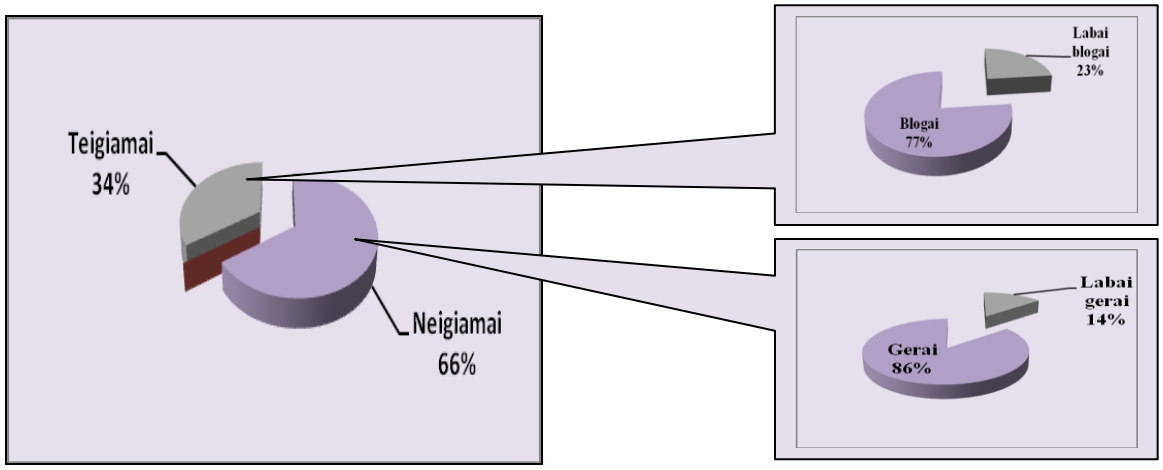
Daugiausia tyrimo dalyvių buvo 18-24 m. amžiaus (62%) studentų. Apie 25% visų apklaustųjų yra 24-28 metų amžiaus. Vyresni nei 28 metų studentai sudaro tik 13% visų respondentų. **Galima daryti išvadą, kad aukštąjį mokslą renkasi jauni asmenys, vos tik baigę mokyklas.**

[81] Kardelis K. Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai. – Kaunas, 1997. - ISBN 9986-13-561-3

4.2.1. Studijų apmokestinimo sistema

Tyrimo respondentams buvo užduotas klausimas, ar jiems pakako informacijos apie studijas prieš priimant spendimą studijuoti aukštojoje mokykloje. Šiuo klausimu buvo siekiama išsiaiškinti, ar studentams yra prieinama informacija apie aukštojo mokslo paslaugas. Didžiajai daliai studentų (73,18%) prieš stojant į aukštąją mokyklą informacijos apie studijas pakako, tačiau pusė iš šių studentų (54,20%) jos tikėjosi rasti daugiau. Nepakankamai informuoti jautėsi 26,82% apklaustųjų. **Šis klausimas atskleidė, kad aukštojo mokslo informacijos sklaida yra užtikrinta, tačiau yra poreikis gauti jos daugiau.**

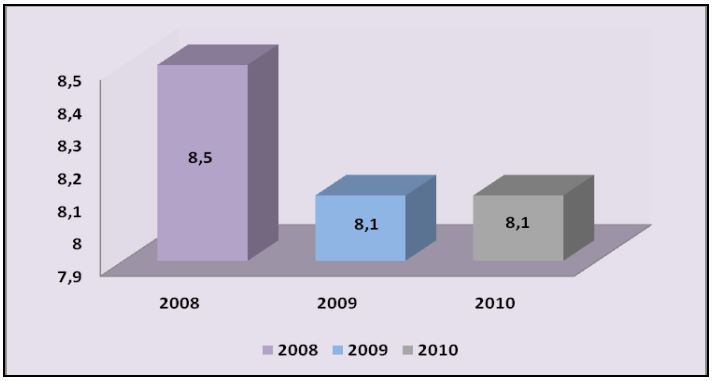
Viena grupė klausimų buvo skirta ištirti, kaip respondentai vertina dabartinę aukštojo mokslo finansavimo sistemą. Tyrimo duomenys atskleidė, kad didžiausias skaičius respondentų (66%) dabartinę aukštojo mokslo finansavimo sistemą vertina negiamai, o iš jų net 23% ją įvertino labai blogai (žr. 17 pav.). Kai tuo tarpu mažas skaičius (0,05%) respondentų aukštojo mokslo sistemą vertina labai gerai.

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis tyrimo duomenimis

17 pav. **Aukštojo mokslo sistemos vertinimas**

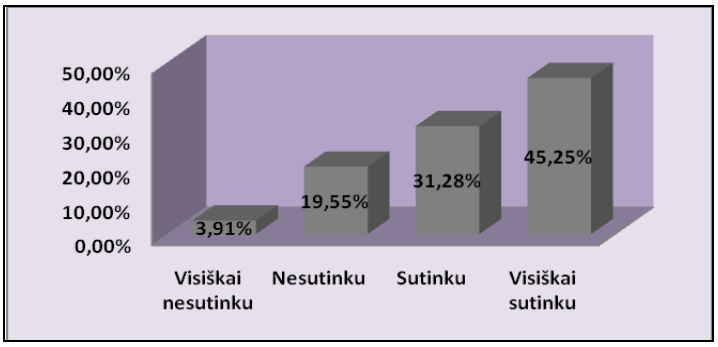
Aukštojo mokslo efektyvumą visuomenė linkusi vertinti pagal vienam studentui tenkančių valstybės lėšų sumą. Remiantis Statistikos departamento duomenimis, matome, kad tiek 2009 m., tiek 2010 m. vienam studentui tenkančių lėšų suma nepakito (žr. 18 pav.). **Galima daryti išvadą, kad vienam studentui tenkančių valstybės lėšų suma neturi įtakos aukštojo mokslo prieinamumui.**

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos departamento duomenimis

18 pav. **Vienam studentui tenkančios lėšos, tūkst. Lt**

Daugiau negu pusė apklaustų respondentų (77%) teigia, kad dabartinė aukštojo mokslo finansavimo sistema nemotyvuoja studijuoti Lietuvoje (žr. 19 pav.). Motyvacija mokytis priklauso ir nuo, kaip studentas vertina mokymo(si) procesą. Kadangi studentai nėra patenkinti esama aukštojo mokslo finansavimo sistema, būtent dėl tokios finansavimo sistemos įvedimo daugelis potencialių aukštosios mokyklos studentų nesirenka aukštojo mokslo. **Nors mokymosi motyvacija turėtų priklausyti nuo studento individualių savybių, tačiau analizės metu gauti rezultatai leidžia daryti išvadą, kad studijų apmokestinimas nemotyvuoja studijuoti Lietuvoje, jei studentai nepatenka į valstybės pilnai finansuojamą vietą.**

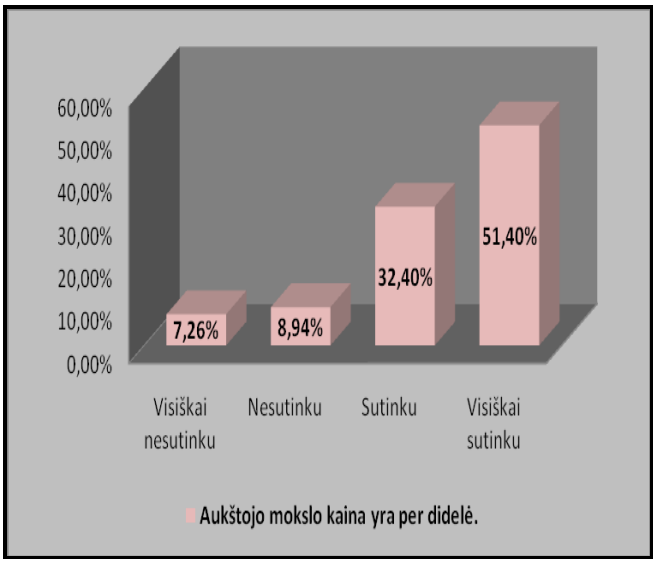

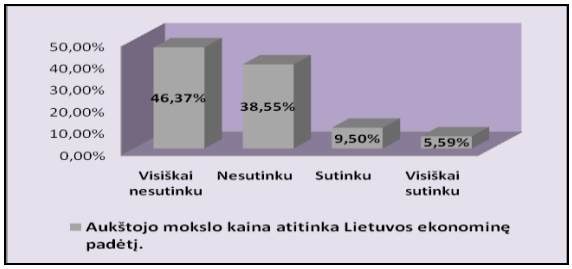
Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis tyrimo duomenimis

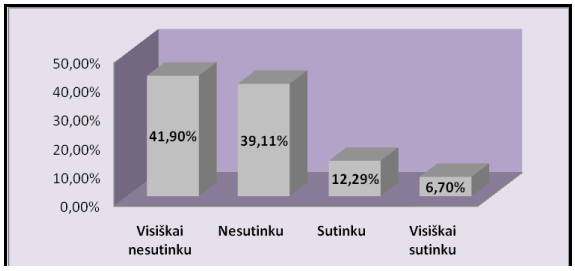
19 pav. **Dabartinė aukštojo mokslo finansavimo sistema nemotyvuoja mokytis**

Įsigaliojus „Mokslo ir studijų įstatymui“, buvo tikimasi, kad pagerės aukštojo mokslo prieinamumas, tačiau panaikinus iš dalies valstybės finansuojamų studentų kategoriją ir įtvirtinus „studijų krepšelio“ principą, studijų kaina tapo didesnė. Tyrimo respondentams buvo užduoti klausimai, kaip jie vertina, ar kaina už aukštąjį mokslą atitinka Lietuvos ekonominę padėtį, ar ji yra optimali lyginant su

vidutiniu darbo užmokesčiu ir ar kaina nėra per didelė. Šiais klausimais buvo siekiama išsiaiškinti, kaip studentai vertina studijų kainą. 85% apklaustųjų pritarė teiginiui, kad studijų kaina neatitinka Lietuvos ekonominės padėties. Panašus rezultatas gautas studijų kainą lyginant su vidutiniu darbo užmokesčiu. 81% tyrime dalyvavusių respondentų sutinka, kad šis santykis nėra optimalus, 84 % sutinka su teiginiu, kad studijų kaina yra per didelė, 7 % įsitikinę, kad studijų kaina tikrai nėra per didelė (žr. 20 pav.). **Remiantis šiais duomenimis galima daryti išvadą, kad mokestis už mokslą nėra adekvatus Lietuvos pragyvenimo lygiui.**

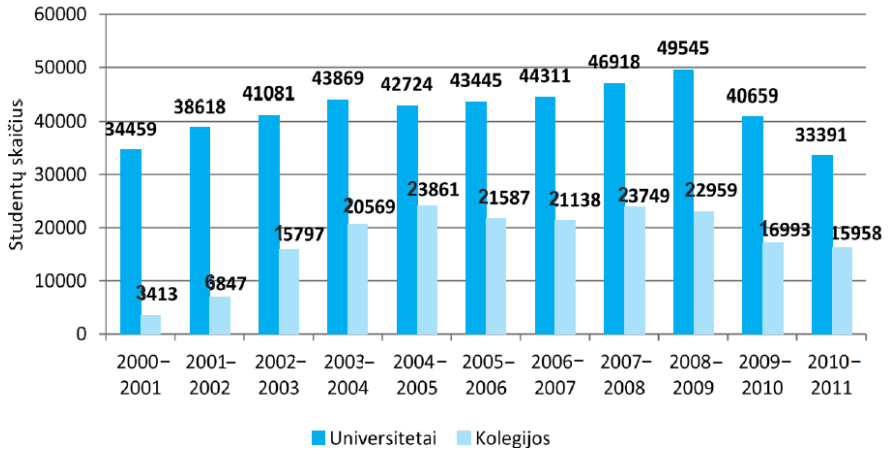

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis tyrimo duomenimis

20 pav. **Studijų kainos vertinimas**

2009 m. įsigaliojus Mokslo ir studijų įstatymui ir įvedus „studijų krepšelį“ bei padidinus studijų kainą, 2009 – 2010 studijų metais į aukštąsias mokyklas įstojo 20,48% studentų mažiau, o 2010 -2011 studijų metais net 31,93% studentų mažiau negu 2008 -2009 studijų metais, kol nebuvo įvestas „studijų krepšelio“ principas (žr. 21 pav.). **Remiantis šiais duomenimis galima daryti išvadą, kad po aukštojo mokslo reformos ir „studijų krepšelio“ įvedimo aukštojo mokslo prieinamumas sumažėjo**. 82 % apklaustųjų tiki, kad būtent dėl tokios aukštojo mokslo sistemos įvedimo padidėja studentų emigracija iš Lietuvos. Tik 0,4% Lietuvos studentų dabartinė aukštojo mokslo finansavimo sistema tenkina jų lūkesčius ir jie nelinkę sutikti, kad tai skatina studentų emigraciją.

Šaltinis: „Lietuvos švietimas skaičiais"

21 pav. **Studentų, priimtų į valstybinius ir nevalstybiniu universitetus ir kolegijas, skaičius 2000 – 2011 studijų metais**

Įvedus „studijų krepšelio" principą, valstybės finansavimą už studijas gali gauti studentai, kurie studijas pasirenka ir valstybinėse, ir privačiose aukštosiose mokyklose. Nuo 2009 m. studentų, išsinešančių „studijų krepšelį" į privačias aukštąsias mokyklas vis didėja (žr. 14 lent.). Galima daryti išvada, kad, **finansiniu požiūriu, valstybiniai universitetai ir valstybinės kolegijos silpnėja, nes dalis lėšų, kurios galėjo patekti pas juos, tenka privačios aukštosioms mokykloms.**

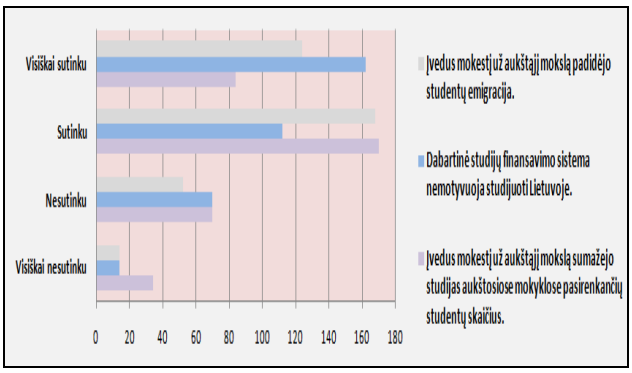
14 lentelė. „Studijų krepšelių" pasiskirstymas tarp valstybinių ir privačių aukštųjų mokyklų

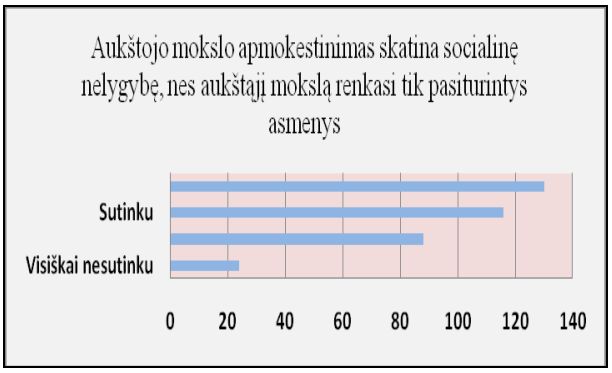
	Universitetai		Kolegijos	
	Valstybiniai	Privatūs	Valstybinės	Privačios
2009 m.	98%	2%	91%	9%
2010 m.	97%	3%	90%	10%
2011 m.	96%	4%	87,40%	12,60%

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Švietimo ir mokslo ministerijos duomenimis

Atlikus tyrimą paaiškėjo, kad du trečdaliai studentų (69%) linkę tikėti, kad aukštojo mokslo apmokestinimas skatina socialinę nelygybę, nes aukštąjį mokslą gali rinktis tik pasiturintys asmenys. Galimybė studijuoti priklauso nuo socialinės padėties, t.y. negavus valstybės finansavimo už studijas, yra suteikiamos sąlygos gauti paskolas, tačiau asmuo norės studijuoti ne tik tada, jei galės gauti studijų

paskolą, bet tik tada, kai turės finansines galimybes mokėti palūkanas baigus studijas. 25 % studentų nesutinka su nuomone, kad aukštojo mokslo apmokestinimas skatina nelygybę ir tik 6 % "visiškai nesutinka" su šiuo teiginiu (žr. 22 pav.). Iki studijų reformos virš 50 proc. visų stojančiųjų įstodavo į valstybės finansuojamas vietas. Po studijų reformos į mokamas ir valstybės finansuojamas studijų vietas įstoja iki 50 proc. studentų. **Galime prieiti prie išvados, kad kol nebuvo įvestas „studijų krepšelio" principas socialiai mažiau pasiturintys asmenys turėjo didesnes galimybės įstoti į valstybės finansuojamas vietas, nes tokių vietų buvo daugiau. Studijų prieinamumas smuko, nes tokia įtvirtinta studijų sistema skirsto studentus ne tik pagal jų gebėjimus (kas buvo ir iki studijų reformos), bet ir pagal socialinę padėtį.**

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis tyrimo duomenimis

22 pav. **Studijų apmokestinimo vertinimas**

Viena iš esminių dabartinės aukštojo mokslo finansavimo naujovių yra „studijų krepšelio" įvedimas. Tikėtina, kad „studijų krepšelio" įvedimas didina motyvaciją studijuoti kuo geriau. 54% respondentų pritaria šiam teiginiu, tačiau tik 11% visiškai su tuo sutinka**. „Studijų krepšelis" skatina motyvaciją mokytis,** nes jį gavę studentai užsitikrindavo visišką studijų finansavimą dvejiems studijų metams (po „Mokslo ir studijų įstatymo" pataisų priėmimo rotacija vyks ne rečiau kaip kartą per metus). **Studentai, gavę „studijų krepšelį", stengėsi jį išlaikyti**. „Studijų krepšelio" neprarasti galėjo tik tie studentai, kurie dvejus studijų metų mokėsi puikiais rezultatais ir rotacijos metu jų vidurkis buvo ne daugiau kaip dviem balais žemesnis negu jų kurso draugų. Tuo tarpu 15% apklaustųjų įsitikinę, kad „studijų krepšelio" įvedimas visiškai neskatina mokytis kuo geriau.

Apibendrinant tyrimo duomenis apie aukštojo mokslo apmokestinimo sistemą, galima prieiti prie tokių išvadų:

1. Studentai, prieš pradėdami studijuoti aukštojoje mokykloje, gauna visą reikiamą informaciją. Nors yra poreikis gauti daugiau informacijos, tačiau informacijos apie aukštojo mokslo studijas prieinamumas yra didelis.
2. Valstybės finansinė parama studentams teikiama „studijų krepšelio“ ir valstybės remiamų paskolų principu. Negavus „studijų krepšelio“, aukštojo mokslo gali siekti tik tie, kurie gali už studijas susimokėti pilną kainą, arba tie, kurie turi galimybes, gavę studijų paskolas, po studijų baigimo kiekvieną mėnesį mokėti palūkanas (taip pat valstybė palūkanų už paskolas pragyvenimo išlaidoms neapmoka). Vadinasi dabartinė aukštojo mokslo finansavimo sistema skatina socialinę nelygybę.
3. Po aukštojo mokslo reformos ir „studijų krepšelio“ įvedimo sumažėjo į aukštąsiais mokyklas įstojusių studentų skaičius. Vis daugėja studentų, išsinešančių „studijų krepšelį“ į privačias aukštąsias mokyklas. Vadinasi po „studijų krepšelio“ įvedimo aukštojo mokslo prieinamumas sumažėjo, o valstybinės aukštosios mokyklos pradėjo silpnėti finansiškai.
4. Kaina už aukštojo mokslo studijas nėra optimali lyginant su Lietuvos ekonomine padėtimi ir vidutiniu darbo užmokesčiu. Nors studijų apmokestinimas turi neigiamos įtakos studentų motyvacijai mokytis, tačiau įvestas „studijų krepšelio“ principas šią motyvaciją pakelia, nes “studijų krepšelį“ gavę studentai deda visas pastangas, kad jį išlaikytų.

4.2.2. Studijų paskolų sistema

Siekiant ištirti studijų kreditavimo sistemą, anketoje buvo pateikti 9 teiginiai, kuriuos tyrimo dalyviai turėjo įvertinti pagal Likerto skalę. Su teiginiu, kad studijų paskolų teikimo sistema išplėtota nepakankamai, sutiko 70,95% apklausoje dalyvavusių studentų, o 29,05% apklaustųjų panaigė šį teiginį. Tyrimo respondentams buvo užduotas klausimas, ar pakanka informacijos apie studijų paskolas. Šiuo klausimu buvo siekiama išsiaiškinti, ar studentams yra prieinama informacija apie studijų kreditavimą. Didžioji dalis studentų (59,22%) teigia, kad informacijos apie studijų paskolas pakanka. Mažiau negu pusė

apklaustųjų (40,78%) pasisakė turintys pakankamai šios informacijos. Šis klausimas atskleidė, kad **studijų paskolų sistemos informacijos sklaida nėra užtikrinta**.

Anketinėje apklausoje tyrimo dalyvių buvo paprašyta pateikti pasiūlymus, kaip, jų nuomone, galima būtų pagerinti studijų kreditavimo sistemą. Visus gautus pasiūlimus galima suskirstyti į keturias grupes (žr. 23 pav.).

VEIKSNIŲ GRUPĖS	PASIŪLYMAI
Finansavimo efektyvumo didinimas	1. Dažnesnė rotacija. 2. Studentų rotacija neatsižvelgiant į visos grupės vidurkį. 3. Įtvirtinti tik vieną stojimo etapą. 4. Nefinansuoti masinių studijų programų. 5. Studijų kainos mažinimas. 6. Užtikrinti finansuojamų ir nefinansuojamų vietų proporciją visuose universitetų fakultetuose. 7. Trumpinti studijų trukmę. 8. Taip dažnai nekeisti nusistovėjusios tvarkos. 9. Grįžti prie ankstesnės kreditavimo sistemos.
Socialinis aspektas	1. Paskolų sąlygos nustatomos pagal socialinę padėtį. 2. Studentams, turintiems daugiavaikę šeimą, mažinti studijų kainą. 3. Didinti informacijos apie socialines stipendijas prieinamumą.
Paskolų studentams sąlygų gerinimas	1. Paskolas išduoti atsižvelgus į studentų asmenines galimybes grąžinti paskolą. 2. Ilgalaikių sutarčių sudarymas: studentai įsipareigoja dirbti pagal specialybę nustatytą laiko tarpą. 3. Didinti informacijos apie studijų paskolas prieinamumą. 4. Palūkanų sumažinimas. 5. Beprocentės paskolos. 6. Paskolos nurašymas, jei per 5 metus po studijų baigimo neuždirbama 3 kartus daugiau nei paskolos suma. 7. Užsienio patirties diegimas.
Motyvacijos mokytis ir geresnės kokybės skatinimas.	1. Mokslas mokamas visiems. 2. Studijų programų keitimas

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis tyrimo duomenimis

23 pav. **Respondentų pateikti pasiūlymai**

Pirma grupė pasiūlymų yra susijusi su finansavimo efektyvumo didinimu. Antroji pasiūlymų grupė susijusi su socialiniu finansavimo aspektu. Paskolų studentams sąlygų gerinimo pasiūlymai apibendrinti trečioje grupėje. Ketvirta grupė atspindi, ką reikėtų daryti, norit padidinti motyvaciją mokytis ir pagerinti studijų kokybę. **Daugiausia pasiūlymų respondentai pateikė finansavimo efektyvumo didinimo klausimu. Vyrauja nuomonė, kad studijų keditavimo sistema ženkliai pagerėtų, jei būtų pagerintos studijų paskolų gavimo sąlygos.**

Daugiau negu pusė apklausos dalyvių nesutinka su teiginiu, kad studentai studijų paskolas gauna palankiomis sąlygomis. Jų nuomone, **palūkanų norma už studijų paskolas yra per didelė ir ši priežastis gali būti vienas iš veiksnių, kuris skatina išvykti studijuoti į užsienį.**

Tyrimo dalyvių buvo paprašyta pagal svarbą surikiuoti priežastis, dėl kurių studentai išvyksta studijuoti į užsienį. Gauti rezultatai pateikiama 15 lentelėje.

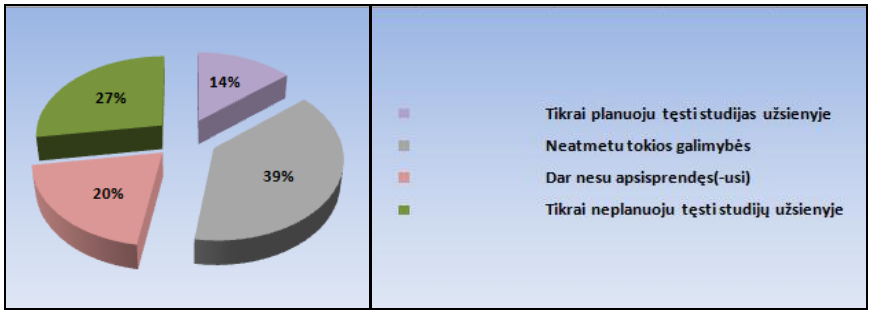
15. lentelė. Priežasčių, dėl kurių studentai pasirenkta studijas užsienyje, reitingavimas

Reitingas	Priežastys, dėl kurių studentai išvyksta studijuoti į užsienį
1	Užsienio šalyse palankesnės studijų paskolų gavimo sąlygos.
2	Užsienio šalyse studijos pigesnės.
3	Užsienio šalyse studijų kokybė geresnė nei Lietuvoje.
4	Užsienio šalyse, baigus studijas, asmenims be patirties yra didesnės galimybės įsidarbinti.
5	Užsienio šalyse didesnės profesinio tobulėjimo ir aukštesnių pareigų siekimo perspektyvos.

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis tyrimo duomenimis

Tyrimo duomenys parodė, kad studijų kaina nėra pagrindinis kriterijus, dėl kurio studentai renkasi studijas užsienyje. Studentai pasirengę už studijas mokėti ir didesnę kainą, tačiau pagrindinis prioritetas jiems yra paskolų gavimo sąlygos. Kadangi šią priežastį studentai nurodė kaip pačią svarbiausia, vadinasi efektyvi studijų paskolų sistema sumažintų studentų emigraciją ir protų nutekėjimą. Dar viena ne mažiau svarbi priežastis dėl kurios studentai renkasi studijas užsienyje, yra studijų kokybė. Tarp studentų vyrauja vertinimas, kad studijų kokybė užsienio šalyse yra geresnė negu Lietuvos aukštosiose mokyklose. Respondentų vertinimu, studentų emigracijos priežastis, kad užsienio šalyse, baigus studijas, asmenims be patirties yra didesnės galimybės įsidarbinti nei Lietuvoje yra svarbesnė negu priežastis, kad užsienio šalyse perspektyva siekti aukštesnių pareigų yra didesnė nei mūsų šalyje.

Siekiant įvertinti dabartinių studentų norą tęsti studijas užsienio šalyse, tyrimo dalyvių buvo paklausta, ar jie ketina tęsti studijas užsienyje. 14**%** visų atsakiusiųjų yra įsitikinę, kad studijas tęs užsienyje, 39**%** tyrimo dalyvių neatmeta tokios galimybės. Didžioji dauguma respondentų, ketinančių tęsti studijas užsienyje arba neatmetantys tokios galimybės, mokosi bakalauro studijose. Penktadalis visų apklausoje dalyvavusių studentų dar nėra apsisprendę dėl šio žingsnio. 27% tikrai neplanuoja tęsti studijų užsienyje (žr. 24 pav.). **Šis klausimas atskleidė, kad daugiau negu pusė apklaustųjų rimtai svarsto galimybes studijas tęsti užsienio valstybėse, vadinasi Lietuvoje dar labiau didės studentų emigracija.**

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis tyrimo duomenimis

24 pav. **Respondentų nuomonė apie studijų pratęsimą užsienyje**

Tyrimo dalyviai pateikė informaciją, kokia užsienio šalis jiems atrodytų patraukliausia, jei jie nuspręstų ar jau yra nusprendę išvykti studijuoti į užsienį. Į šį klausimą atsakė 82% tyrimo dalyvių, iš jų 29% teigia, kad **patraukliausia šalis studijuoti yra Jungtinė Karalystė**. 18% apklaustųjų prioritetą teiktų Danijai, o 10% Vokietijai (žr 16 lent.). Taip pat vienos iš populiaresnių šalių studijuoti apklausos dalyviams atrodo Švedija, Norvegija ir Jungtinės Amerikos Valstijos.

16 lentelė. Patraukliausios šalys studijuoti

Šalis	Proc.
UK	28,77
Danija	18,49
Vokietija	9,59
Švedija	7,53
Norvegija	7,53
JAV	5,48

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis tyrimo duomenimis

Apibendrinant gautus tyrimo duomenis apie studijų paskolų sistemą, galima daryti tokias išvadas:

1. Didžioji dalis respondentų teigia, kad informacijos apie studijų paskolas ir jų gavimo principus yra per mažai. Vadinasi informacijos apie studijų paskolas prieinamumas yra mažas.
2. Studijų paskolos studentams nėra teikiamos palankiomis studentams sąlygomis. Palūkanų norma už studijų paskolas yra didelė ir tai vienas iš veiksnių, sąlygojančių studentų pasirinkimą mokytis ir gauti paskolas studijoms apmokėti užsienio valstybėse.
3. Palankesnės studijų paskolų gavimo sąlygos – tai pagrindinė priežastis, dėl kurios studentai renkasi studijas užsienyje. Didžioji dalis apklaustųjų svarsto galimybes studijas tęsti užsienio valstybėse, vadinasi studentų emigracijai yra potencialas didėti. Jei paskolų teikimo sistema būtų patobulinta, būtų sumažinta studentų emigracija ir „protų nutekėjimas“

4.2.3. Studentų, turinčių studijų paskolas, studijų paskolų vertinimas

Tyrime dalyvavo tiek valstybės finansuojamose vietose, tiek nefinansuojamose vietose studijuojantys studentai. Valstybės finansuojamose studijų vietose studijuota 50,28% visų apklaustų tyrimo dalyvių, o nefinansuojamose vietose studijuoja 49,72% dalyvių, iš jų 13% yra gavę valstybės remiamas paskolas. 83% respondentų, turinčių valstybės remiamas paskolas, turi paskolas tiek studijų kainai sumokėti, tiek pragyvenimo išlaidoms. 17% respondentų, turinčių paskolas, jas yra pasiėmę dalinėms studijoms užsienyje apmokėti. **Tyrimo duomenys parodė, kad nors pusė visų studentų studijuoja valstybės nefinansuojamose vietose, tačiau tik maža dalis studentų ryžtasi imti paskolas. Galima daryti prielaidą, kad studentai bijo imti paskolas, nes nėra tikri, ar pavyks įsilieti į darbo rinką ir turės finansines galimybes grąžinti paskolas.**

17 lentelė. Valstybės remiamų paskolų portfelis

	2009 m.	2010 m.	2011 m.
Valstybės remiamų paskolų sutartys	4583 vnt. (22,5 mln. Lt)	5378 vnt. (26,5 mln. Lt)	6440 vnt. (32,4 mln. Lt)
Studentų skaičius, gavusių paskolas studijų kaina sumokėti	2433 (~2 proc. mokančių už studijas)	3160 (~3 proc. mokančių už studijas)	4134 (~5 proc. mokančių už studijas)
Studentų skaičius, gavusių paskolas pragyvenimo išlaidoms	2120	2195	2291

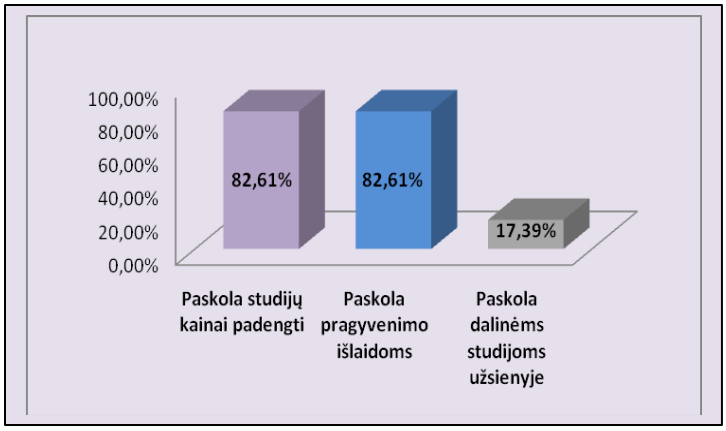
16 lentelės tęsinys kitame puslapyje

16 lentelės tęsinys

	2009 m.	2010 m.	2011 m.
Studentų skaičius, gavusių paskolas dalinėms studijoms užsienyje	30	23	15

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Valstybinio studijų fondo duomenimis

Remiantis Valstybinio studijų fondo duomenimis, studentų skaičius, turinčių studijų paskolas, sudaro tik 2-5 proc. visų studentų, mokančių už studijas (žr. 17 lent.). **Galima daryti išvadą, kad toks mažas skaičius studentų, turinčių paskolas, rodo, kad studijų kreditavimo prieinamumas yra ribotas,** studentai nesiryžta imti paskolas. Tie, kurie ryžtasi imti paskolas, jas ima ir studijų kainai, ir pragyvenimo išlaidoms (žr. 25 pav). Studentų, turinčių valstybės remiamas paskolas, skaičius kiekvienais metais auga, vadinasi **kiekvienais metais daugėja studentų, pasitikinčių studijų kreditavimo sistema.**

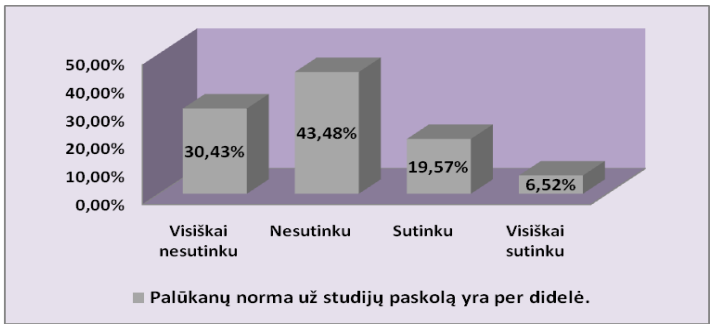

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis tyrimo duomenimis

25 pav. **Respondentų pasiskirstymas pagal turimų paskolų rūšis**

Anketinėje apklausoje tyrimo dalyvių, kurie turi studijų paskolas, buvo paprašyta atsakyti į keletą klausimų, susijusių su paskolų gavimu. Pasiteiravus, ar nesikeistų sprendimas dėl paskolos gavimo, jei šį sprendimą reikėtų priimti iš naujo, tai 36,96% respondentų atsakė, kad sprendimas keistųsi - paskolos neimtų, 30,43% respondentų yra visiškai tuo tikri, 26,9% mano, kad sprendimas nepasikeitų ir tik 6,52% yra tuo visiškai tikri. Pasiteiravus, ar studijų paskolos gavimo procesas buvo sudėtingas, 58,70% tyrimo dalyvių, turinčių studijų paskolas, atsakė, kad procesas nebuvo sudėtingas. Ir net 60,87% respondentų teigia, kad jiems netrūko informacijos apie studijų paskolų teikimo tvarką. **Vadinasi informacijos apie studijų paskolų teikimo tvarką prieinamumas nėra mažas**.

Tyrimo respondentams buvo užduotas klausimas, ar palūkanų norma už studijas nėra per didelė. Šiuo klausimu buvo siekiama išsiaiškinti, ar studentų, neturinčių studijų paskolų, palūkanų normos vertinimas sutampa su studentų, turinčių paskolas, vertinimu. Didžioji dalis studentų (74%) teigia, kad palūkanų norma nėra per didelė, 26% apklaustųjų teigia, kad palūkanų norma per didelė (žr. 26 pav.). **Šis klausimas atskleidė, kad studentai, turintys paskolas, palūkanų normą vertina palankiai. Kaip jau buvo paminėta 64 psl., respondentai, kurie neturi paskolų, teigia, kad palūkanų normą už studijų paskolas yra per didelė. Vadinasi studentai, neturintys paskolų, kritiškai vertina studijų kreditavimo sistemą, objektyviai neįvertindami visų kreditavimo kriterijų.**

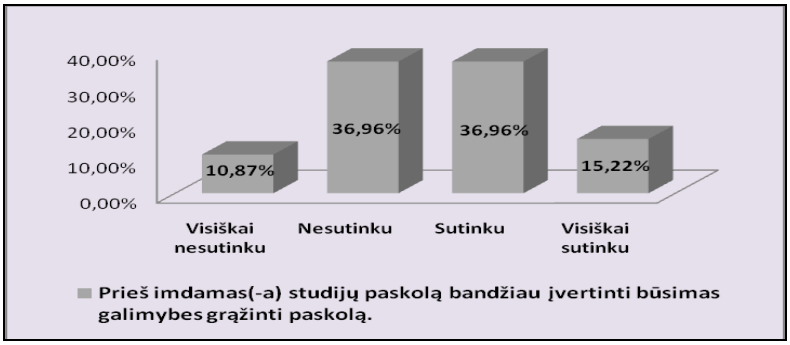

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis tyrimo duomenimis

26 pav. P**alūkanų normos vertinimas**

Asmenų, susiduriančių su sunkumais mokant paskolos įmokas, yra 56,52%. Asmenų, kurie neturėjo keblumų mokant paskolų įmokas, yra 34,78%, o 8,7% respondentų „visiškai sutinka“, kad tokių problemų nekilo. Valstybinio studijų fondo duomenimis, 18% studentų, susiduriančių su sunkumais mokant paskolų įmokas, šios problemos kyla dėl finansinių sunkumų. Asmeninis finansų institutas pateikia informaciją, kad didžiausia tinkamo įsipareigojimų nevykdymo priežastis – finansinės disciplinos stoka. **Kadangi studijų paskolas daugiausia ima 18-30 metų amžiaus asmenys, tai galima daryti prielaidą, kad tokio amžiaus asmenys yra per jauni prisiimti įsipareigojimus dėl savo neatsakingo elgesio ir disciplinos stokos.**

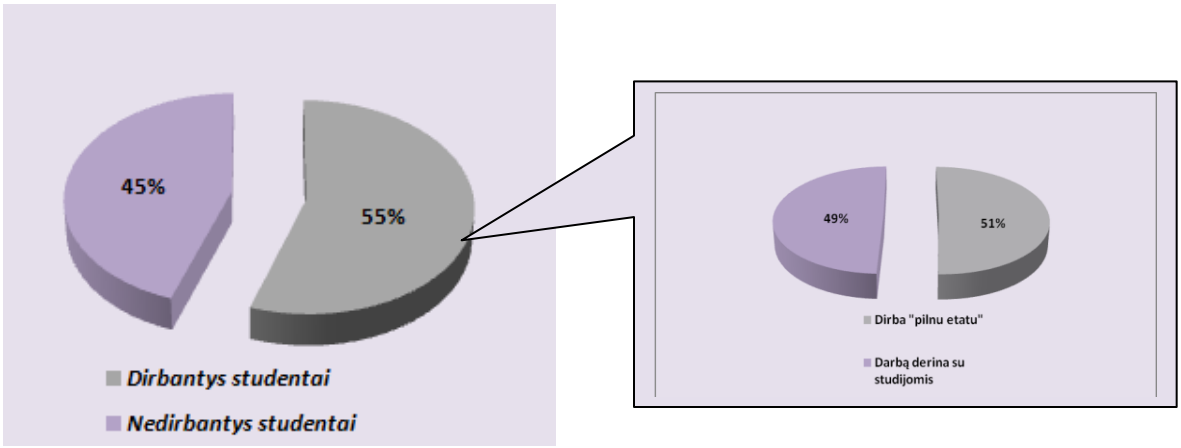
Pasiteiravus respondentų, turinčių paskolas, ar jie prieš imdami studijų paskolas bandė įvertinti savo būsimas galimybes grąžinti paskolas, gauti nevienareikšmiški rezultatai. Respondentų, svarsčiusių apie ateities galimybes grąžinti paskola buvo 52,17%, o ateities perspektyvų neįvertinančių buvo 47,83% (žr. 27 pav.). **Šis klausimas atskleidė, kad studentai į skolinimąsi žvelgia atlaidžiai. Toks neatsakingas elgesys gali sugadinti studentų kredito istoriją, kuri labai svarbi kreipiantis į finansų institucijas.**

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis tyrimo duomenimis

27 pav. **Galimybių grąžinti studijų paskolas įvertinimas**

Tyrimo rezultatai rodo, kad apklausoje dalyvavo tiek dirbantys studentai, tiek nedirbantys studentai. Tačiau nedirbančių studentų yra mažiau negu pusė – 45%, likusi dalis respondentų beveik po lygiai pasiskirsto tarp dirbančių „pilnu etatu“ (28%) ir dirbančių ne pilną darbo dieną – darbą derinančių su studijomis (27%) (žr. 28 pav.). **Galima daryti išvadą, kad finansinė našta studijuojantiems yra didelė, todėl jie yra priversti ieškoti papildomų pajamų šaltinių. Galima daryti prielaidą, kad darbas studijų metu turi neigiamos įtakos studentų motyvaciją mokytis ir siekti žinių.**

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis tyrimo duomenimis

28 pav. **Respondentų užimtumas**

Pasiteiravus, kodėl tyrimo dalyviai nesutiktų gauti valstybės remiamos paskolos, išryškėjo pagrindinės priežastys: studentai nėra pasirengę rizikuoti ir prisiimti papildomus finansinius įsipareigojimus, studentai nėra įsitikinę, kad turės galimybes grąžinti paskolas, studijų paskolų

sąlygos jiems nėra priimtinos, studijas tęstų tik susitaupę pinigų arba išvyktų tęsti studijas į užsienį. Šis klausimas atskleidė, kad studentus atbaido studijų kaina ir kreditavimo sąlygos.

Išanalizavus gautus duomenis paaiškėjo, kad maža dalis studentų, besimokančių valstybės nefinansuojamose vietose, turi pasiėmę valstybės remiamas paskolas. Pagrindinės priežastys, dėl kurių studentai nenori pasinaudoti valstybės remiamomis paskolomis yra baimė prisiimti papildomus finansinius įsipareigojimus, neužtikrintumas dėl ateities galimybių grąžinti paskolas ir nepriimtinos studijų paskolų gavimo sąlygos. Didžioji dalis studentų, turinčių paskolas, susiduria su sunkumais mokant paskolų įmokas ir yra priversti studijas derinti su darbu. Studentai, kurie mokosi valstybės finansuojamose vietose teigia, kad jei netektų valstybės finansuojamos studijų vietos, jie yra pasiryžę studijas tęsti tik susitaupę pinigų arba išvyktų tęsti studijų į užsienį. **Vadinasi dabartinė studijų paskolų teikimo sistema neužtikrina aukšto aukštojo mokslo prieinamumo lygio.**

4.3. Studijų kreditavimo sistemos prielaidų aukštojo mokslo prieinamumui SSGG analizė

Siekiant apibendrinti mokslinės literatūros analizės metu ir tyrimo metu gautus rezultatus, buvo vykdomas stiprybių ir silpnybių bei galimybių ir grėsmių įvertinimas - SSGG analizė (angl. - *Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats*) (žr. 18 lent.). Ši analizė padėjo identifikuoti studijų kreditavimo Lietuvoje stiprybes ir silpnybes ir iš to kylančias grėsmes ir galimybes. Vertinant studijų kreditavimo galimybes, buvo formuojami pasiūlymai kaip patobulinti esamą studijų kreditavimo sistemą.

18 lentelė. Studijų kreditavimo sistemos prielaidų aukštojo mokslo prieinamumui SSGG analizės matrica.

STIPRYBĖS	SILPNYBĖS
1. Sėkmingas dalyvavimas Bolonijos procese ir jo gairių įgyvendinimas. 2. Išlaikytas aukštas aukštojo mokslo prieinamumas: didžiajai daliai studentų studijos yra nemokamos. 3. Tiems, kas gauna „studijų krepšelį“, studijos finansuojamos 100 proc.	1. Nelanksti studijų kreditavimo sistema. 2. Studentai nėra motyvuoti mokytis. 3. Studijų metu reikia mokėti palūkanas už studijų paskolas pragyvenimo išlaidoms.

17 lentelės tęsinys kitame puslapyje

17 lentelės tęsinys

4. „Studijų krepšelis“ gali keliauti ir į valstybines, ir į privačias aukštąsias mokyklas. 5. Valstybė teikia garantijas už studijų paskolas – taip didinamas studijų socialinis prieinamumas. 6. Paskolos dalis pradedama grąžinti tik baigus studijas. 7. Finansinė pagalba socialiai remtiniems studentams: palūkanas už paskolas pragyvenimo išlaidoms apmoka valstybė.	4. Palūkanų norma viena didžiausių visoje Europoje. 5. Paskolos grąžinimas nesusietas su studento finansine padėtimi. 6. Valstybinių aukštųjų mokyklų finansinės padėties blogėjimas.
GALIMYBĖS	**GRĖSMĖS**
1. Bendradarbiavimas su kitomis šalimis ir efektyvios praktikos perėmimas. 2. Informacijos apie studijų paskolas prieinamumo didinimas. 3. Kreditavimo per bankus atsisakymas. Valstybinės studijų kreditavimo sistemos įtvirtinimas. 4. Paskolos grąžimo susiejimas su studento pajamomis. 5. Visų palūkanų kompensavimas iš valstybės lėšų. 6. Palūkanų nemokėjimas studijų metu. 7. Paskolų dalinėms studijoms užsienyje skatinimas. 8. Ilgalaikių sutarčių sudarymas: studentai, gavę valstybės remiamą paskolą, įsipareigoja, baigę studijas, dirbti pagal specialybę nustatytą laiko tarpą. .	1. Ekonominis šalies nestabilumas. 2. Blogėjanti demografinė situacija mažins aukštojo mokslo paslaugų paklausą. 3. Neigiamas visuomenės požiūris į studijų kreditavimo sistemą. 4. „Protų nutekėjimas“. 5. Vis didėjanti valstybės garantijos suma. 6. Socialinės nelygybės skatinimas. 7. Pasikeitus lito ir euro santykiui, yra tikimybė, kad reikės grąžinti didesnę sumą, nei buvo planuota.

Šaltinis: sudaryta autorės

Studijų kreditavimo sistemos stiprybės

Studijų kreditavimo sitema sąlygoja aukštojo mokslo prieinamumą. Todėl analizuojant studijų kreditavimo stiprybes, galima išskirti tai, kad įvykus aukštojo mokslo reformai ir įtvirtinus dabartinę studijų kreditavimo sistemą, aukštojo mokslo prieinamumas yra skatinamas ir išlieka aukštas, nes į valstybės finansuojamas vietas įstoja pusė visų studentų, pretenduojančių į šias vietas. Studentai, kurie įstoja į valstybės finansuojamas vietas, gauna „studijų krepšelį“. Studijos jiems yra finansuojamos visu 100 proc.

Valstybė garantuoja paskolas tiek studijų kainai apmokėti, tiek pragyvenimo išlaidoms ir prisiima blogų paskolų riziką. Šias paskolas gali gauti ir valstybinių, ir nevalstybinių aukštųjų mokyklų studentai. Palūkanas už paskolas studijų kainai ir dalinėms studijoms užsienyje studijų laikotarpiu apmoka valstybė, o paskolos grąžinimas prasideda tik po vienerių metų, baigus studijas.

Viena iš stiprybių yra tai, kad išlieka didelis dėmesys socialiai remtiniems studentams. Socialiai remtiniems studentams paskolos grąžinimo terminas gali būti atidėtas. Taip pat šiems studentams yra padengiamos palūkanos ir už paskolas studijų kainą, ir už paskolas pragyvenimo išlaidoms.

Studijų kreditavimo sistemos silpnybės

Išanalizavus studijų kreditavimo silpnąsias puses, paaiškėjo, kad Lietuvoje išlaidos, tenkančios vienam studentui, yra vienos žemiausių visoje Europoje. Tuo tarpu pagal asmenų iki 30 m., įgijusių aukštąjį išsilavinimą, kriterijų Lietuva pirmauja. Vadinasi Lietuvoje specialistai yra parengiami pačiomis mažiausiomis sąnaudomis, tačiau jų išsilavino kokybė yra žema.

Studijų metu studentai, turintys paskolas pragyvenimo išlaidoms padengti, yra priversti mokėti palūkanas. Dėl tokios situacijos, studentai negali sutelkti viso dėmesio tik į studijas, kadangi jie yra priversti ieškoti papildomų pajamų šaltinių, kad padengtų šias palūkanų išlaidas.

Palūkanų norma už studijų paskolas yra viena didžiausių Europoje. Studijų metų studentai turi mokėti 5 proc. palūkanas, o baigę studijas, palūkanos gali padidėti. Baigus studijas, pradedama grąžinti ir paskola, ir pradedamos mokėti padidintos normos palūkanos. Asmenims, kurie tik prieš metus baigė studijas, tokia sistema yra didelė našta.

„Studijų krepšelį“ studentai gali neštis ir į valstybines, ir į privačias aukštąsias mokyklas. Vadinasi valstybinės aukštosios mokyklos netenka dalies finansavimo ir finansiniu požiūriu jų padėtis blogėja.

Studijų kreditavimo sistemos galimybės

Viena iš galimybių yra studijų paskolos grąžinimą susieti su studento pajamomis. Pagal dabar galiojančią sistemą, paskolos turi būti pradėtos grąžinti jau po vienerių metų po studijų baigimo. Tačiau asmuo, turintis mažą darbo patirtį, neuždirbs tiek, kad paskolos mokėjimas jam netaptų naštą.

Taip pat dar viena galimybė yra atisakyti kreditavimo per bankus – įtvirtinti valstybinę studijų kreditavimo sistemą. Valstybei nebereikėtų už studentus mokėti palūkanų, viršijančių 5 proc., o visos palūkanos, kurias sumoka studentai, būtų surenkamos į valstybės biudžetą.

Siekiant palengvinti studentų finansinę padėtį, valstybė galėtų kompensuoti visas palūkanas, kurias studentai turi mokėti už studijų paskolas. Dar viena alternatyva – palūkanų skaičiavimą ir mokėjimą už

paskolas pragyvenimo išlaidoms pradėti tik po studijų baigimo. Taip pat paskolų grąžinimą galima būtų susieti su kiekvienam studentui asmeniškai apskaičiuotu pajamų dydžiu.

Dar viena galimybė yra skatinti paskolas dalinėms studijoms užsienyje. Šių paskolų pasiūlos padidinimas paskatintų studentų mobilumą.

Studijų kreditavimo sistemos grėsmės

Vienos iš didžiausių grėsmių yra šalies ekonominis nestabilumas ir „demografinė duobė“. Vis blogėjančios ekonominės ir demografinės situacijos mažins aukštojo mokslo paslaugų paklausą.

Kaip neigiamą socialinį veiksnį galima išskirti „protų nutekėjimą“ – gabių jaunų žmonių išvykimą studijuoti į kitas užsienio šalis. Studentai vis dažniau renkasi studijas užsienyje. Išaugusi studijų kaina leidžia prognozuoti, kad studentų emigracija ne tik kad nemažės, bet dar labiau išaugs. Neįstojus į valstybės finansuojamą vietą, studentai renkasi emigraciją į tas šalis, kur mokslas yra nemokamas, arba į tas šalis, kur studijų kreditavimo sistemos yra patrauklėsnės nei Lietuvoje.

Kiekvienais metais paskolų poreikis augs, todėl valstybės garantijos suma taip pat turės didėti. Valstybė yra įsipareigojusi padengti kiekvienam studentui palūkanas, kurios didesnės nei 5 proc., todėl nuolat augant išduodamų paskolų kiekiui, valstybė turės padengti vis didesnę palūkanų sumą. Ateityje gali iškilti grėsmė, kad tokia paskolų sistema per privačius bankus išnyks.

Studijų metu tenka mokėti palūkanas už paskolas pragyvenimo išlaidoms. Tokia studijų finansavimo sistema yra priimtina tik tiems asmenims, kurie turi galimybes jas susimokėti. Asmenims, kurių socialinė padėtis blogesnė, net ir tokia kreditavimo sistema, kai studijų metu reikia mokėti tik palūkanas, nėra priimtina. Kyla grėsme, kad laikui bėgant didės konkurencija pagal turtinę ir socialinę padėtį.

IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

Mokslinės literatūros ir teisės aktų analizė leido suformuoti šias išvadas:

1. Aukštojo mokslo prieinamumas priklauso nuo geografinių aplinkybių, gaunamos informacijos apie studijas, studijų programų aktualumo ir, svarbiausia, nuo finansinių galimybių bei finansinės paramos.
2. Teorinė analizė parodė, kad siekiant užtikrinti visiems lygios aukštojo mokslo prieinamumo sąlygas, svarbu pašalinti socialines kliūtis ir užtikrinti specialias paramos priemones, tokias kaip stipendijos ir paskolos. Siekdama užtikrinti aukštojo mokslo prieinamumą, valstybė teikia finansinę paramą: yra įtvirtintas „studijų krepšelio“ principas ir valstybės remiamų paskolų sistema. Esant tokiai sistemai, valstybė prisideda prie investicijos į visuomenės gerovę.
3. Lietuvoje lyginant su Jungtine Karalyste, Vokietija ir Danija yra žemiausias studijų prieinamumo laispnis. Tai sąlygoja studijų kreditavimo sistema, kuri Lietuvoje dar tik formuojasi.

Koreliacinė regresinė analizė leido suformuoti šias išvadas:

1. Tarp studentų skaičiaus ir bedarbių skaičiaus yra pastebimas neigiamas koreliacinis ryšys. Šis ryšys parodo, kad didėjant bedarbių skaičiui, studentų skaičius mažėja.
2. Tarp studentų skaičiaus ir BVP, tenkančio vienam gyventojui, eksporto kiekio, išreikšto litais, vidutinio mėnesinio neto darbo užmokesčio ir biudžeto išlaidų švietimui pastebimas tiesioginis stiprus koreliacinis ryšis. Didėjant šių kintamųjų reikšmei, didėja ir studentų skaičius. Vadinasi šie veiksniai sąlygoja aukštojo mokslo prieinamumą.
3. Remiantis analizės duomenimis, galima teigti, kad 93% studentų skaičiaus pokyčio paaiškina bedarbių skaičius, vid. metinis gyventojų skaičius, BVP, tenkantis vienam gyventojui, eksportas, vid. mėnesio neto darbo užmokestis ir biudžeto išlaidos, skirtos švietimui.

Empirinio tyrimo duomenų analizė leido suformuoti šias išvadas:

1. Tyrimo rezultatai rodo, kad studentai, prieš pradėdami studijuoti aukštojoje mokykloje, gauna visą reikiamą informaciją apie studijas, informacijos apie aukštojo mokslo studijas prieinamumas yra didelis. Tačiau studentų vertinimu, informacijos apie studijų paskolas ir jų gavimo principus yra per mažai. Remiantis tyrimo respondentų, turinčių studijų paskolas, vertinimu galima teigti, kad yra užtikrinamas informacijos apie studijų paskoloas prieinamumas. Vadinasi reikia didinti informacijos apie studijų kreditavimo sistemą sklaidą tarp būsimų ir esamų studentų.

2. Po aukštojo mokslo reformos ir „studijų krepšelio“ įvedimo sumažėjo į aukštąsiais mokyklas įstojusių studentų skaičius. Vadinasi po „studijų krepšelio“ įvedimo aukštojo mokslo prieinamumas sumažėjo.
3. Remiantis tyrimo duomenimis, svarbiausias aukštojo mokslo prieinamumo kriterijus yra studijų kreditavimo sitema. Studijų kreditavimo sitema skatina aukštojo mokslo prieinamumą. Studentai, kurie įstoja į valstybės finansuojamas vietas, gauna šimtaprocentinį finansavimą. Studentams, kurie negauna „studijų krepšelio“, valstybė garantuoja paskolas studijų kainai apmokėti, pragyvenimo išlaidoms ir dalinėms studijoms užsienyje ir prisiima blogų paskolų riziką.
4. Respondentų teigimu, palankesnės studijų paskolų gavimo sąlygos – tai pagrindinis veiksnys, sąlygojantis studentų pasirinkimą mokytis ir gauti paskolas studijoms apmokėti užsienio valstybėse. Studentų emigracijai yra potencialas didėti, tačiau, jei paskolų teikimo sistema būtų patobulinta, būtų sumažinta studentų emigracija ir „protų nutekėjimas“.
5. Didžioji dalis studentų, turinčių studijų paskolas, susiduria su sunkumais mokant paskolų įmokas. Studijų metu studentai, turintys studijų paskolas, yra priversti mokėti palūkanas. Dėl tokios situacijos, studentai priversti ieškoti papildomų pajamų šaltinių, kad padengtų šias palūkanų išlaidas. Tačiau didžiausia tinkamo įsipareigojimų nevykdymo priežastis – finansinės disciplinos stoka.
6. Maža dalis studentų, kurie mokosi valstybės nefinansuojamose vietose, turi pasiėmę valstybės remiamas paskolas. Pagrindinės priežastys, dėl kurių studentai nenori pasinaudoti galimybėmis gauti valstybės remiamas paskolas, yra baimė prisiimti papildomus finansinius įsipareigojimus ir nepriimtinos studijų paskolų gavimo sąlygos. Vadinasi trūksta pasitikėjimo dabartine studijų paskolų teikimo sistema.

Tobulinant studijų kreditavimo sistemą tikslinga:

1. Skatinti paskolas dalinėms studijoms užsienyje.
2. Teikiant valstybės remiamas paskolas, su studentais sudaryti ilgalaikias sutartis, kuriose apibrėžti, kad studentai, baigę studijas, įsipareigoja, dirbti pagal specialybę nustatytą laiko tarpą. Taip studentai bus motyvuoti mokytis kuo geriau, rinktis tas studijas, su kuriomis sieja savo ateitį ir žvelgti į ateitį su perspektyva. Įvedus šią sistemą, nebeliks masinių studijų programų.
3. Pagal dabar galiojančią sistemą, valstybės remiamos paskolos turi būti pradėtos grąžinti po vienerių metų po studijų baigimo. Tačiau asmuo, turintis mažą darbo patirtį, neuždirbs tiek, kad paskolos mokėjimas jam netaptų naštą. Vadinasi tikslinga būtų studijų paskolos grąžinimą susieti su kiekvienam studentui asmeniškai apskaičiuotu pajamų dydžiu.

4. Siekiant palengvinti studentų finansinę padėtį, valstybė galėtų kompensuoti visas palūkanas, kurias studentai turi mokėti už studijų paskolas.
5. Valstybė studentams kompensuoja palūkanas už paskolas studijų kainai ir dalinėms studijoms užsienyje studijų laikotarpiu. Jei studijų paskolos nebūtų teikiamos per bankus, o jas teiktų valstybė, tai valstybei nebereikėtų už studentus mokėti palūkanų, o visos palūkanos, kurias sumoka studentai, būtų surenkamos į valstybės biudžetą.

LITERATŪRA

1. Amerikos marketingo asociacija // http://www.marketingpower.com/_layouts/Dictionary.aspx?dLetter=S [žiūrėta 2011 09 02]
2. Atvira informavimo konsultavimo orientavimo sistema // http://www.aikos.smm.lt/aikos/svietimo_ir_mokslo_institucijos.htm [žiūrėta 2012 01 03]
3. Atviro koordinavimo metodo mišriosios politikos ekspertų grupės (CREST sudaryta grupė) įvertinimo išvados. Ataskaita apie šalį: Lietuva, 2007 m. OMC Policy Mix Review Report : Country Report – Lithuania, June 2007 // http://www.smm.lt/smt/docs/eksp_stud/OMC_LT_review_report%20final%20June%2028.pdf [žiūrėta 2011 11 10]
4. Bagdonienė L., Hopenienė R. Paslaugų marketingas ir vadyba. – Kaunas: Technologija, 2009. – 47p. - ISBN 978-9955-25-656-4
5. Bolonijos procesas 2020 – Europos aukštojo mokslo erdvė naujame dešimtmetyje. // http://www.smm.lt/t_bendradarbiavimas/docs/bp/2009.05.11%20Bolonijos%20ministru%20konferencija_Leuven_2009_4.pdf [žiūrėta 2011 11 06]
6. Danish Agency for Universities and Internationalisation. Ministry of Science, Inovation and High education. // http://en.iu.dk/grants-and-scholarships/the-cultural-agreements-programme/cultural-agreements [žiūrėta 2011 12 03]
7. European Encyclopedia on National Education systems // https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/mwikis/eurydice/index.php/Denmark:Overview [žiūrėta 2011 11 06]
8. Europos bendradarbiavimo švietimo ir mokymo srityje strateginės programos (Et2020) nacionalinė ataskaita. http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/EK_raportas_2011_final_plius.pdf [žiūrėta 2011 11 06]
9. Europos bendrijų komisijos komunikatas. Europos intelektinių gebėjimų sutelkimas: sudaryti universitetams sąlygas visapusiškai prisidėti prie Lisabonos strategijos įgyvendinimo // http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-policy/policy-higer_en.htm [žiūrėta 2011 11 06]
10. Federal Ministry of Education and Research // http://www.bmbf.de/en/14389.php [žiūrėta 2011 12 03]

11. Fulton, O. Higher Education studies, in The Encyclopedia of Higher Education. Oxford. New York, Seul, Tokyo: Pergaman Press,1992.
12. German Academic Exchange Service // http://www.daad.de/en/ [žiūrėta 2011 12 03]
13. Guščinskienė J., Čiburienė J. Lietuvos aukštojo mokslo paslaugos informacinėje visuomenėje // Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai: 2008.48, 2008. - ISNN 1392-1142 // URL: http://www.minfolit.lt/arch/16501/16586.pdf [žiūrėta 2011 09 02]
14. Higher education in Europe // http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-policy/doc62_en.htm [žiūrėta 2011 11 07]
15. Kardelis K. Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai. - Kaunas, 1997. - 78 p. - ISBN 9986-13-561-3
16. Kasnauskienė G. Statistika verslo sprendimams. – Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2010. – 300 p. - ISBN 978-9955-33-613-6
17. Keciorytė V. Aukštojo mokslo principai // Santalka. Filologija. Edukologija.- 2008, Nr. 4, 40 p. - ISSN 1822-430X
18. Kedaitis V. Koreliacinės – regresinės analizės pagrindai. - Vilnius, 2007. – 61 p. -ISBN 9955-665-30-0
19. Lane J.E. Viešasis sektorius. - Vilnius, 2001. – 11 p.
20. Langvinienė N., Vengrienė B. Paslaugų teorija ir praktika. – Kaunas: Technologija, 2005. – 56 p. - ISBN 9789955099246
21. Lietuvos aukštasis mokslas. Baltoji knyga. – Vilnius, 1999. - ISBN 9986034329
22. Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymas // Valstybės žinios. 2009, Nr. 54-2140
23. Lietuvos Respublikos Seimas. Priimtos Mokslo ir studijų įstatymo pataisos, kuriomis pakeistos Konstitucijai prieštaraujančios normos // http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=4445&p_d=120137&p_k=1 [žiūrėta 2012 02 06]
24. Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 2011, Nr. 38-1804
25. Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymas // Valstybės žinios. 2010, Nr. 81-4228
26. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. gegužės 27 d. nutarimo Nr. 480 „Dėl valstybės paskolų ir valstybės remiamų paskolų studentams suteikimo, administravimo ir grąžinimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ pakeitimo. // Valstybės žinios. 2011, Nr. 89-4257

27. Lietuvos statistikos departamentas // http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1280 [žiūrėta 2011 11 06]
28. Lietuvos švietimas skaičiais 2010. Studijos. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija, 2011 , p. 31. – ISSN 2029-1531.
29. Lietuvos švietimas. Tik faktai. Metinis pranešimas 2010. // http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/apzvalgos/Lietuvos%20svietimas%202010.pdf [žiūrėta 2012 01 03]
30. Lietuvos švietimo sistema 2009/2010 // http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/eurybase/eurybase_full_reports/LT_LT.pdf [žiūrėta 2011 11 10]
31. More and better jobs: Patterns of employment expansion in Europe // http://www.eurofound.europa.eu/publications/htmlfiles/ef0850.htm [žiūrėta 2011 11 06]
32. Nacionalinės plėtros institutas. Sistemiško viešojo sektoriaus mokslinių tyrimų ir studijų instiytucijų tinklo pertvarkymo galimybių analizė, 2007 // http://lms.lt/?q=lt/node/1399 [žiūrėta 2011 11 06]
33. Progress in higher education reform across Europe. Governance and Funding Reform // http://ec.europa.eu/education/higher-education/doc/funding/vol2_en.pdf [žiūrėta 2011 11 06]
34. Socialinės apsaugos terminų žodynas // http://sec.lt/pages/zodynas/index_.html [žiūrėta 2011 11 07]
35. Steponavičius G. „Studijų krepšelio“ pasiskirstymą tarp universitetų lėmė studento balsas // http://www.smm.lt/naujienos/pranesimai.htm?id=2612 [žiūrėta 2011 11 06]
36. Strategija “Europa 2020” // http://ec.europa.eu/europe2020/index_lt.htm [žiūrėta 2011 11 06]
37. Student Loans Company // http://www.slc.co.uk/ [žiūrėta 2011 12 03]
38. Studentų paskolas galės grąžinti ir darbdaviai // http://www.mokslas.lt/lt/mokslo_ir_studiju_sistemos_per/naujienos/studentu_paskolas_gales_grazin/ [žiūrėta 2011 11 06]
39. Studienstiftung des deutschen Volkes // http://www.studienstiftung.de/en/start.html [žiūrėta 2011 12 03]
40. Stundytė V. Vieneri mokslo ir studijų reformos metai // Apžvalga. – Vilnius, 2010, Nr. 7 – 8 (11 - 12) (492 - 493), p. 3
41. Sutartis dėl konstitucijos Europai. Valstybinių narių atstovų konferencija. – Briuselis, 2004 // http://www3.lrs.lt/owa-bin/owarepl/inter/owa/U0126148.PDF [žiūrėta 2011 11 06].

42. Švietimo finansavimo bendrosios tendencijos ir ekonominės krizės pamokos Europoje, 2010 12, Nr. 10 (50), ISSN 1822-4156 // http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/Sv_prob_10_Svietimo%20finansavimas_krizes%20pamokos.pdf [žiūrėta 2011 11 06]
43. Švietimo ir mokslo srities esamos būklės ir tendencijų analizės ataskaita, 2007 // http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/tyrimai/es/Svietimo_mokslo%20esamos%20bukles%20ir%20tendenciju%20analize.pdf [žiūrėta 2011 12 19]
44. The Danish State Educational Support (SU), Danish Rules // http://www.su.dk/English/Sider/amounts2009.aspx [žiūrėta 2011 12 19]
45. The Educational Policy Institute. Global Higher Education Rankings. Affordability and Accessibility in Comparative Perspective // http://www.educationalpolicy.org/pdf/global2005.pdf [žiūrėta 2011 11 06]
46. The European Higher Education Area – Achieving the Goals. Communique of the Conference of European Ministers Responsible for Higher Education, 2005 // http://www.smm.lt/t_bendradarbiavimas/docs/bp/Bergen%20communique.pdf [žiūrėta 2011 11 10]
47. The European Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area // http://www.enqa.eu/files/ESG_3edition%20%282%29.pdf [žiūrėta 2011 11 06]
48. Valstybinės švietimo strategijos 2003 – 2012 metų nuostatos. Lietuvos Respublikos Seimo 2003 m. liepos 4 d. nutarimas Nr. IX-1700 // Valstybės žinios. 2003 07 18, Nr. 71-3216
49. Valstybinis studijų fondas // www.vsf.lt [žiūrėta 2011 11 06]
50. Vengrienė B. Paslaugų vadyba. – Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2006. – 26 p.
51. Vitkienė E. Paslaugų marketingas. - Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2008. - 20p. - ISBN 978-9955-18-280-1
52. Vokietijos švietimo sistema. Dinamiška internetinė karjeros projektavim priemonė // http://www.dynot.net/index.php?option=com_content&task=view&id=39&Itemid=73&lang=lt [žiūrėta 2011 12 03]
53. Webster F. Informacinės visuomenės teorijos. - Kaunas: UAB Poligrafija ir informatika, 2006. - ISBN 9986-850-56-8

Pukanasytė Ž. Studijų kreditavimo sistema Lietuvoje ir jos prielaidos aukštojo mokslo prieinamumui / Viešo administravimo magistro baigiamasis darbas. Vadovė doc. dr. Jolanta Urbanovič. – Vilnius: Mykolo Riomerio universitetas, Politikos ir vadybos fakultetas, 2012. – 86 p.

ANOTACIJA

Magistro baigiamajame darbe analizuojama studijų kreditavimo sistema Lietuvoje ir jos prielaidos aukštojo mokslo prieinamumaui, iškeliamos studijų kreditavimo sistemos problemos ir pateikiamos rekomendacijos, kaip pagerinti studijų kreditavimo sistemą. Pirmoje darbo dalyje analizuojama aukštojo mokslo paslaugų ir jų prieinamumo koncepcija. Antroje darbo dalyje apžvelgiama studijų kreditavimo sistema Lietuvoje. Trečioje darbo dalyje apžvelgiama Danijos, Vokietijos ir Jungtinės Karalystės studijų kreditavimo patirtis. Ketvirtoje dalyje nagrinėjami veiksniai, kurie turi įtakos aukštojo mokslo prieinamumui, analizuojama, kaip studentai vertina studijų kreditavimo sistemą Lietuvoje, išskiriamos šios sistemos stiprybės, silpnybės, galimybės ir grėsmės.

Pagrindiniai žodžiai: aukštojo mokslo paslaugos, aukštojo mokslo prieinamumas, finansinė parama, studijų kreditavimo sistema, valstybės remiamos paskolos.

Pukanasytė Ž. Studies‘ funding system in Lithuania and its effect for higher education accessibility / Master‘s Work in Public administration. Supervisor assoc. doc. dr. Jolanta Urbanovič. – Vilnius: Faculty of Politics and management, Mykolas Riomeris University, 2012. – 86 p.

ANOTATION

In the Master‘s Work the studies funding system in Lithuania and its effect for higher education accessibility is analyzed. The main problems of studies funding system are identified and recomendations, how to improve this system, are proposed. Conception of higher education services and their accessibility is analysed in the first part. Studies funding system of Lithuania is reviewed in the second part. The experiences of studies funding system of Denmark, Germany and United Kingdom are reviewed in the third part. The elements which influences higher education accessibility is analysed in the fourth part. In this part student‘s opinion about studies funding system in Lithuania is analysed too. The SWOT analysis is made to identify weaknesses, strengths, opportunities and threats of this funding system.

Key Words: higher education services, higher education accessibility, financial support, studies funding system, state – supported loans.

Pukanasytė Ž. Studijų kreditavimo sistema Lietuvoje ir jos prielaidos aukštojo mokslo prieinamumui / Viešo administravimo magistro baigiamasis darbas. Vadovė doc. dr. Jolanta Urbanovič. – Vilnius: Mykolo Riomerio universitetas, Politikos ir vadybos fakultetas, 2012. – 86 p.

SANTRAUKA

Norint turėti išsilavinusią visuomenę, kuri skatina ekonominę ir socialinę plėtrą, svarbu didinti aukštojo mokslo prieinamumą. Studijų kreditavimo sistema yra veiksnys, sąlygojantys aukštojo mokslo prieinamumą. Tiek visuomenės, tiek valstybės išlaidos studijoms yra investicija į šalies ir žmonių gerovę.

Darbe buvo keliama mokslinė problema, ar Lietuvoje susiformavusi paskolų studentams sistema sudaro sąlygas aukštojo mokslo prieinamumui. Tyrimo metu buvo iškelta hipotezė, kad ši sistema yra efektyvi ir didina aukštojo mokslo prieinamumą. Darbo tikslas buvo įvertinti studijų kreditavimo sistemą ir nustatyti jos prielaidas aukštojo mokslo prieinamumui. Šiam tikslui pasiekti buvo išsikelti uždaviniai: išnagrinėti aukštojo mokslo prieinamumo teorinius pagrindus, nustatyti veiksnius, sąlygojančius šį prieinamumą, išanalizuoti studijų kreditavimo sistemos struktūrinius elementus, apžvelgti kitų šalių studijų kreditavimo patirtį.

Teoriniame tyrime, išanalizavus mokslinę literatūrą ir apžvelgus Lietuvos teisinę bazę, atskleista aukštojo mokslo ir jo prieinamumo samprata, analizuojama Lietuvoje suformuota studijų kreditavimo sistema, kuri taip pat palyginama su Danijoje, Vokietijoje ir Jungtinėje Karalystėje suformuotomis studijų kreditavimo sistemomis. Empirinio tyrimo dalyje nustatomi veiksniai, turintys įtakos aukštojo mokslo prieinamumui ir diagnozuojama studijų kreditavimo situacija Lietuvoje, remiantis studentų vertinimo analize.

Darbe taikomi tyrimo metodai: mokslinės literatūros ir teisinės bazės analizė, koreliacinė regresinė analizė, anketinė apklausa, SSGG analizė ir interpretavimo metodas.

Apibendrinus tyrimo metu gautus duomenis, galima daryti išvadas, kad didžiąją dalį studentų skaičiaus pokyčio paaiškina ekonominiai rodikliai, tokie kaip bedarbių skaičius, vid. metinis gyventojų skaičius, BVP, tenkantis vienam gyventojui, eksportas, vid. mėnesio neto darbo užmokestis ir biudžeto išlaidos, skirtos švietimui. Suformuota tyrimo hipotezė yra paneigiama. Tyrimo duomenys parodė, kad dabartinė studijų kreditavimo sistema neužtikrina aukštojo mokslo prieinamumo, nes ji dar tik formuojasi.

Pukanasytė Ž. Studies‘ funding system in Lithuania and its effect for higher education accessibility / Master‘s Work in Public administration. Supervisor assoc. doc. dr. Jolanta Urbanovič. – Vilnius: Faculty of Politics and management, Mykolas Riomeris University, 2012. – 86 p.

SUMMARY

It is important to increase accessibility of higher education, in order to have an educated society, who develope economical and social progress. Studies funding system is a factor, which influence accessibility of higher education. The expenses of Government and society are investment into the welfare of people and country.

Work is aimed to analyze the scientific issue: whether loans system for students helps to increase accessibility of higher education in Lithuania? Hypothesis was raised that this system is effective and accessibility of higher education is increased. The purpose of this Master‘s Work was to evaluate studies funding system and identify its effect for higher education accessibility. To achieve this purpose these tasks werw completed: to explore theorical aspects of higher education accessibility, to analyse the elements of study funding system, to review the experiences of studies funding systems in the other countries. Analysed scientific and legal literature revealed conception of higher education and its accessibility, also analysed studies‘ funding system in Lithuania was analysed. The Lithuania model was compared with studies funding systems in Denmark, Germany and United Kingdom. The elements, which influence accessibility of higher education, were identified and situation of studies‘ funding system was determined according to the analysis of valuation provided by students.

The methods used in the research: analysis of scientific and legal literature, correlation and regression analysis, SWOT analysis and interpretation method.

Summarising the results of the research the conclusion was reached, that the most students explain the economical indicators such as the number of unemployed, the middle annual population, the GDP per capita, the exports, the middle net wage and budge expenditures for education. The hypothesis was refuted, because the present studies funding system is still developing.

PRIEDAI

1 Priedas

Lietuvos Respublikos piliečiai, studijuojantys Europos valstybių aukštosiose mokyklose

	2005	2006	2007	2008	2009
Iš viso	**5162**	**6183**	**6851**	**7673**	**8802**
ES 27	**4942**	**5917**	**6586**	**7421**	**8547**
Airija	17	32	51	40	52
Austrija	46	66	83	94	119
Belgija	40	37	45	39	58
Bulgarija	1	2	10	9	11
Čekija	4	8	14	11	13
Danija	344	345	376	490	690
Estija	94	84	61	57	45
Graikija	5	6	5	3	-
Ispanija	41	60	78	92	146
Italija	112	142	175	199	207
Jungtinė Karalystė	421	1555	2364	3247	4127
Kipras	2	6	16	32	22
Latvija	838	526	415	332	303
Lenkija	558	485	397	543	570
Malta	-	1	1	2	2
Nyderlandai	59	86	98	107	174
Portugalija	6	10	9	8	10
Prancūzija	246	235	257	237	227
Slovakija	2	3	-	-	2
Slovėnija	1	-	3	3	-
Suomija	102	111	102	99	78
Švedija	266	323	298	196	223
Vengrija	8	6	9	4	5
Vokietija	1729	1788	1719	1577	1463
Kitos Europos valstybės	220	266	265	252	255

Šaltinis: Eurostato duomenų bazė // http://appsso.eurostat.ec.europa.eu

2 Priedas

Gerb. respondente, aš esu Živilė Pukanasytė, MRU Politikos ir vadybos fakulteto, viešojo administravimo specializacijos magistrantė. Rašau magistro baigiamąjį darbą tema „Studijų kreditavimo sistema ir jos prielaidos aukštojo mokslo prieinamumui“.

Būčiau labai dėkinga, jeigu Jūs atsakytumėte į keletą anketos klausimų. Anketa yra anoniminė, o gauti apklausos duomenys bus naudojami tik *šiame moksliniame tyrime.*

Šio tyrimo tikslas – ištirti studentų vertinimą aukštojo mokslo finansavimo tematika.

1. **Ar prieš priimant sprendimą studijuoti aukštojo mokslo institucijoje netrūko informacijos apie studijas?**

a) Ne, radau visą reikiamą/norimą informaciją;
b) Taip, trūko.
c) Informacijos pakako, tačiau tikėjausi jos gauti daugiau.

2. **Įvertinkite, kas yra efektyviau:**

a) Masinis aukštasis mokslas;
b) Pilnai valstybės remiamos studijos visiems;
c) Dalinai mokamas aukštasis mokslas.

3. **Įvertinkite teiginius apie aukštojo mokslo apmokestinimą ir „studijų krepšelio“ įvedimą.**

	Visiškai sutinku	Sutinku	Nesutinku	Visiškai nesutinku
Įvedus mokestį už aukštąjį mokslą sumažejo studijas aukštosiose mokyklose pasirenkančių studentų skaičius.				
Dabartinė studijų finansavimo sistema nemotyvuoja studijuoti Lietuvoje.				
Įvedus mokestį už aukštąjį mokslą padidėjo studentų emigracija.				
Aukštojo mokslo apmokestinimas skatina socialinę nelygybę, nes aukštąjį mokslą renkasi tik pasiturintys asmenys.				
Aukštojo mokslo kaina atitinka Lietuvos ekonominę padėtį.				

Studijų kaina, lyginant su vidutiniu darbo užmokesčiu yra optimali.				
Aukštojo mokslo kaina yra per didelė.				
Studijų kokybės ir studijų kainos santykis yra optimalus.				
„Studijų krepšelio“ įvedimas didina motyvaciją mokytis kuo geriau.				
Po „studijų krepšelio“ įvedimo pagerėjo studijų programų kokybė.				

4. Įvertinkite aukštojo mokslo finansavimo ir paskolų studentams teikimo sistemas:

	Labai gerai	Gerai	Blogai	Labai blogai
Kaip vertinate dabartinę studijų finansavimo sistemą?				
Kaip vertinate paskolų studentams sistemą?				

5. Įvertinkite teiginius apie studijų paskolas:

	Visiškai sutinku	Sutinku	Nesutinku	Visiškai nesutinku
Studijų paskolų teikimo sistema Lietuvoje išplėtota nepakankamai.				
Informacijos apie studijų paskolas netrūksta.				
Studentai studijų paskolas gauna palankiomis sąlygomis.				
Lietuvoje studentams yra galimybė gauti „beprocentę“ paskolą.				
Užsienio šalyse studentams iš Lietuvos yra galimybė gauti „beprocentę“ paskolą.				

Palūkanų norma už studijų paskolas yra per didelė.				
Studentai išvyksta studijuoti į užsienį, nes palūkanų norma už studijų paskolas yra per didelė.				
Studijų paskolos grąžinimas turi būti siejamas su studento šeimos pajamomis.				
Studijų paskolos grąžinimas turi būti siejamas su studento pajamomis.				

6. **Kokių turite pasiūlymų dėl aukštojo mokslo finansavimo sistemos gerinimo?**
   _____

7. **Surikiuokite pagal svarbą priežastis, dėl kurių studentai išvyksta studijuoti į užsienį (1 - mažiausiai svarbi, 5 - svarbiausia priežastis):**

Užsienio šalyse, baigus studijas, asmenims be patirties yra didesnės galimybės įsidarbinti.	
Užsienio šalyse studijų kokybė geresnė nei Lietuvoje.	
Užsienio šalyse palankesnės studijų paskolų gavimo sąlygos.	
Užsienio šalyse studijos pigesnės.	
Užsienio šalyse didesnės profesinio tobulėjimo ir aukštesnių pareigų siekimo perspektyvos.	

8. **Ar ketinate tęsti studijas užsienyje?**

a) Tikrai planuoju tęsti studijas užsienyje.
b) Neatmetu tokios galimybės.
c) Dar nesu apsisprendęs (-usi).
d) Tikrai neplanuoju tęsti studijų užsienyje.

9. **Jeigu ketinate/nuspręstumėte išvykti studijuoti į užsienį, kokia šalis Jums atrodytų patraukliausia?**

_____

10. Pažymėkite Jums tinkantį variantą:

a) Mokausi valstybės finansuojamoje vietoje.
b) Mokausi valstybės nefinansuojamoje vietoje ir turiu studijų paskolą.
c) Mokausi valstybės nefinansuojamoje vietoje , bet studijų paskolos neturiu.

* Jei pasirinkote c), pereikite prie 14 klausimo.

11. Kokios rūšies studijų paskolą turite?

a) Studijų kainai padengti.
b) Pragyvenimo išlaidoms.
c) Dalinėms studijoms užsienyje.

12. Įvertinkite teiginius:

	Visiškai sutinku	Sutinku	Nesutinku	Visiškai nesutinku
Jei reikėtų iš naujo priimti sprendimą dėl studijų paskolos gavimo, mano sprendimas nesikeistų.				
Man trūko informacijos apie studijų paskolų teikimo tvarką.				
Studijų paskolos gavimo procesas buvo sudėtingas.				
Prieš imdamas(-a) studijų paskolą bandžiau įvertinti būsimas galimybes grąžinti paskolą.				
Nuo konkrečios kredito įstaigos priklauso daugelis studijų paskolos sąlygų.				
Palūkanų norma už studijų paskolą yra per didelė.				
Susidūriau su sunkumais grąžinant paskolos įmokas.				
Jei susidurčiau su sunkumais grąžinant paskolos įmokas, kreipčiausi pagalbos į banką ir valstybinį studijų fondą.				

13. Mokotės valstybės finansuojamoje vietoje, tačiau jeigu ateityje netektumėte valstybės finansavimo už studijas, ar sutiktumėte imti studijų paskolą:

a) Taip
b) Ne

Jei atsakėte ne, nurodykite priežastį? _____

14. Ar Jūs esate dirbantis studentas(-ė)?

a) Taip, dirbu "pilnu etatu".
b) Taip, bet darbą derinu su studijomis.
c) Ne

* Jei atsakėte neigiamai į šį klausimą, prašome pereiti prie 16 klausimo.

15. Jūsų pajamos per mėnesį siekia:

a) Iki 400 Lt;
b) 400-800 Lt;
c) Daugiau nei 800 Lt.

16. Kokią kvalifikaciją įgysite baigę studijas?

a) Bakalauro;
b) Magistrantūros;
c) Doktorantūros.

17. Kokią studijų formą pasirinkote?

a) Ištęstines studijas;
b) Nuolatines studijas;
c) Nuotolines studijas;

18. Koks Jūsų amžius?

a) 18-20
b) 20-24
c) 24-28
d) Daugiau negu 28

Ačiū už Jūsų geranoriškumą ir sugaištą laiką!

Živilė Pukanasytė, e. paštas zipukanasy@stud.mruni.eu

2012 03 14